

LAHDEN SEURAKUNTA YHTYMÄN
YMPÄRISTÖKATSELMUS 2007

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Ympäristötekniikan koulutusohjelma
Ympäristötekniikan suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö
Kevät 2008
Pauliina Pöllänen

Lahden ammattikorkeakoulu
Ympäristötekniikan koulutusohjelma

PAULIINA PÖLLÄNEN: Lahden seurakuntayhtymän ympäristökatselmus 2007

Ympäristötekniikan opinnäytetyö, 65 sivua, 42 liitesivua

Kevät 2008

TIIVISTELMÄ

Lahden seurakuntayhtymä on päättänyt hakea kirkon ympäristödiplomia, joka on kirkkohallituksen myöntämä tunnustus seurakunnalle tai seurakuntayhtymälle, joka pyrkii huomioimaan toimissaan ympäristöasiat ja kehittämään niitä koko ajan eteenpäin. Diplomin auditointikriteerit mukailevat virallisten ympäristöjärjestelmien ISO 14001:n auditointi- ja EMAS:n todentamiskriteerejä.

Ympäristödiplomin hakeminen edellyttää sisäisen ympäristökatselmuksen tekemistä. Tämä työ on Lahden seurakuntayhtymän ympäristökatselmus. Katselmus sisältää ympäristöjärjestelmän laadintaprosessin, toiminnan ja talouden, ympäristökasvatuksen, jätehuollon, siivouksen, kiinteistönhoidon, keittiöt ja ruokalat, toimistotyön, hautausmaat ja viheralueet, leiri- ja kurssikeskukset sekä liikenteen.

Jotta Lahden seurakuntayhtymä saa ympäristödiplomin, täytyy seurakuntayhtymän täyttää diplomin vaatimat minimikriteerit sekä saada 100 lisäpistettä. Katselmuksessa pyritään selvittämään Lahden seurakunnan heikkoudet ja vahvuudet ympäristöasioiden huomioimisessa. Katselmuksella selvitetään mitä toimenpiteitä seurakuntayhtymän täytyy vielä tehdä, jotta seurakuntayhtymälle myönnetään ympäristödiplomi.

Avainsanat: ympäristödiplomi, seurakuntayhtymä, ympäristöjärjestelmä

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Technology

PAULIINA PÖLLÄNEN: Environmental Report 2007 of the Lahti Federation of
Parishes

Bachelor`s Thesis of Environmental Engineering, 65 pages, 42 appendices

Spring 2008

ABSTRACT

The Lahti Federation of Parishes has decided to apply for an environmental certificate for a parish or the federation of parishes. The environmental certificate is granted by the Church Council to a parish which is committed to continuous improvement of its environmental practices. The audit criteria of this certificate conforms to the audit and verification criteria of the official environmental management systems, ISO 14001 and EMAS.

The application for the environmental certificate provides that an environmental report has to be done. This thesis is the environmental report of the Lahti federation of parishes. The report includes the process of the environmental certificate, activities, economic region, environmental upbringing, refuse collection, cleaning, kitchens and canteens, office working, graveyards, course centres and traffic.

If the Lahti federation of parishes wants to get the environmental certificate, it is necessary to fulfil and get another 100 credits. The report tries to clarify what has to be done before the Lahti federation of parishes can get the environmental certificate.

Keywords: The Lahti federation of parishes, environmental certificate, environmental report

1	JOHDANTO	1
2	YMPÄRISTÖKATSELMUS	4
2.1	Ympäristödiplomi	4
2.2	Ympäristötavoitteet	6
2.3	Tiedotus	7
2.4	Toiminta ja talous	10
2.5	Rakentaminen ja maankäyttö	13
2.6	Hankinnat	19
2.7	Ympäristöindikaattorit	23
2.8	Ympäristökasvatus	24
2.9	Jätehuolto	27
2.10	Siivous	31
2.11	Kiinteistönhoito	34
2.11.1	Energian ja veden kulutuksen seuranta	34
2.11.2	Energiakatselmus	35
2.11.3	Henkilöstön koulutus ja energiavastuuhenkilön nimeäminen	36
2.11.6	Kiinteistöhuollon muut toimenpiteet	37
2.12	Keittiöt ja ruokalat	38
2.12.1	Lahden seurakuntayhtymän ruokalat	38
2.12.2	Keittiöiden ja ruokaloiden jätehuoltoselvitys ja energiakatselmus	39
2.12.3	Reilun kaupan tuotteet, lähituotteet sekä luomutuotteet	40
2.12.4	Kehittämissuhteet sekä asetettujen tavoitteiden toteutuminen	42
2.13	Toimistotyö	43
2.14	Hautausmaat	44
2.14.1	Lahden alueen hautausmaat	44
2.14.2	Ympäristöselvitys	46
2.14.3	Jätehuollon järjestäminen	47
2.14.4	Luonnonvaraisen hoidon alueet ja luonnonmuistolehdot	49
2.14.5	Krematorio	50
2.14.6	Hautausmaiden pisteet, kehityssuhteet ja tavoitteiden toteutuminen	51
2.15	Leiri- ja kurssikeskukset	52

12.15.1 Lahden seurakuntayhtymän käytössä olevat leiri- ja kurssikeskukset	52
2.15.2 Ympäristöselvitys ja ympäristöohjelma	54
2.15.3 Jätehuollon järjestäminen	55
2.15.4 Jätevesien käsittely	55
2.15.5 Luonnonarvojen suojelu	56
2.15.6 Kehitysehdotukset sekä asetettujen tavoitteiden toteutuminen	56
2.16 Liikenne	57
2.16.1 Liikenneselvitys	57
2.16.2 Ajoneuvot, kyydit ja kuljetukset	57
2.16.3 Kehitysehdotukset, toteutuneet tavoitteet ja pisteet	58
3 YMPÄRISTÖDIPLOMI	60
3.1 Vuonna 2001 asetettujen tavoitteiden toteutuminen	60
3.2 Minimikriteerit ja lisäpisteet	61
3.3 Ympäristökatselmuksen kehittäminen	62
4 YHTEENVETO	63
LÄHTEET	65
LIITTEET	

Lahden seurakuntayhtymä sai ensimmäisenä Suomen evankelisluterilaisena seurakuntayhtymänä ympäristödiplomin. Kirkon ympäristödiplomi myönnettiin Lahden seurakuntayhtymälle 18.12.2001. Kirkon ympäristödiplomi on voimassa kerrallaan neljä vuotta, jonka jälkeen kirkon ympäristödiplomia pitää hakea uudelleen. Lahden seurakuntayhtymälle myönnetty Kirkon ympäristödiplomi vanheni 18.12.2005. Vuoden 2005 talousarviossa yhteinen kirkkoneuvosto ei osoittanut määrärahoja ympäristötoimikunnan toimintaan ja motivaatio ympäristödiplomin uudentamiseksi heikkeni. Lahden seurakuntayhtymä menetti ensimmäisenä seurakuntayhtymänä Kirkon ympäristödiplomin. Johtokunnan esitys yhteiselle kirkkoneuvostolle uuden ympäristötoimikunnan perustamisesta alkaen 1.1.2006 hyväksyttiin ja tavoitteeksi asetettiin Kirkon ympäristödiplomin takaisin saaminen viimeistään vuoden 2007 aikana. (Lahden seurakuntayhtymä 2007)

Kun ympäristödiplomia lähdetään hakemaan, on ensimmäisenä etappina ympäristöryhmän asettaminen yhteisen seurakuntayhtymän kirkkoneuvoston toimesta. Lahden seurakuntayhtymässä yhteinen kirkkoneuvosto hyväksyi yhteisen palvelutyön esityksen 1.1.2006 uuden ympäristötoimikunnan perustamisesta. Seuraavana vaiheena oli tehdä käytännön toimista ja tottumuksista ympäristökatselmus seurakuntayhtymän sisällä. Opinnäytetyö on Lahden seurakuntayhtymän sisäisen ympäristökatselmuksen kirjallinen tuotos. Ympäristökatselmuksen tarkoituksena on selvittää Lahden seurakuntayhtymän vahvuudet ja heikkoudet seurakunnittain ja toimialoittain.

Kun ympäristökatselmus on valmis, laaditaan sen pohjalta ympäristöohjelma, joka kattaa tavoitteet sekä toimenpiteet, joilla tavoitteet saavutetaan. Tämän jälkeen tarvitsee täyttää ympäristödiplomin minimikriteerit ja kerätä sen lisäksi vähintään

100 lisäpistettä. Ympäristötoimikunta antaa omat pisteet ja pyrkii saattamaan kaikki toimialat sellaiseen kuntoon, että tarvittavat pistemäärät ympäristödiplomin uudentamiseksi saadaan aikaan. Ulkopuolinen auditoija, joka on tuomiokapitulin valtuuttama henkilö, arvioi ympäristöjärjestelmän. Kun ympäristöjärjestelmä on hyväksytty, myöntää kirkkohallitus seurakunnalle ympäristödiplomin.

Kirkon ympäristödiplomi on kirkkohallituksen myöntämä todistus seurakunnalle tai seurakuntayhtymälle, joka on sitoutunut kehittämään toimintaansa ympäristön kannalta jatkuvasti paremmaksi. Ympäristödiplomi on Suomen evankelisluterilaisen kirkon oma ympäristöjärjestelmä, joka muistuttaa yleisten ympäristöjärjestelmien rakennetta, mutta on sovellettu seurakuntien olosuhteisiin. Diplomi noudattelee virallisten laatujärjestelmien periaatteita. Ympäristödiplomin rakenne mukaillee kansainvälisten järjestelmien ISO 14001 sekä EMAS:in rakennetta. Ympäristödiplomin vaatimukset ovat hiukan erilaiset isoille ja pienille seurakunnille, sillä seurakunnat eroavat toisistaan paitsi kokonsa myös toimintamallinsa perusteella. Ympäristödiplomi edellyttää, että seurakuntayhtymässä yhteinen kirkkoneuvosto hyväksyy seurakunnan ympäristötavoitteet ja asettaa ympäristöryhmän, joka tekee seurakunnan toiminnan vaikutuksista ympäristökatselmuksen sekä ympäristöohjelman, joka sisältää parannustoimenpiteet. Ympäristödiplomin avulla seurakunta tunnistaa oman toimintansa ympäristövaikutukset, asettaa tavoitteet ympäristökuormituksen pienentämiseksi sekä organisoii tehtävä ja vastuualueet. (Kirkkohallitus 2005, 11)

Koska Lahden seurakuntayhtymälle on jo aiemmin myönnetty ympäristödiplomi, on tämän projektin tavoitteena ympäristödiplomin uusiminen. Kun ympäristödiplomia uusitaan, on olennaista selvittää, miten ympäristöohjelman tavoitteet ovat toteutuneet. Arvioinnin kohteena ovat erityisesti 2001 laaditun ympäristöohjelman toteutuminen sekä mahdolliset edistykset ja muutokset, joita on tapahtunut vuosien 2001 ja 2007 välillä. Uudessa ympäristöohjelmassa asetetaan uudet tavoitteet jatkuvan parantamisen ideologian mukaisesti. Tärkeää on myös huomioida mahdolliset lainsäädännölliset muutokset sekä mahdolliset muutokset seurakunnan toiminnassa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli Lahden seurakuntayhtymän sisäinen ympäristökatselmus, jonka pohjalta päivitetään uusi ympäristöohjelma. Opinnäytetyö rajattiin kuitenkin koskemaan ainoastaan sisäistä ympäristökatselmusta, eikä uuden ympäristöohjelman laatimista. Opinnäytetyön tekijä on mukana Lahden seurakuntayhtymän ympäristötoimikunnassa, joka laatii uuden ympäristöohjelman.

Ympäristöjärjestelmän päivitys aloitettiin olemassa olevien ympäristökäytäntöjen kartoituksella. Sisäistä ympäristökatselmusta voidaan nimittää ns. esiauditoinniksi, jonka tavoitteena on löytää toisaalta ne kohdat, jotka ovat jo hyvällä mallilla ympäristönäkökohtia ajatellen ja toisaalta myös ne kohdat, joiden kehittäminen ja parantaminen ovat olennaista sekä ympäristödiplomin saamisen että luonnonsuojelutyön tason parantamisen kannalta. Ympäristökatselmus koskee diplomin vaatimusten mukaisesti ympäristöjärjestelmän laadintaprosessia, talouden ja toiminnan suunnittelua, jätehuoltoa, siivousta, talotekniikkaa, keittiöitä ja ruokaloita, toimistotöitä, hautausmaita ja viheralueita, leiri- ja kurssikeskuksia sekä liikennettä.

Ympäristökatselmuksessa sovellettiin useita toimintatapoja. Ympäristötoimikunta, jonka jäsen opinnäytetyöntekijä oli, kutsui kokouksiinsa eri tehtävälalueiden vastuhenkilöitä ja selvitti asioita heidän kanssaan. Osana katselmusta isoimpiin kohteisiin tehtiin tutustumiskäyntejä, joilla muun muassa selvitettiin kiinteistöjen kuntoa ja käyttöastetta. Tutustumiskohteita olivat leirikeskukset, hautausmaat ja tärkeimmät kiinteistöt. Eräänä tutkimustapana käytettiin toimialojen vastuuhenkilöiden haastatteluja sekä kyselyitä työntekijöille ja muille kiinteistöä käyttäville. Osana esiauditointia laadittiin ympäristökysely Lahden seurakuntayhtymän työntekijöille. Kyselyllä pyrittiin selvittämään työntekijöiden ympäristöasenteita. Ympäristökatselmuksen tekeminen vaati tutustumista oheiskirjallisuuteen sekä tarvittaviin asiakirjoihin. Ympäristökatselmuksen teossa Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2005 oli suuressa roolissa. Vertailupohjana katselmusta tehtäessä käytettiin aiemmin tehtyä opinnäytetyötä Lahden seurakuntayhtymän ympäristökäytännöt ja ympäristövaikutusten arviointi sekä vuonna 2001 tehtyä ympäristökatselmusta ja ympäristöohjelmaa.

Työn oletuksena on, että Lahden seurakuntayhtymässä ovat ympäristöasiat hyvällä mallilla. Lahden seurakuntayhtymälle on aiemmin myönnetty ympäristödiplomi ja sen takaisin saaminen edellyttää ympäristöasioiden päivittämistä. Lähtökuopissa ympäristöasioiden suhteen ei siis missään nimessä olla. Kuitenkin diplomin saaminen edellyttää, että ympäristöasioissa on tapahtunut muutoksia ja edistystä vuoden 2001 jälkeen. Vuonna 2001 ympäristöohjelmaan asetetujen ympäristötavoitteiden on täytynyt toteutua. Mikäli ympäristötavoitteet eivät ole täyttyneet, täytyy siihen olla esittää hyvä syy. Toteutumattomia tavoitteita lähdetään toteuttamaan sisäisen ympäristökatselmuksen myötä ennen ympäristödiplomin hakemista. Katselmuksessa selvitetään Lahden seurakuntayhtymän tilaa ympäristönäkökohdista.

2 YMPÄRISTÖKATSELMUS

2.1 Ympäristödiplomi

Kirkon ympäristödiplomi on kirkkohallituksen myöntämä todistus seurakunnalle tai seurakuntayhtymälle, joka on sitoutunut kehittämään toimintaansa ympäristön kannalta jatkuvasti paremmaksi. Ympäristödiplomi on Suomen evankelisluterilaisen kirkon oma ympäristöjärjestelmä, joka muistuttaa yleisten ympäristöjärjestelmien rakennetta, mutta on sovellettu seurakuntien olosuhteisiin. Diplomi noudattelee virallisten laatujärjestelmien periaatteita. Ympäristödiplomin rakenne mukaillee kansainvälisten järjestelmien ISO 14001 sekä EMAS:in rakennetta. (Kirkkohallitus 2005, 11)

ISO, kansainvälinen standardisoimisjärjestö (International Organization for Standardization) kehittää kansainvälisesti tunnettuja standardeja useille aloille. ISO 14000-sarjan organisaatio on järjestetty ympäristöasioiden hoitamiseksi. ISO14000-sarjaan kuuluu seuraavia standardeja: ympäristöjärjestelmät, ympäristöarvioinnit, ympäristömerkinnät, ympäristönsuojelutason arvioiminen, elinkaariarvioinnit sekä termit ja määritelmät. ISO 14000-sarjaan sisältyy kaksi ympäristöjärjestelmästandardia ISO 14001 sekä 14004. Kirkon ympäristöjärjestelmä eli Kirkon ympäristödiplomi mukailee ISO 14001- standardia, jossa ympäristöjärjes-

telmän rakentaminen jakautuu viiteen osaan: ympäristöpolitiikkaan, suunnitteluun, järjestelmän toteutumiseen, tarkastuksiin ja korvaaviin toimenpiteisiin sekä johdon katselmukseen. ISO 14001 ei aseta vaatimuksia organisaation ympäristönsuojelutasolle. Standardin mukaan tason tulee kuitenkin vastata lainsäädännön ja muiden määräyksien vaatimaa tasoa. Standardi edellyttää ympäristönsuojelutason jatkuvaa parantamista. (Hämäläinen, Pesonen & Teittinen 2001)

EMAS (The European Community Eco-Management and Audit Scheme) eli Euroopan yhteisön ympäristöasioiden hallinta- ja auditointijärjestelmä on yhteisön jäsenmaiden yrityksille tarkoitettu ympäristöasioiden hoitoa parantava järjestelmä, joka perustuu EU:n EMAS-asetukseen ja EMAS-lakiin. EMASin mukaan ympäristöasioiden hallintajärjestelmä toteutetaan ISO 14001-standardin mukaisesti. Sertifioidun ISO 14001-standardin mukaisen ympäristöjärjestelmän lisäksi organisaation täytyy laatia julkinen ympäristöraportti saadakseen ympäristöjärjestelmänsä EMAS-rekisteriin. Julkinen ympäristöraportti on merkittävin ero ISO 14001-standardin sekä EMAS-asetuksen välillä. Julkisessa ympäristöraportissa organisaatio kertoo suorittamistaan ympäristön suojelutasoa parantavista toimenpiteistä ja tavoitteista. Ulkopuolinen arvioija vahvistaa esitetyt tiedot luotettaviksi. Ympäristöraportin vahvistamisen jälkeen organisaatio voi halutessaan liittyä EMAS-rekisteriin, jolloin yritys tai organisaatio saa rekisteröinnistä todistuksen sekä kuvallisen EMAS-logon käyttöoikeuden. (Hämäläinen ym. 2001)

Ympäristödiplomi on enemmän etu kuin haitta. Tässä muutama esimerkki miksi ympäristödiplomi kannattaa hankkia:

- Ympäristödiplomin kautta toteutetaan luomakunnan viljelyn ja varjelen sekä vastuullisen ”tilanhoitajan tehtävää”,
- Ajatellaan jatkuvan kehityksen ideologian mukaisesti eli halutaan turvata ympäristö, talous ja hyvinvointi paitsi nyt myös tuleville sukupolville.
- Tukahdutetaan sanojen ja tekojen ristiriidat.
- Edistetään ennakoivaa ympäristöajattelua eli tehdään etukäteen se mitä tulevaisuudessa laki vaatii. Pyritään löytämään paitsi parempia menettelytapoja ympäristön turvaamiseksi myös kustannussäästöjä.

- Lisäksi pyritään juurruttamaan ympäristöasiat osaksi jokapäiväistä toimintaa sekä tavoitellaan jatkuvan parantamisen ideaalia. (Kirkkohallitus 2007, 10)

2.2 Ympäristötavoitteet

Seurakuntayhtymä määrittelee ympäristötavoitteensa ympäristöjulistuksessa eli ympäristöpolitiikassa, jonka yhteinen kirkkoneuvosto on hyväksynyt keväällä 2000. Ympäristötavoitteiden toteutumista seurataan ja ympäristödiplomi päivitetään tarvittaessa. Ympäristöjulistuksessa määritellään keskeiset tavoitteet, lähtökohdat ja periaatteet, joiden mukaan ympäristöohjelma rakentuu. Ympäristöjulistus sisältää yhdeksän pääkohtaa:

- Ympäristöohjelman lähtökohdana on kristillinen luomis- ja pelastususkko.
- Kasvatustavoitteissa pyritään herättämään vastuuta luonnosta ja elinympäristöstä niin paikallisesti kuin kansainvälisestikin.
- Ympäristötyö on kaikkien vastuulla riippumatta seurakunnasta tai työmuodosta.
- Ympäristövaikutusten arviointi tulee sisällyttää kaikkeen toimintaan, myös suunnitteluun ja päätöksentekoon.
- Luontoa säästetään vähentämällä energian käyttöä ja jätteiden syntyä. Lisäksi hankinnoissa huomioidaan ympäristöasiat.
- Ympäristön ja luonnon monimuotoisuutta suojellaan.
- Julkisiin keskusteluihin osallistutaan.
- Eettisissä sijoituksissa huomioidaan ympäristönäkökohdat.
- Yhteistyöllä on merkitystä ympäristöasioiden kannalta. 14001- standardin mukaan organisaatio pyrkii jatkuvasti luonnonsuojelutason parantamiseen, mikä onkin ympäristöasioiden hallinnan tärkein tavoite.

2.3 Tiedotus

Lahden seurakuntayhtymällä on yhteisen kirkkoneuvoston hyväksymä ympäristöjulistus eli ympäristöpolitiikka. Ympäristöjulistuksen hyväksynnällä johto on sitoutunut ympäristöasioiden hoidon jatkuvaan parantamiseen. Tavoitteena on kuitenkin, että johdon sitoutumisen lisäksi myös työntekijät sitoutuvat jatkuvaan parantamiseen ympäristöasioissa. Ympäristödiplomia haettaessa edellytetään, että työntekijät ovat tietoisia oman toimintansa ympäristövaikutuksista sekä pyrkivät minimoimaan toimistaan aiheutuvat ympäristöhaitat. Henkilöstön koulutusta voi olla esimerkiksi tarpeellinen tiedotus sekä erilaiset koulutustilaisuudet. Tärkeintä henkilöstön koulutuksessa on, että työntekijät ovat tietoisia ympäristöjärjestelmästä ja sen keskeisistä periaatteista sekä tietävät mitkä ympäristösäädökset koskevat heidän toimintaansa. Tavoitteena on että, Lahden seurakuntayhtymän työntekijöillä on mahdollisuus tutustua ympäristötoimikunnan pöytäkirjoihin intranetin kautta ja löytää sieltä tarpeellista tietoa ympäristöasioista. Pidetyistä ympäristökoulutuksista tieto on kulkenut lähinnä työntekijäpalaverien kautta. Ympäristöalan koulutusta on järjestetty muun muassa kasvatus, kiinteistö- sekä hautausmaapuolella. (Visapää 2007.)

Ympäristödiplomin uudelleen hakemisesta sekä päivitettävästä ympäristöohjelmasta tiedotettiin seurakuntayhtymän työntekijöiden sisäisessä lehdessä Rappänessä, joka ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Ulkoinen tiedotus hoidettiin Kirkon Seutu- lehdessä, sekä Etelä-Suomen Sanomissa. Ympäristökatselmusta varten opinnäytetyöntekijä tutustui vuosien 2001–2007 koulutussuunnitelmiin, joista selvisi osa näinä vuosina järjestetyistä ympäristöalan koulutuksista. Osaa ylös kirjatuista koulutuksista ei mielletä suoranaisesti ympäristökoulutukseksi, mutta ne kuitenkin mielletään aihepiiriltään kuuluvaksi myös ympäristöalaan, esimerkiksi sähköiseen kirjanpitoon ja laskutukseen siirtyminen ja siivoojien ajankohtaiset koulutukset edesauttavat luonnonvarojen kulutuksen vähenemiseen ja ovat siksi merkittäviä koulutuksen aiheita. Liitteeseen yksi on koottu ympäristöaiheiset kou-

lutukset vuosilta 2001–2007. Koulutussuunnitelmiin kuuluvat koulutukset ovat esitetty liitteessä yksi. Koulutussuunnitelman ulkopuolelle jäävät koulutukset on koottu liitteeseen kaksi.

Ulkoinen ja sisäinen tiedotus hoidetaan asianmukaisesti sisäisessä työntekijälehdessä sekä Kirkon Seutu- lehdessä. Ensimmäinen lehdistötiedote voitaisiin toimittaa siinä vaiheessa kun ympäristödiplomin uudelleen päivittäminen on ajankohtaista tai ympäristödiplomia aiotaan hakea uudelleen. Myös auditointitapahtumasta sekä tilanteesta kun seurakuntayhtymälle on myönnetty ympäristödiplomi, on hyvä tiedottaa paikallislehdessä. Seurakunnan omassa lehdessä ympäristöohjelmasta tulee myös tiedottaa ja asia voidaan esittää yksityiskohtaisemmin. Lisäksi seurakuntayhtymien kotisivuille tullaan tekemään ympäristöosia lähitulevaisuudessa. Vuoden 2001 ympäristöohjelmassa tavoitteiksi oli asetettu henkilökunnan riittävä ympäristökoulutus sekä ympäristöohjelmasta tiedottaminen.

Koulutusaiheiksi 2001 oli kirjattu jätehuolto, kemikaalien ja ongelmajätteiden käsittely, jätteiden määrän ja energiankulutuksen vähentäminen. Ympäristöjärjestelmän seurantaan oli tavoitteena kehittää seurantajärjestelmät, joita vastuuhenkilöt olisivat pitäneet ajan tasalla. Lisätavoitteina olivat tiedottaminen ympäristön tilaan vaikuttavista toimista sekä vuosittaisen ympäristöraportin laatiminen, jossa olisi kerrottu ympäristöohjelman toteutumisesta. (Lahden seurakuntayhtymä 2001)

Vuonna 2001 asetetut tavoitteet toteutuivat osittain. Lahden seurakuntayhtymä on tiedottanut ympäristön tilaan vaikuttavista toimistaan kiitettävästi. Lisäksi ympäristökoulutusta on järjestetty työntekijöille tarpeen mukaan. Vuosittaisen ympäristöraportin laatiminen on unohtunut vuosien varrella, vaikka ensimmäisinä vuosina ympäristödiplomin myöntämisen jälkeen vastuuhenkilöt olivat motivoituneita liittämään ympäristöohjelman toteutumisen osaksi toimintakertomustaan. Luultavasti motivaatio laski, koska vuosittainen ympäristöauditointi ei ollut tarpeeksi kattavaa ja tehokasta. Vuosittaiseen ympäristöohjelman päivitykseen tulisikin käyttää jatkossa enemmän voimavaroja. Kun asioita seurataan ja niistä keskustellaan yhdessä, kasvaa motivaatio jatkaa hyvin alkanutta ympäristön suojelutason jatkuvaa parantamista.

Vuoden 2008 toiminta- ja taloussuunnitelman pohjamalliksi otettiin Espoon seurakuntayhtymässä käytössä oleva malli, jossa jokainen seurakunta ja toimintayksikkötyöntekijä asettaa myös ympäristötavoitteen. Tämä muutos on merkittävä parannus ympäristöasioiden hallintajärjestelmän kannalta. Se varmistaa, että ympäristöasiat tulevat jatkossa osaksi kaikkea toimintasuunnittelua ja arviointia. (Isotalo 2007.)

Lahden seurakuntayhtymällä on pysyvä ympäristötoimikunta, joka on nimetty 1.1.2006. Tästä hyvästä voidaan laskea kaksi pistettä ympäristödiplomia haettaessa. Lahden seurakuntayhtymän ympäristötoimikunta koostuu eri tehtäväalueita hoitavista motivoituneista työntekijöistä: kiinteistönhoitopuolelta, puisto- ja hautausmaapuolelta, lapsityönpuolelta sekä tiedotuspuolelta. Eri toimialoille nimetään ympäristövastaavat vuoden 2008 kuluessa. Ympäristödiplomissa jokaisesta ympäristövastaavasta saa yhden pisteen, maksimissaan kohdasta voi saada viisi pistettä.

Lahden seurakuntayhtymän kotisivut tullaan päivittämään verkkoviestintäprojektin yhteydessä niin, että sinne luodaan oma ympäristöosio työntekijöiden käyttöön. Lisäksi ympäristödiplomin uudelleen hakemisesta sekä uudistettavasta ympäristöohjelmasta tiedotettiin sekä työntekijöiden sisäisessä lehdessä Räppänässä että Kirkon Seudussa. Aiheesta kirjoitettiin myös lehtijuttu Etelä-Suomen Sanomiin.

Sisäisessä ja ulkoisessa tiedottamisessa maksimipistemääriin päästään kun ympäristöjärjestelmän uudelleen hakemisesta sekä ympäristöjärjestelmän periaatteista tiedotetaan sekä sisäisesti seurakuntayhtymän työntekijöille että ulkoisesti esimerkiksi Kirkon Seutu-lehdessä.

Työntekijöiden ympäristöasenteita kartoitettiin kyselyllä. Kysely lähetettiin sähköpostilla kaikille niille seurakuntayhtymän työntekijöille, joilla on sähköpostiosoite käytössä. Lisäksi kysely ilmestyi työntekijöiden sisäisessä lehdessä Räppänässä. Kyselyn avulla pyritään selvittämään työntekijöiden aktiivisuutta ja mielenkiintoa ympäristöasioita kohtaan paitsi työssä myös vapaa-ajalla. Lisäksi kyselyssä sai mainita epäkohtia sekä kehittämissuhteita.

Eko-opasta työntekijöille jaettavaksi on kehitetty eteenpäin. Eko-oppaan laatimisessa on otettu mallia Turun ja Kaarinan seurakunnan ekoaapisesta, mutta eko-opas tehtiin vastaamaan Lahden seurakuntayhtymän omia tarpeita. Viestintätoimisto on luvannut auttaa eko-oppaan taitossa ja muissa mahdollisissa toimenpiteissä. Eko-opas liitetään intranettiin yleiseen käyttöön ja sitä päivitetään tarvittaessa. Tavoitteena on jatkossa jakaa taitettu eko-opas jokaiselle työntekijälle.

2.4 Toiminta ja talous

Ympäristökatselmusta varten opinnäytetyön tekijä tutustui eri toimialojen toimintakertomuksiin. Toimintakertomusten lisäksi opinnäytetyön tekijä luki Lahden seurakuntayhtymän Mission, Visiot, Arvot ja Strategiat vuoteen 2010, Lahden seurakuntayhtymän palvelutyön strategian 2006–2015, Lahden seurakuntayhtymän päihdetyön strategian 2006–2015, Kiinteistöstrategian sekä silmäili Tasekirjaa vuodelta 2006.

Toimintakertomuksista opinnäytetyöntekijä luki:

- hautaus- ja puistotoimen toimintakertomuksen
- kiinteistöpuolen toimintakertomuksen
- Mission kaupan toimintakertomuksen
- yhteisen lapsityön toimintakertomuksen
- Takataskun toimintakertomuksen
- diakonia- ja yhteistyön toimintakertomuksen

Diakonia- ja yhteiskuntatyön osalta opinnäytetyöntekijä luki toimintakertomukset vuosilta 2001, 2002, 2005 sekä 2006. Muilta toimialoilta oli luettavana toimintakertomukset vuodelta 2006. Toimintakertomuksista diakonia- ja yhteiskuntatyön toimintakertomuksissa ympäristöasiat käsiteltiin omana lukuanaan. Tämä voi johtua osittain siitä, että ympäristötoimikunnan puheenjohtaja on yhteiskuntatyön pastori ja näin ollen hyvin valveutunut ympäristöasioiden hoidossa.

Äärimmäisen tärkeää olisi kuitenkin saada ympäristöasiat osaksi jokapäiväistä toimintaa ja siksi myös muiden toimialojen olisi hyvä käsitellä laajemmin ympäristötavoitteitaan ja ympäristöohjelman tavoitteiden toteutumista toimintakertomuksissaan jatkossa. Tämä toive tulee täyttymään jo vuoden 2008 toimintakertomuksissa, sillä toiminta- ja taloussuunnitelmien pohjaksi on otettu käyttöön Espoon seurakuntayhtymän käytössä oleva malli, jossa erikseen käsitellään ympäristötavoitteita.

Ympäristöasioita oli kuitenkin huomioitu jokaisessa toimintakertomuksessa jossakin määrin. Toisissa toimintakertomuksissa ympäristöasiat tulivat selkeästi esille ja joissakin hieman epäsuoremmin. Useissa toimintakertomuksissa puutteena oli se, että ympäristöasiat oli otettu tavoitteiksi, mutta niiden toteutumisesta oli kerrottu vain harvoissa ja vähän. Hautaus- ja puistotoimen toimintakertomus oli hyvä esimerkki siitä, kuinka toimintakertomuksessa kuuluu selkeästi kertoa tavoitteet sekä niiden toteutuminen. Vaikka asetetut tavoitteet eivät täytyisikään, tulisi sekin mainita entistä tarkemmin.

Kun uusi ympäristöohjelma päivitetään, tulisi kaikkien toimialojen ja niiden ympäristövastaavien työntekijöiden pyrkiä raportoimaan toimintakertomuksissaan niiden ympäristöohjelmien tavoitteiden toteutumisesta, joista se on vastuussa. Toiminta- ja taloussuunnitelmassa voidaan nostaa esille pelkästään ne ympäristöohjelman tavoitteet joihin kunakin vuonna panostetaan. Toimintakertomuksiin on merkitty ne kohdat, jotka sivuavat ympäristönäkökohtia.

Tässä muutamia poimintoja toimintakertomuksista:

- Yhteisen nuorisotyön eräänä tavoitteena oli Upilan leirikeskuksen käyttöasteen nostaminen. Toimintakertomuksessa mainitaan, että uusien majoitusrakennusten myötä Upilan viikonloppu ja kesätoiminta ovat lisääntyneet.
- Varhaisnuorisotyön osalta vuoden 2006 toimintakertomuksessa mainitaan, että hankinnoissa, koulutuksessa sekä toiminnassa huomioidaan ympäristötavoitteet. Myös yhteishankintoja on pyritty tekemään ympäristötavoitteiden mukaisesti. Erityistä ympäristöaiheista koulutusta ei ole järjestetty, mutta toiminta-

kertomuksen mukaan ympäristöasiat on otettu mukaan koulutuksien sisältöön. Leiritoiminnassa ympäristöasioiden käsittely on konkreettista ja luontevaa.

- Hautaustoimen toimintakertomuksessa 2006 tavoitteena oli Levon ja Läntisen hautausmaan kompostoitavien kasvijätteen keräilyyn tarkoitettujen kehikkojen uusiminen. Tavoite toteutui osittain. Levolle rakennettiin kolme uutta laaria vanhojen tilalle. Rakentaminen jatkui vuonna 2007. Lisäksi hautausmaille rakennettiin kynttilöiden keruuseen tarkoitettut jätesäiliöt.
- Kiinteistöstrategiassa mainitaan, että kiinteistötoimi hoitaa tehtävänsä vastuullisesti huomioiden tasapainoisen talouden, ekologisuuden vaatimukset sekä kulttuuriarvot. Lisäksi kiinteistöstrategiassa mainitaan, että investointeja tehtäessä tehdään ympäristöanalyysi, jossa arvioidaan ratkaisujen ympäristö- ja yhteiskunnalliset vaikutukset sekä seurataan lainsäädäntöä ja kaavoitusta.
- Lahden seurakuntayhtymän päihdetyön strategiassa 2006–2015 päämäärissä ja osatavoitteissa mainittiin ihmisten herättäminen kantamaan vastuuta luonnosta ja elinympäristöstä niin paikallisesti, kansallisesti kuin kansainvälisestikin.
- Sama osatavoite mainittiin Lahden seurakuntayhtymän palvelutyön strategiassa 2006–2015.
- Lahden seurakuntayhtymän yhteisessä Missio, Visio, Arvot ja Strategiat vuoteen 2010 kerrotaan seurakuntayhtymän tukevan sellaista kehitystä, joka edistää talouden ja elämäntapamme sopeuttamista niihin rajoihin, joita luonnon tasapaino asettaa. Se merkitsee toimintakertomuksen mukaan muun muassa ympäristövastuun kasvattamista.
- Diakonia ja yhteiskuntatyön toimintakertomuksissa ympäristöasiat ovat kerrottu laajempi alaisesti. Vuosien 2005 ja 2006 ympäristöasiat löytyvät omana kappaleena kohdasta ympäristötyö.
- Vuoden 2001 toimintakertomuksessa ympäristöasiat löytyvät kohdasta yhteiskuntatyö ja ympäristökysymykset.
- Vuoden 2002 toimintakertomuksessa ympäristöasioita ei ole käsitelty omana nimikkolukunaan vaan ne on sisällytetty yhteiskuntatyön alle. Jatkossa toiminta- ja taloussuunnitelmiin tulee omana osanaan ympäristötavoitteet.

2.5 Rakentaminen ja maankäyttö

Rakentamista ja maankäyttöä ohjaa pitkälti maankäyttö- ja rakennuslaki. Näiden lakien tavoitteena on luoda edellytykset hyvälle elinympäristölle ja antaa pohja ekologiselle, taloudelliselle sekä sosiaaliselle kestäväälle kehitykselle. Lahden seurakuntayhtymä on noudattanut toiminnassaan hyvin näitä lakeja. Luonnon monimuotoisuuden säilymistä on leiri- ja kurssikeskuksissa tarkasteltu muun muassa luontokartoituksin. Lisäksi rakennetun ympäristön kauneutta ja kulttuuriarvoja on pyritty vaalimaan. Suurin osa Lahden seurakuntayhtymän kiinteistöistä sijaitsee valmiiksi kaavoitetulla alueella, mutta mahdollisuuksien mukaan seurakuntayhtymä pyrkii vaikuttamaan kaavoitusprosesseihin yhdessä kunnan kanssa, mikäli kaavat vaikuttavat seurakunnan toimintaan.

Seurakuntien rakennustaiteellisia ja kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kohteita ohjaa paitsi asemakaava myös kirkollislaissa oleva pykälä suojelukohteista. Pykälän mukaan ennen vuotta 1917 rakennetut kirkolliset rakennukset ovat suojelukohteita. Suojelukohteina olevia rakennuksia Lahden seurakuntayhtymällä on neljä: Upilan päärakennus (1780) ja asuinrakennus (1830), Kirkkokatu 7 (1905) sekä Hämeenkatu 1 (1912). Lahden seurakuntayhtymä on päättänyt myydä Hämeenkatu 1:n ja siirtää rakennuksessa olevat toiminnot Kirkkokadun ja Vapaudenkadun kiinteistöihin. Kirkkokatu 7:ään on vuosien 2003 ja 2004 aikana tehty perusteellinen korjaus. Peruskorjauksessa noudatettiin rakennuksen vanhaa ilmettä. Julkisivun alkuperäinen väri säilytettiin, vanhat ikkunat ja ovet kunnostettiin. Huonejärjestys säilytettiin entisellään, kaikki listat kunnostettiin ja uusittiin samanlaisiksi. Vanha peltikatto uusittiin huonon kuntosensa takia. Pellitys tehtiin kuitenkin entisen kaltaiseksi. Kiinteistön talotekniikka uusittiin (lämpö, vesi, viemärointi, ilmastointi, sähkö), tuloilmasäleikköjä lisättiin ja ilmanvaihtoa alettiin tukea koneellisella poistolla. (Haara 2007.)

Mikäli kirkkoihin tai kappeleihin aiotaan tehdä saneerauksia, täytyy niissä kuulla museoviranomaisia. Joutjärven kirkko saneerattiin 2006. Saneerauksen yhteydessä parannettiin eristyksiä sekä kehitettiin ilmastointia paremmaksi. Saneerauksen tiimoilta kuultiin museoviranomaisia. Levon kappeli saneerattiin 2007. Saneera-

uksessa kiinnitettiin huomiota lämpöön, sähköön ja veteen. Kappelin jätevedet johdetaan umpisäiliöön. Saneerauksen yhteydessä kuultiin museoviranomaisia. (Haara 2007)

Vuosien 2001–2007 aikana rakennetut uudet kiinteistöt sekä saneeraukset on listattu liitteeseen kolme. Isoimpia rakennuksia olivat Kunnaksen seurakuntakoti, Siikaniemen rantasauna sekä Evajärven partiokämppä. Levolle ja Launeelle rakennettiin lisää varastotilaa. Launeen ja Joutjärven kirkot sekä Levon kappeli saneerattiin.

Muina toimenpiteinä Lahden seurakuntayhtymä kunnosti huonossa kunnossa olevan historiallisesti merkittävän, suojelukohteena olevan kiinteistön (Kirkkokatu 7) mukaillen kiinteistön vanhaa tyyliä.

Lahden seurakuntayhtymällä on käytössään tietotekniikkaan perustuva kaukovalvontajärjestelmä, jonka tarkoituksena on tehostaa talotekniikan toimivuutta sekä helpottaa valvontaa. Käyttöä ohjataan kiinteistötoimistosta käsin. Ilmastointi, valaistus sekä lämmönsäätö tapahtuvat automatiikalla. Saneerausten yhteydessä parannetaan kiinteistöjen talotekniikkaa, joka pitää sisällään LVISA-toiminnot, Kyseisten toimien avulla siirrytään yhä enemmän automatiikkaan.

Öljylämmitystä ei ole enää käytössä missään Lahden seurakuntayhtymän kiinteistöissä. Kaikki kirkot kuuluvat kaukolämpöverkoston, samoin seurakuntakodit, lukuun ottamatta Kunnasta ja Renkomäkeä, joissa on käytössä varaava sähkölämmitys. Levon kompleksissa on käytössä maakaasu. Siikaniemessä on varaava sähkölämmitys, Upilassa ja Heinäsaarella suora sähkölämmitys.

Toisin kuin vuoteen 2001 mennessä, kuntoarvioita on tehty muutamiin Lahden seurakuntayhtymän kiinteistöistä. Kuntoarvioita on tehty Joutjärven kirkolla sekä Nikkilän ja Kasakkamäen seurakuntakodeilla. Kunnostussuunnitelman laati T. J. Koistinen Oy ja kuntoarvio sisälsi kosteusseurannan. Kosteusseurannan tuloksena Joutjärven kirkolta löytyi hometta, jonka seurauksena lämmöneristykset vaihdettiin. Nikkilän ja Kasakkamäen seurakuntakodeilta otettiin myös näytteet, joista löytyi

homepesäkkeitä. Nikkilän seurakuntakotiin korjaukset on jo tehty. Kasakkamäki on puolestaan juuri korjauksen alla ja tämän takia käyttökiellossa. (Haara 2007)

Vuoden 2001 ympäristökatselmuksen eräänä tavoite-ehdotuksena oli huoltokirjojen päivittäminen seurakuntayhtymän kaikkiin kiinteistöihin. Tavoitetta on lähdetty toteuttamaan hitaasti, mutta varmasti eteenpäin. Lahden seurakuntayhtymän käytössä ovat Buildercom:in huoltokirjat jotka täyttävät Suomen Rakentamismääräyskokoelman mukaiset toimitilakiinteistöjen huoltokirjoille asetetut vaatimukset ja tavoitteet.

Saneerausten alla olevissa kiinteistöissä on tehty asbestikartoitukset ennen korjaustöiden alkua. Havaittu asbesti on poistettu. Asbestitöistä vastaavat urakoitsijat. (Haara 2007)

Siikaniemen, Upilan ja Heinäsaaren leirikeskusten alueille ympäristöalan ammattilaiset tekivät vuosien 2001 ja 2002 aikana ympäristöselvityksen. Jokaisen leirikeskuksen alueella tehtiin kasvillisuuden ja putkikasviston inventointi, pesimälinnustonselvitys, uhanalaisten ja silmälläpidettävien eliölajien esiintymisen selvittäminen sekä arvokkaiden elinympäristöjen ja muiden erityisten luontokohteiden selvittäminen. Luontokartoituksen tuloksena alueilla havaittiin yhteensä 224 putkilokasvilajia. Selvitysalueilta ei juurikaan löydetty valtakunnallisesti suojeltavia luontotyyppisiä tai uhanalaisia kasvilajeja, paitsi yksi hyönteinen, täplälampikorento. Sen sijaan Päijät-Hämeelle harvinaisina lajeina Siikaniemestä ja Upilasta löydettiin jänönsalaattia sekä Upilasta kyläkellukkaa. Leirikeskusten pesimälinnusteluvityksissä havaittiin yhteensä 70 lintulajia. Linnuston lajimäärä oli kaikilla alueilla melko korkea. Leirikeskusten pesimälinnustoon kuului kaksi uhanalaista lajia: pikkutikka sekä tiltalti. Pikkutikka esiintyi Upilassa ja Heinäsaarella. Tiltaltin reviiri sijaitsi puolestaan Siikaniemessä. Luontokartoituksen johtopäätöksenä todetaan, että Siikaniemen, Upilan sekä Heinäsaaren leirikeskusten alueella on erityisiä luontoarvoja, jotka kannattaa säilyttää sellaisenaan. Erityisiä muutoksia luontoarvojen säilyttäminen leirikeskusten käytössä ei kuitenkaan edellytä. Leirikeskusten luontokartoituksen on tehnyt biologi Marko Vauhkonen. (Toukonen 2007.)

Lahden seurakuntayhtymän leirikeskusten luontoselvityksen lisäksi Upilan leirikeskukseen on laadittu kehittämissuunnitelma. Kehittämissuunnitelman on tehnyt miljöösuunnittelijaksi valmistunut Eva-Maria Tavast Lahden ammattikorkeakoulusta päättötönsään 2003. Kehittämissuunnitelmassa on tarkasteltu Upilan leirikeskusta ja luotu suunnitelma sen miljöön ja toiminnan kehittämiseksi. Upilan kehittämistavoitteita olivat Upilan miljöön säilyttäminen sekä käytännöllisen ja elämyksellisen leirialueen luominen. Keväällä 2007 valmistui myös ympäristökasvatusta koskeva ja sen käyttöön tarkoitettu opinnäytetyö, jossa kolme diakonia-alan opiskelijaa, Maria Andersson, Stella Björkholm sekä Juha Heinoja, ovat koonneet myös materiaalisalkun, joka sisältää rastiradan, sen toteuttamiseen tarvittavia välineitä ja muita toimintavinkkejä ympäristö- ja uskontokasvatukseen varhaisnuorille.

Lahden seurakuntayhtymän käytössä on vain vähän kemikaaleja ja harvoissa kiinteistöissä. Remonttien ja saneerausten yhteydessä käytettävistä kemikaaleista ja niiden säilyttämisestä asianmukaisella tavalla vastaavat urakoitsijat. Paikoissa, joissa kemikaaleja on käytössä, löytyvät käyttöturvallisuustiedotteet onnettomuuksien varalle.

Ongelmajätettä kerätään Levon hautausmaan yhteydessä sijaitsevaan asianmukaiseen konttiin. Lisäksi paristoja sekä loisteputkia kerätään erikseen sekä Levolla että Kirkkokatu 5:ssä, josta paristot ja loisteputket toimitetaan säännöllisesti Levon ongelmajättekonttiin. (Teperi 2007)

Uudistuneen palo- ja pelastuslain mukaan kiinteistöissä tulee olla kohdekortit, joihin on merkitty kiinteistössä olevien kaasupullojen, kemikaalien sekä väestönsuojien sijainnit. Kohdekortit ovat vielä kesken, mutta tavoitteena on saada ne kaikkiin kiinteistöihin mahdollisimman pian. Lahden seurakuntayhtymän kiinteistöissä on pelastussuunnitelmat. Leiri- ja kurssikeskuksilla on omansa. Lisäksi paloharjoituksia suoritetaan säännöllisesti.

Ekologisella rakentamisella tarkoitetaan lakien ja normien ylittäviä ympäristöta-voitteiden asettamista. Ekologinen rakentaminen pitää sisällään materiaalien va-
linnan, kestävän ja helposti korjattavissa olevan rakentamisen, korkean käyttöas-
teen kiinteistöissä sekä energiansäästötoimenpiteet.

Kiinteistöjen saneerauksista vastaavat urakoitsijat ovat sitoutuneet toimimaan urakkaohjelman mukaisesti. Urakoitsijoiden tulee huolehtia työmaan järjestykses-
tä ja siisteydestä. Materiaalit on säilytettävä niille varatuissa paikoissa. Jätteet ura-
koitsijoiden tulee toimittaa keräyspisteisiin. Urakoitsijat ovat myös sitoutuneet
työmaan laatu- sekä ympäristösuunnitelmien tekoon. Työmaan laatusuunnitelmas-
sa määritetään muun muassa laadunvarmistustoimenpiteet, riskien ja kriittisten
kohtien tunnistaminen ja eliminointi, tuotannosuunnittelu, kosteuden hallinta
sekä tarkastus- ja hyväksyttämismenettelyt.

Työmaan ympäristösuunnitelmassa ohjataan työmaan toimintoja ympäristöystäväl-
liseen suuntaan. Ympäristösuunnitelmassa esitetään materiaali- ja energiatalouden
hallinta, materiaalihukan ja jätteitä vähentävien rakennusmateriaalien hankinta,
pakkaus, varastointi ja käsittely, rakennusjätteiden kierrätys ja uusiokäyttö, pölyn
ja melun torjunta, vaarallisten aineiden ja jätteiden käsittely sekä työmaan ympä-
ristövaatimukseen liittyvien mittausten ja tarkastusten suorittaminen. (Haara 2007.)

Kiinteistöjen käyttöastetta seurataan sähköisen varausjärjestelmän avulla sekä
kiinteistöjen seinillä olevilla taulukoilla. Taulukkoon kirjataan ylös käyttäjät sekä
päivämäärät. Tällä hetkellä Harjunalustan seurakuntakodin käyttöaste on tarkassa
seurannassa. Mikäli Harjunalustan seurakuntakodin käyttöaste on suuri, ryhdytään
rakennusta korjaamaan.

Saneerausten yhteydessä kiinteistöissä parannetaan LVSI- tekniikkaa. Saneeraus-
ten yhteydessä kiinteistöjen eristyksiä on myös paranneltu sekä joissakin kiinteis-
töissä on vaihdettu ikkunoita. Kiinteistöissä käytetään mahdollisimman paljon
energiansäästölamppuja. Lahden seurakuntayhtymä on lähtenyt mukaan energian-
säästöhankeeseen, jolla on arvioitu säästettävän 33 000 euroa / vuosi.(Haara
2007.)

Lahden seurakuntayhtymän talousarviossa rakennusten investointiin on varattu n. 5.1 milj. €. Koska Lahden seurakuntayhtymän kiinteistöihin on tehty ja tullaan vielä parin seuraavan vuoden aikana tekemään suuria saneerauksia, on rakennusten investointeihin varattu suuri pääoma. Tilanne kuitenkin tasoittuu muutaman vuoden päästä kun suurimmat saneeraukset on tehty. (Isotalo 2007.)

Ennen ulkopuoleisen auditoijan tuloa täytyy varmistaa, että kemikaalien käyttöturvallisuustiedotteet ovat ajan tasalla. Lisäksi kohdekortit tulee tehdä kaikkiin kiinteistöihin tavoitteiden mukaisesti. Myös huoltokirjojen saaminen kaikkiin kiinteistöihin on tarpeen. Tehtäessä täyssaneerauksia tulisi harkita vaihtoehtoa, jos myös keskustassa sijaitsevissa Vapaudenkadun ja Kirkkokadun kiinteistöissä voidaan hyödyntää aurinkoenergiaa esimerkiksi katolle asennettujen aurinkokeräinten avulla.

Vuonna 2001 ympäristöohjelmassa asetetut tavoitteet ovat täyttyneet melko hyvin. Päämääriksi ja tavoitteiksi rakentamisen ja maankäytön osalta oli asetettu rakentamisesta ja maankäytöstä aiheutuvien ympäristövaikutusten arvioiminen ja haitallisten vaikutusten minimoiminen. Urakoitsijoille on laadittu urakkaohjelma, jossa urakoitsijoilta edellytetään ympäristövaikutusten arvioimista ja minimointia. Tavoitteena oli myös uudisrakennusten suunnitteleminen energiataloudellisiksi sekä olemassa olevan rakennuskannan energiataloudellisuuden parantaminen. Erityisesti olemassa olevan rakennuskannan energiataloutta on parannettu paremmalla lämmöneristyksellä. Lisäksi automaatiota on lisätty kiinteistöihin saneerausten yhteydessä. Talotekniikalla ja automatiikalla pyritään energiakulutuksen optimointiin. Energiasäästöhanke toteutuessa Siikaniemessä aletaan hyödyntää maalämpöä sekä aurinkoenergiaa. Vuoden 2001 tavoitteen mukaisesti rakennusten terveysvaikutukset sekä elinkaari on pyritty ottamaan huomioon suunnittelussa, rakentamisessa sekä peruskorjauksissa. Kiinteistöissä on tehty kuntoarvioita. Kemikaalien osalta vuoden 2001 tavoitteena oli, ettei kemikaaleista aiheudu haittaa ympäristölle. Kemikaalien varastointi tulee varmistaa. Käyttöturvallisuustiedotteet tulee tarvittaessa päivittää. Asbestikartoitukset on tehty ennen remonttien alkua. Lisäksi ongelmajättekoulutusta on annettu.

Rakentamisessa ja maankäytössä lisäpisteitä voi saada ekologisesta rakentamisesta ja investoinneista yhdestä kymmeneen pistettä. Kierrätysmateriaalien hyödyntämisestä sekä korjausjätteen minimoinnista saneerausten yhteydessä vastaavat pitkälti urakoitsijat. Heiltä kuitenkin edellytetään sitoutumista noudattamaan urakkaohjelman mukaista toimintaa. LVI-tekniikkaa on parannettu korjaustöiden yhteydessä. Lisäksi energiansäästöä on tehty parantamalla lämpöeristyksiä kiinteistöissä saneerausten yhteydessä. Ekologisen rakentamisen kannalta merkittävin projekti on energiansäästöhanke. Hankkeeseen lähdettäessä Siikaniemen leiri- ja kurssikeskuksessa siirrytään maalämmön käyttöön.

2.6 Hankinnat

Kaikilla hankinnoilla on ympäristövaikutuksia. Negatiivisia ympäristövaikutuksia voidaan pienentää parhaiten vähentämällä hankintojen määrää. Myös lainaaminen, yhteisomistajuus sekä kierrätysmateriaalien suosiminen pienentävät ympäristövaikutuksia. Tehtäessä hankintoja on ensisijaisen tärkeää miettiä ovatko hankinnat välttämättömiä. Tämän jälkeen tulee kiinnittää huomiota materiaalivalintoihin sekä siihen mistä tuote hankitaan. Mitä lähempää hankinnat voidaan tehdä, sitä vähemmän kuljetuksista syntyy päästöjä ympäristöön. Lisäksi ongelmajätteitä sisältäviä tuotteita tulisi välttää ja ympäristömerkittyjä tuotteita suosia.

Lahden seurakuntayhtymään on laadittu hankintaohje ohjaamaan hankintojen tekoa. Uusi hankintaohje päivitettiin kesäkuussa 2007. Edellinen hankintaohje otettiin käyttöön 1.4.2004. Vuoden 2004 hankintaohjeessa ympäristövaikutukset huomioidaan minimaalisesti ottamalla huomioon hankinnoista mahdollisesti aiheutuvat ympäristökustannukset sekä tuotteen laatu. Uudessa hankintaohjeessa ympäristövaikutukset otetaan selkeämmin esille, sillä hankinnat ovat eräs merkittävimmistä ympäristötekijöistä. Ympäristödiplomin edellytyksenä on hankintojen ympäristövaikutusten arvioiminen. (Isotalo 2007.)

Vaikka Kirkon ympäristödiplomi kehottaa suosimaan ympäristömerkittyjä tuotteita, ei tuotteilta voida vaatia ympäristömerkkiä silloin kun hankinnat tehdään virallisen tarjouskilpailun avulla. Sen sijaan valintakriteereiksi voidaan asettaa ympäristönäkökulmat, kunhan ne on kriteereissä erikseen mainittu. Sopivia kriteereitä ovat ympäristömerkin kriteerit. Mahdollisia kriteereitä ovat tuotteen pitkäikäisyys, vähäinen energiankulutus, vähäiset jätehuoltokustannukset, ekologinen tavarankuljetus, helppo käytettävyys, korjattavuus ja huollettavuus. Erityisesti ympäristövaikutuksilta merkittävien hankintojen kohdalla ympäristövaikutukset tulisi huomioida jo kilpailutusvaiheessa. Ympäristövaikutusten kannalta voidaan merkittävimpinä investointeina ja hankintoina pitää rakennusten korjaustöitä sekä käyttöä. Kiinteistöjen saneeraustöissä huomioidaan ympäristövaikutukset monella tavalla. Urakoitsijoilta edellytetään ympäristövaikutusten arviointia urakkaohjelmassaan. Lisäksi saneerausten yhteydessä parannetaan kiinteistöjen automatiikkaa sekä muita toimintoja. Tavoitteena on energiansäästö. Sähkön osalta olisi toivottavaa siirtyä ekosähkön käyttöön, jonka esteenä ovat olleet taloudelliset syyt. Elintarvikkeissa suositaan monipuolisia ja terveellisiä raaka-aineita. Mahdollisuuksien mukaan tulisi suosia paikallisia tuotteita ja toimittajia. Siivousaineissa suositaan ympäristömerkittyjä tuotteita.

ATK-laitteiston keski-ikä on keskimäärin 4,5 vuotta. Laitteiston keski-ikä on melko korkea, kun useimmissa yrityksissä ATK-laitteet uusitaan 3–3,5 vuoden välein. ATK-laitteistoja uusittaessa kilpailutuksessa kiinnitetään huomiota laitteiden laatuun. Vanhoja käytöstä poistettavia tietokoneita työntekijät voivat ostaa viidellä eurolla kotikäyttöön. Laitteet, jotka eivät mene kaupaksi välivarastoidaan seurakuntayhtymän tiloihin, joista aika ajoin Kuusakoski Oy käy noutamassa käytöstä poistetut koneet Heinolan toimipisteeseensä. Tulevaisuudessa koneiden hankinnasta saatetaan luopua ja siirtyä leasingkoneisiin.

Konetta kohden kierrätysmaksu on noin 5 euroa yrityksiltä. Kotitaloudet saavat viedä koneet kaatopaikalle tai kierrätyspisteisiin maksutta. Seurakuntayhtymän yhteiseltä tietokannalta löytyy ohjeet työntekijöille, minne käytöstä poistettavat tietokoneet voi viedä. Työntekijöitä on opastettu sulkemaan tietokoneet viikonlopuiksi sekä lomien ajaksi sekä käyttämään virransäästöohjelmia sekä muita vas-

taavia ohjelmia mahdollisuuksien mukaan. Työpisteissä, joissa tietokone ei ole ensisijainen työväline, sammutetaan koneet työpäivän päätyttyä. Työpisteissä, joissa ollaan tekemisissä asiakaspalvelun kanssa ja työskennellään pääsääntöisesti tietokoneella, koneiden sammuttaminen työpäivän päätteeksi ei aina ole mahdollista, sillä päivitykset on ohjattu tapahtuvaksi yöaikaan. Käytöstä poistetut disketit, varmistusnauhat ja muut vastaavat kerätään erikseen tietoturva-astioihin. Tietoturva-astioista on tehty sopimus Prosec Oy:n kanssa. Loppuun kuluneet ja käytöstä poistuvat värit, rummut, hukkasäiliöt ja niitit kootaan kussakin pisteessä ensin pahvilaatikkoon ja toimitetaan noin kuuden kuukauden välein postitukseen, jossa niille tilataan Keltainen kuljetus Xeroxin laskuun.

Yksittäiset faksilaitteet ja väritulostimet on korvattu monitoimilaitteilla. Xerox-monitoimilaitteet ilmoittavat itse sähköpostitse toimittajalle ja koneen pääkäyttäjälle, kun vaihdettavat tarvikkeet ovat loppumassa. Toimittaja tilaa monitoimilaitteen ilmoituksen perusteella tarvikkeen ja lähettää kuittauksen siitä monitoimilaitteen pääkäyttäjille sähköpostitse. (Ekman 2007)

Työntekijöille laaditun ympäristökyselyn mukaan moni pitää merkittävänä ympäristönäkökohtana työnsä kannalta paperin kulutusta. Uusiopaperia ei juuri käytetä, koska se pölyää likaa kopiokoneissa. Lisäksi värillistä paperia ostetaan suhteellisen paljon. Kuitenkin kehitystä on tapahtunut ja kopioiden määrä on pienentynyt viimeisten vuosien aikana n. 100 000 kopiolla/vuodessa. Kopioidessa on siirrytty entistä enemmän ottamaan vihkomallisia kopioita, jolloin paperin käyttö pienenee ja hyötysuhde maksimoidaan. Trendi värillisistä vihkosista on muuttunut niin, että ainoastaan kannet ovat enää väripaperista ja sisältö on valkoisella paperilla. Värikalvojen käyttö on vähentynyt merkittävästi datatykkien hankkimisen jälkeen. (Ekman 2007) Vuoden 2007 talousarvion mukaan rahamäärällisesti merkittävimmät hankinnat ja investoinnit löytyvät liitteestä neljä.

Hankintojen osalta ympäristödiplomin vaatimuksena on seurakunnan hankintakäytäntöjen arvioiminen ympäristökatselmuksessa, ympäristönäkökulmien huomiointi hankintaohjeissa, ympäristöominaisuuksien selvittäminen merkittävien

tuotteiden ja palvelujen kohdalla sekä ympäristölaadun varmistaminen ostopalveluna hankittujen tuotteiden osalta.

Uudessa hankintaohjeessa ympäristönäkökohdat on luvattu huomioida paremmin. Ympäristölaadun ja – ominaisuuksien selvittämiseen voitaisiin paneutua entistä enemmän. Kloorivalkaisemattoman paperin osuutta käytetystä paperista voidaan kasvattaa. Ostetussa kuljetuspalvelussa tulee huomioida kuljetuksesta vastaavien bussien käyttämä polttoaine. Lahden alueella on paljon käytössä ekoystävällisiä busseja, joita voidaan yhteiskuljetuksissa suosia. Lisäksi ympäristömerkittyjen tuotteiden määrää voidaan kasvattaa tulevaisuudessa, jolloin ympäristödiplomia varten saataisiin lisää pisteitä. Paperien lajittelua on tarkoitus tehostaa vuoden 2008 aikana. Vuoden 2001 ympäristöohjelmassa hankintojen osalta tavoitteena oli uuden hankintaohjeen laatiminen. Ohjeessa kehoitetaan suosimaan ympäristömerkittyjä ja ympäristöystävällisiä tuotteita ja palveluita. Kesäkuussa 2007 laadittiin hankintaohje, jossa ympäristönäkökohdat on huomioitu entistä hankintaohjetta laajemmin. Kuitenkaan hankintaohjeessa ei suoranaisesti voi kehottaa suosimaan ympäristömerkittyjä tuotteita, jos virallisessa tarjouskilpailussa sitä ei priorisoida etusijalle. Hankintaohjeessa voidaan asettaa kriteereitä, joita edellytetään ympäristömerkityiltä tuotteilta.

Lahden seurakuntayhtymän sijoitukset ovat yhteensä 11,6 miljoonaa euroa. Tästä määrästä eettisiä sijoituksia on miljoona euroa. Tämä on prosentuaalisesti 8,6 % koko yhtymän sijoituksista. Sijoitukset on tehty Helsinki Human Rights - säätiöön. (Isotalo 2007.) Kun varoista on sijoitettu 1-10 % eettisiin rahastoihin, saa tästä yhden lisäpisteen ympäristödiplomiin.

Helsinki Human Rights säätiön tarkoituksena on edistää ihmisoikeuksia, oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisuutta sosiaalipalveluissa, terveyspalveluissa, nuorisotyössä, liikunnassa, urheilussa ja taiteessa. Lisäksi Helsinki Human Rights -säätiö (Hhr) edistää ihmisten sopeutumista yhteiskuntaan riippumatta heidän kulttuuristaan, kielestään tai uskonnostaan. Helsinki Human Rights säätiö vastustaa rasismia, syrjintää ja ihmisoikeusloukkauksia. (Hhr) Lähetystyön ja diakonian osuus verotuloista on 3 %. Tämä tietää ympäristödiplomia varten 10 lisäpistettä.

2.7 Ympäristöindikaattorit

Ympäristöindikaattori on suure, joka kuvaa ympäristön tilaa. Ympäristöindikaattorin avulla voidaan tutkia muutoksia ympäristössä ja verrata kehitystä tietyllä aikavälillä jonkun muuttujan tai tekijän suhteen. Ympäristöindikaattoreita ovat esimerkiksi kaatopaikkajätteen kertymä seurakunnan kiinteistöissä, keräykseen menevän keräyspaperin ja biojätteen kertymä, ongelmajätteiden kertymä, kiinteistöjen sähkön, lämmön ja veden ominaiskulutus, ympäristömerkittyjen tuotteiden osuus hankinnoista, kulutetun kopiopaperin määrä ja työmatka-ajojen määrä kilometreissä työntekijää kohden.

Tällä hetkellä Lahden seurakuntayhtymässä on käytössä useampia ympäristöindikaattoreita, joskaan niitä ei selvästi kirjata ylös ja seurata. Tulevaisuudessa olisi hyvä kehittää ympäristöindikaattoreiden seurantaan oma ohjelma, jolloin kehityksen suunta on helpommin havaittavissa. Koska Lahden seudulla on valtakunnallisessa vertailussa pitkälle viety ja määräyksin ohjeistettu jätteiden lajittelu, kaatopaikkajätettä syntyy verrattain vähän. Kaatopaikkajätteen hinta perustuu astioiden tyhjennysväliin, ei painoon. Tästä syystä kaatopaikalle menevän jätemäärän pienemistä ei voida järkevästi seurata. Jos tyhjennysväliä pidennetään tai astialukua pienennetään, kaatopaikkajätteen kustannukset myös pienenevät.

Lahden seurakuntayhtymässä seurataan kaukolämmön, sähkön, maakaasun sekä veden kulutusta kiinteistöjä kohden vuodessa. Lisäksi Lahden seurakuntayhtymässä seurataan otettujen kopioiden sekä tulosteiden määrää eri yksiköissä vuodessa.

Uutena ympäristöindikaattorina voidaan seurata kilometrikorvausten määrää työntekijää kohden vuodessa. Tällä hetkellä seurataan maksettujen kilometrikorvausten määrää vuodessa. Indikaattoreille tulee asettaa tavoitearvoja, joiden toteutumista seurataan vuosittain. Jokaisesta indikaattorista seurakuntayhtymä saa kaksi

lisäpistettä ympäristödiplomiin, kuitenkin niin, että viisi indikaattoria ja kymmenen pistettä on maksimi määrä.

2.8 Ympäristökasvatus

Seurakunnan ympäristökasvatuksen pohjana on luomisusko. Ympäristödiplomin minimivaatimuksena on ympäristökasvatussuunnitelman laatiminen ainakin yhtenä vuotena ympäristödiplomia haettaessa tai sen voimassa ollessa. Lahden seurakuntayhtymässä ympäristökasvatussuunnitelma on suunniteltu laadittavaksi syksyllä 2007 osaksi uutta ympäristöohjelmaa. Jumalanpalvelusten kirjassa on määritetty luomakunnan sunnuntaita vietettävän sunnuntaina touko-elokuussa. Luomakunnan sunnuntain viettäminen on myös ympäristödiplomin edellytys. Ympäristödiplomia varten edellytetään lisäksi, että ympäristöasiat ovat muulloinkin esillä jumalanpalveluksissa. Lahden seurakunnissa on vietetty Luomakunnan sunnuntaita useampana vuotena. Aiemmin luomakunnan sunnuntaita vietettiin eri seurakunnissa eri aikoihin ja satunnaisesti. Vuonna 2007 luomakunnan sunnuntaita vietettiin kaikissa Lahden seurakunnissa 10.6. Ympäristöasiat nostetaan esille muina aikoina jumalanpalveluksissa saarnoissa ja virsissä satunnaisesti. (Toukonen 2007.)

Ympäristödiplomin ehtona on, että vähintään kolmella tehtävä alueella on mietitty ympäristökasvatuksen toteutumista ja kehitetty konkreettisia toimintamuotoja. Lisäksi ympäristödiplomi edellyttää, että ympäristökysymyksiä ja ihmisen luontosuhteita käsitellään rippikouluopetuksessa eri näkökulmista. Liitteessä kuusi on käsitelty ympäristöaiheisia erityisjumalanpalveluksia, ympäristökasvatuksen toteutumista eri toimialoilla sekä ympäristötapahtumia.

Rippikoulutyössä järjestetään oppitunteja luomakunnasta ja ympäristöstä. Rippikouluikäisillä on mahdollisuus ilmoittautua vaellusleirille Lappiin tai purjehdusleirille Suomenlahdelle. Partioiminnassa on järjestetty retkiä luontoon, valmistettu ruokaa luonnon antimista, valmistettu itse uusiokäyttöpaperia sekä haettu poistomateriaaleja kierrätyskeskuksista ja vaatehätäistä. Partioiminnan yksi

suoritusalue onkin luonnon- ja ympäristönsuojelu ja toinen kierrätys ja jätehuolto. Diakoniatyössä retki- ja leiritoiminnassa on huomioitu ympäristöasioita ympäristö- ja luomakunta-aiheisilla virkistysretkitoiminnoilla. Ympäristökasvatuksen toteutumisesta eri tehtäväalueilla sekä ympäristöaiheisista jumalanpalveluksista on enemmän tietoa liitteessä neljä. (Toukonen 2007.)

Kun seurakunnat tai työmuodot tekevät yhteistyötä muiden järjestöjen kanssa ympäristöasioiden edistämiseksi tai osallistuvat ympäristöaiheisiin kampanjoihin saa seurakuntayhtymä tästä hyvästä diplomia varten kaksi lisäpistettä.

Lahden seurakuntayhtymä on tehnyt hankekumppanuussopimuksen Vanamo-Päijät Hämeen kestävän kehityksen keskuksen kanssa. Kestävän kehityksen keskus – hankkeella tuetaan ympäristöasioiden hallintaa, edistetään ympäristötietoutta ja – vastuuta. Lahden seurakuntayhtymä rahoitti hanketta vuosina 2004–2006 yhteensä 30000 eurolla. Hanketta toteutettiin seurakuntayhtymässä vuosina 2006–2007. Hankkeen toimintaa suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä Lahden seurakuntayhtymän yhteyshenkilöiden kanssa.

Lahden seurakuntayhtymän ympäristötoimikunnan jäsenenä on Lahden kaupungin ympäristötoimen ja Kestävän kehityksen keskus hankkeen työntekijöitä. Älä osta mitään päivän suunnitteluryhmään kuului edustajia mm. Maan ystäväistä, Attacista, Kommunistisista nuorista ja Lahden Vihreistä Nuorista. Ympäristöasioiden koulutusta on ollut järjestämässä ja toteuttamassa mm. Pirkanmaan ympäristökeskus, Päijät- Hämeen Jätehuolto Oy, Motiva Oy, Lahden kaupungin ympäristötoimi ja Vanamo-hanke. Sisäinen ympäristökatselmus ja Herättäjäjuhlien ympäristökäsikirja toteutetaan yhteistyössä Lahden ammattikorkeakoulun kanssa. Seurakuntien tai seurakuntayhtymän työntekijöiden osallistumisesta paikalliseen ympäristökusteluun poikii 1-5 lisäpistettä ympäristödiplomiin.

Lahden seurakuntayhtymässä on toteutettu useana vuonna peräkkäin ”7 -vapaata viikkoa” - kampanja. Kampanjan tavoitteena on herättää keskustelua tavarakultuskeskeisen elämäntavan mielekkyydestä. Vuonna 2006 kampanja lanseerattiin myös julkisuuteen sekä Lahdessa että Lahden ulkopuolella. Kampanjamateriaalina

olivat rannekkeet ja julisteet. Lahdessa kampanja näkyi alueen pääsanomalehdessä Etelä-Suomen Sanomissa ja jokaiseen kotiin jaettavaan Uusi Lahti – ilmaisjakelulehdessä, jossa ilmestyi kampanjaa koskeva juttu jokaisessa paastoaikana ilmestyneessä numerossa. Lisäksi kampanja oli esillä seurakuntayhtymän omassa Kirkonseutu – lehdessä ja sisäisessä Räppänä – henkilöstölehdessä. Valtakunnallista julkisuutta kampanja sai Kotimaa-, Diakonia-, ja Kytkin-lehden, Radio Dein ja Ylen Aamutv:n (suora lähetys 10 min.) kautta. (Toukonen 2007.)

Lahden seurakuntayhtymän AV-lainaamossa on erillinen ekologiaosasto. Vastavanlainen ekologia käsikirjasto on suunnitteilla Upilaan. Lisäksi kasvatustyön kerhoihin on jaettu jäteoppaat ja iltapäiväkerhoon ympäristökäsikirja. Vuoden 2007 lopulla Lahden seudun ympäristöpalvelu jakoi kasvatustyön toimintaan info-paketin. AV-lainaamon Ekologiaosaston päivitys on tarkoitus toteuttaa vuoden 2008 alku puolella. AV-lainaamon ekologia osastoa on hyvä laajentaa. AV-lainaamon ympäristöaiheisesta materiaalista on laadittu lista. Listalla olleiden opusten määrä on kuitenkin huomattavasti suurempi kuin AV-lainaamon tarjonta. Tilanne on ihanteellinen, mikäli opukset ovat lainassa/käytössä, mutta niiden sijainti tulee selvittää, jotta varmistutaan siitä, että kirjat ovat lainaamossa asiaan kuuluvalla paikallaan. Katoamistapauksissa tilalle täytyy hankkia uutta materiaalia. Lastenohjaajien ympäristöopetusehdotukset on tarkoitus koota yhtenäiseksi kansioksi. Tämä materiaali on hyödyllistä saattaa myös intranetin ympäristöosiin, sen valmistuttua. Kun syksyllä laaditaan kysely rippikoulun pitäjille, on tämän jälkeen hyvä pohtia, kuinka ympäristökasvatusta saadaan kehitettyä rippikoulutyössä. Vuonna 2001 asetetut tavoitteen rippikoulutyön osalta ovat toteutuneet pääosin heikosti, vaikka kohdittain on nähtävissä myös myönteisiä esimerkkejä.

Vuoden 2001 ympäristöohjelmassa ympäristökasvatukselle oli asetettu paljon tavoitteita vuosille 2001 ja 2002. Tavoitteet toteutuivat osittain. Jotkut tavoitteista toteutuivat tavoiteaikataulua myöhemmin. Seuraavaa ympäristöohjelmaa varten on tärkeää porrastaa tavoitteita useammalle vuodelle, jolloin tavoitteiden toteutumisen seuranta myös helpottuu.

Ensisijaisena tavoitteena oli luomisuskon perusteiden ja ympäristökysymysten esillä olo hartaus- ja jumalanpalveluselämässä. Tämä tavoite toteutui melko hyvin. Luomakunnan sunnuntaita on vietetty seurakunnissa touko-elokuussa. Vastuuvii- kolla kansainvälinen oikeudenmukaisuus ja ympäristökysymykset olivat esillä hartauksissa ja jumalanpalveluksissa. Perinteinen ”7- vapaata viikkoa”- kampanja on toteutettu vuosittain. Kirkkokahveilla tarjottavien Reilunkaupan tuotteiden sekä luomu- ja lähituotteiden tehostettu käyttö on ollut satunnaista. Lahden ympä- ristöviikon huomioiminen hartauksissa ja jumalanpalveluksissa ei näytä toteutu- neen tavoitteiden mukaisesti. Tavoitteena olleen ympäristökasvatuksen kehittämi- nen rippikoulussa toteutui pääosin heikosti. Ympäristökasvatuksen kehittäminen varhaisnuoris- ja nuorisotyössä on toteutunut melko hyvin. Samoin ympäristö- kasvatuksen kehittäminen lapsityössä on toteutunut suurimmilta osin. Ympäristö- kasvatuksen kehittäminen diakonia- ja yhteiskuntatyössä on toteutunut muilta osin hyvin, mutta työntekijöille tulee järjestää myös tarvittavaa ympäristökoulutusta. Ympäristökasvatuksen kehittäminen leiri- ja kurssikeskuksissa toteutui melko hyvin. Tavoitteena olleita luontopolkuja ei kannata rakentaa jokaiseen leiri- ja kurssikeskukseen. Ainut mahdollinen paikka rakennettavalle luontopolulle on Upilan ja Siikaniemen välinen maasto. Luontopolun rakentamista sinne kannattaa vielä harkita. Lähetyskasvatuksen ja ympäristökasvatuksen yhteyden pohtiminen ei toteutunut. Henkilöstön ympäristöasioiden tiedon ja koulutuksen lisääminen toteutui osittain. Ympäristöasioiden tietopankin rakentaminen sisäiseen internetiin tulee saattaa loppuun.

2.9 Jätehuolto

Kirkon ympäristödiplomi edellyttää jätehuoltoselvityksen tekemistä osana ympä- ristökatselmusta. Jätehuoltoselvityksessä käy ilmi seuraavat asiat:

- Jätehuollon järjestäminen eri kiinteistöissä
- Mahdolliset puutteet
- Seurakunnan jätehuollosta vastaavat eri kohteissa

- Jätehuoltosopimukset kiinteistöhuollon ja jäteyhtiön kanssa
- Kaatopaikkajätteen synty eri kiinteistöissä
- Hyötyjätteiden kerääminen
- Jätehuoltokustannukset
- Seurakuntayhtymän ja kunnan jätehuoltomääräysten yhtenevyys

Jätehuoltoselvitykseen tulee ottaa mukaan kiinteistöt, keittiöt, hautausmaat, kirkot sekä leirikeskukset. Osana Lahden seurakuntayhtymän jätehuoltoselvitystä täytyi selvittää noudattaako Lahden seurakuntayhtymä paikallisia jätehuoltomääräyksiä. Paikalliset jätehuoltomääräykset ovat liitteenä viisi. Jätehuoltosuunnitelma tulee olla osana ympäristöohjelmaa. Jätehuoltosuunnitelmasta tulee ilmetä tavoitteet jätteen määrän vähentämiseksi sekä hyötyjätteen keräyksen tehostamiseksi. Lisäksi jätehuoltosuunnitelmasta käy ilmi kuinka asetettuihin tavoitteisiin aiotaan päästä.

Kiinteistöjen jätehuolto kuuluu kiinteistöhuoltoon. Hautausmaiden kiinteistöjen ulkopuolinen jätehuolto kuuluu hauta- ja puistotoimelle. Lahden seurakuntayhtymän jätehuoltovastaava on Seppo Teperi. Paikalliset jätehuoltomääräykset ovat liitteenä seitsemän. Eri kiinteistöissä kerätyt jätejakeet on esitetty liitteessä kahdeksan. Liitteeseen yhdeksän on koottu jätehuoltokustannukset.

Jäteastioiden tyhjennyksestä ja kuljetuksesta vastaa Lassila & Tikanoja Oyj. Kaivojen tyhjennyksestä vastaa Kuljetuspiste Stång Ky sekä Lokapalvelu Häme Oy. Ekokem-Palvelut Oy on vuokrannut loisteputkien keräilyastian. Hyötypaperi Oy:n kanssa on tehty sopimus keräyspaperin talteenotosta sekä vuokrattu muutama pahvirullakko. Kuusakoski Oy:n kanssa on tehty sopimus käytöstä poistuvasta SER-jätteestä. Tietoturva-astioista on tehty sopimus Prosec Oy:n kanssa. Loppuun kuluneet ja käytöstä poistuvat värit, rummut, hukkasäiliöt ja nitit kootaan kussakin pisteessä ensin pahvilaatikkoon ja toimitetaan noin kuuden kuukauden välein postitukseen, jossa niille tilataan Keltainen kuljetus Xeroxin laskuun. Lisäksi Lahti Energia on hoitanut arkiston tuhoamisia. Käytöstä poistettavat käyttö-

kelpoiset kalusteet toimitetaan Patinaan. Selvitys Lahden seurakuntayhtymän kiinteistöissä kerättävistä jätelajeista on liitteenä kuusi. Samassa liitteessä on myös vuoden 2007 alusta 30.6 asti jätehuoltokustannukset Lahden seurakuntayhtymässä.

Kirkkokadun kiinteistössä on erillinen ongelmajätteiden keräyspiste. Lisäksi Levolla on ongelmajätekontti. Paristoja sekä loisteputkia kerätään erikseen Kirkkokadulla sekä Levolla. Vanhoja käytöstä poistettavia tietokoneita työntekijät voivat ostaa viidellä eurolla kotikäyttöön. Laitteet, jotka eivät mene kaupaksi välivarastoidaan seurakuntayhtymän tiloihin, joista aika ajoin Kuusakoski Oy käy noutamassa käytöstä poistuneet koneet Heinolan toimipisteeseensä. Käytöstä poistetut disketit, varmistusnauhat ja muut vastaavat kerätään erikseen tietoturva-astioihin. Tietoturva-astioista on tehty sopimus Prosec Oy:n kanssa. Loppuun kuluneet ja käytöstä poistetut värit, rummut, hukkasäiliöt ja niitit kootaan kussakin pisteessä ensin pahvilaatikkoon ja toimitetaan noin kuuden kuukauden välein postitukseen, jossa niille tilataan Keltainen kuljetus Xeroxin laskuun. Kierrätyskuntoiset tekstiilijätteet sekä kalusteet toimitetaan kierrätyskeskus Patinaan.

Ympäristödiplomin edellytyksenä on, että biojätteen käsittely tapahtuu kunnan jätehuoltomääräysten mukaisesti. Kunnan jätehuoltomääräyksissä biojätteelle täytyy olla oma erillinen keräysastia, mikäli biojätettä kertyy 50 l/viikko. Kiinteistöissä, joissa tämä raja ei ylity voidaan harkita kompostointia. Lahdessa on meneillään kampanja, jolla pyritään vähentämään kaatopaikkajätteen seassa olevan biojätteen määrää kaatopaikkakaasujen vähentämiseksi. (Teperi 2007)

Ympäristödiplomin edellytyksenä on kunnan jätehuoltomääräysten noudattaminen myös hyötyjätteiden osalta. Kunnan jätehuoltomääräyksissä edellytetään keräyspaperin, metallin, tai pahvin erilliskeräykseen, mikäli kyseistä jätelajiketta kertyy 50 kg/viikko. Lasin erilliskeräys tulee järjestää silloin, kun lasia tulee 50 l/viikko. Toimistopaperin erilliskeräyksen raja on 100 kg/viikko. Useissa kiinteistöissä kerätään erikseen paperia. Joissakin kiinteistöissä kerätään lisäksi pahvi-, lasi- sekä metallijätettä. Tarkempi selvitys hyötyjätteiden keräyksestä tehdään kiinteistökierrä-

roksen yhteydessä. Vuonna 2006 hautausmaille rakennettiin kynttilöiden keruuseen tarkoitettuja jätessäiliöitä, jotka voidaan tyhjentää pyöräkuormaajalla itse.

Vuoden 2001 ympäristöohjelman mukaisesti jätemäärien vähentämiseksi kertakäyttöastioiden määrää vähennettiin. Lähes jokaisessa seurakuntakodissa ja -keskuksessa on omat kahvikupit ja lautaset. Lisäksi työntekijöillä on omat kahvimukit työpisteissä. Kirjekuoret käytetään uudelleen sisäisessä postissa ja niitä kierrätetään useaan kertaan. Ruokaloissa ei käytetä annospakkauksia vaan esimerkiksi sokeri, ketsuppi, sinappi ja margariini asetetaan esille suuremmissa pakkauksissa.

Syntyvien jätteiden määrän seurantaan eri kiinteistöissä tulee kehittää helppo seuranta-aulukko. Kun uusia jätettäsiioita kiinteistöihin hankitaan, voidaan siirtyä käyttämään kunnan jätetuollon värien mukaisia astioita kullekin jättejakeelle. Lisäksi astioihin tulee liimata näkyvät ja selkeät tarrat mille jätteelle kukin astia on. Kyseiset tarrat on jo hankittuna Päijät Hämeen Jätetuolto Oyj:ltä. Ankkurin seurakuntakodille on hyvä hankkia omat astiat. Joutjärven kirkolle nuorisotiloihin tulee hankkia isommat jätettäsiat, varsinkin energijätteelle. ”Nuorisokotiin” tulee ottaa yhteyttä ja päästä yhteisymmärrykseen jätteiden lajittelusta. Biojätteen keräystä kannattaa harkita joihinkin kiinteistöihin ympäristökasvatusta ajatellen. Levon hautausmaalla voidaan harkita biojätteen erilliskeräämistä kesäisin.

Vuonna 2001 asetetut tavoitteet ovat toteutuneet melko hyvin. Ongelmajätteiden säilytys ja kuljetus on järjestetty lain ja jätetuoltomääräysten mukaisesti. Ongelmajättestä aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa ihmisille ja luonnolle. Ongelmajättekoulutusta on annettu. Kuitenkin tuotujen ongelmajätteiden ylös kirjaaminen on puutteellista ja asia tulee korjata.

2.10 Siivous

Siivoustyön tavoitteena on pintamateriaalien puhdistaminen, hoitaminen ja suojaaminen siten, että ne säilyvät hyväkuntoisina ja kestävät kulutusta. Tällöin pintamateriaalien elinkaari maksimoidaan. Siivoustyöt pyritään tekemään mahdollisimman pienellä ympäristökuormituksella. Siivoustöissä otetaan huomioon ympäristönäkökohdat, jätelajittelu, taloudellisuus sekä ergonomia. Seurakuntayhtymän kiinteistöjen siivoustöistä vastaa siivoustyönohjaaja. Siivooja-nimikkeellä työskentelee tällä hetkellä 13 työntekijää, mutta koko kiinteistötyöntekijöiden joukosta 35 työntekijää osallistuu siivoustöihin. Kiinteistötoimi ostaa myös siivoustöitä siivouspalveluliikkeiltä jonkin verran.

Siivoustyön ympäristöselvitys tehdään osana ympäristökatselmusta. Osana ympäristöohjelmaa asetetaan siivoustoimen ympäristötavoitteet. Ympäristöselvityksessä tarkastellaan puhdistusmenetelmiä, puhdistusaineiden valintaa, siivoustyömäärän mitoitusta sekä puhdistustasoa. Puhdistusaineiden valintaan kiinnitetään erityisesti huomiota ympäristöselvityksessä. Lisäksi osana ympäristöselvitystä täytyy siivoojien koulutuksen tilanne selvittää.

Siivousmenetelmiä on kevennetty kohti nihkeitä siivousmenetelmiä. Siivouksessa on siirrytty kohti vedettömämpiä menetelmiä. Vahanpoistoja vältetään mahdollisimman pitkään. Vahauksissa suositaan paikkavahauksia. Peruspesuissa ja huuhteluissa on vähennetty käytettävän veden määrää. Siivouskoneita pyritään hyödyntämään siivouksessa niiden mekaanisen työnsuorittamisen tehokkuuden takia ja ergonomiset näkökohdat huomioiden. Seurakuntayhtymä on hankkinut kiinteistöihin tarvittavat yleisimmät siivouskoneet ja harvemmin käytettyjä reissukoneita saa lainaksi varastosta. Puhdistusaineiden valinnassa ja käytössä on pyritty ottamaan huomioon ympäristöystävällisyys. Käytössä on muutamia pohjoismaisella ympäristömerkillä merkittyjä tuotteita. Käytössä on puolitiivisteitä, joiden annostelu on helppoa, sujuvaa ja työterveyden kannalta oikeaoppista sopivilla annostelulaitteil-

la. Siivousaineet ostetaan suurissa kannuissa, joista täytetään litran pulloja. Siivousaineet ovat matalavaahtoisia. Siivousaineiden käyttöliuokset tehdään annosteluohjeiden mukaisesti annostelupulloihin, jotka kulkevat siivoojien vaunuissa. Kaikissa siivousainepulloissa on oltava tiedot siivousaineen pH:sta ja siitä, mihin käyttöön, ja mille pinnoille aine soveltuu. Kiinteistöissä on lukittavat siivoustilat, joissa siivousaineita säilytetään. Jokaisen kiinteistön siivoustiloista löytyy kansio, johon on koottu käytössä olevien siivousaineiden käyttöturvallisuustiedotteet. Kirkkokatu 5:ssä toimii keskusvarasto, josta myydään sisäisesti siivousaineet ja välineet eri kiinteistöihin. Varasto on suljettu, lämmin, kuiva ja auringonvalolta suojattu. Varastosta kaikki noudetut tuotteet merkitään erillisille lomakkeille. Suurempi keskusvarasto on hyvä, sillä monissa kiinteistöissä on pienet varastointimahdollisuudet. Keskitetyllä varastoinnilla voidaan seurata siivousaineiden oikeaa käyttöä ja antaa henkilökohtaista ohjausta tarvittaessa. Keskitetty varastointi ehkäisee myös tavaratoimittajien kuljetuksista aiheutuvia mahdollisia ympäristöhaittoja.

Tarpeeksi usein suoritetuilla tilojen ylläpitosiivouksella ehkäistään ja saadaan harvennettua märkiä ja voimakkaampia siivousaineita vaativia peruspesuja. Peruspesuja pyritään tekemään tasaisesti ympäri vuoden toiminnan sallimissa rajoissa, jotta työn kuormittavuus olisi tasaisempaa. Siivouskertojen määriä on vähennetty vastaamaan toiminnan tarpeita. Seurakuntayhtymässä jatketaan vuoden 2007 aikana siivoustyön määrälaskentaa, joka aloitettiin vuonna 2002. Toiminnan myötä kiinteistöihin saadaan samanlaiset, kirjalliset siivoustyöohjeet. Siivoustyön määrälaskenta antaa myös mahdollisuuden järjeistää, kohdentaa ja ajanmukaistaa siivousta ottaen yhä paremmin huomioon myös ympäristönäkökohdat valitsemalla oikeita siivousmenetelmiä ja – taajuuksia.

Siivousaineiden ja – välineiden suurimpana toimittajana on tällä hetkellä Berner Oy, jonka tuotteet tulevat RTV-Yhtymä Oy:n kautta Lahdesta. Lyhyt toimitusmatka takaa nopean toimituksen ja tuo säästöä toimituskuluissa. Berner Oy tuotantolaitoksilla on käytössä ISO 9001 laatujärjestelmä sekä 14001 ympäristöjärjestelmä. Vuoden 2007 aikana kilpailutetaan kyseiset tuotteet. Konetiskiaineet ja muut laitoskeittiöissä käytettävät siivousaineet on tilattu Wihuri Oy Aarnio/Metro-tukun

kautta. Käytössä on pääasiassa Johnson Diverseyn tuotteita. Talouspaperit on hankittu vuosiksi 2007–2009 kilpailuttamalla. Toimittajaksi valittiin Starkki Oy, joka toimittaa biohajoavia, pohjoismaisella ympäristömerkillä merkittyjä Katrin-tuotteita. Muutamassa kiinteistössä on WC-tiloissa käytössä Lindström Oy:n puuvillapyyheautomaatit. Lindström Oy:llä on käytössä ISO 14001 ympäristöjärjestelmä.

Siivousvaunuissa on vähintään kolmen eri jätetyypin lajittelumahdollisuus: energiajätteeseen, biojätteeseen sekä kaatopaikkajätteeseen. Kiinteistöjen sisätiloihin on varattu näille jätteille omat astiat lajitteluohjeilla ja tarroilla varustettuna. Siivoustyössä pyritään säästämään roskapusseja ja jätessäkkejä tyhjentämällä niitä ja käyttämällä niitä uudestaan mahdollisimman pitkään. Biojätteille on käytössä biologisesti maatuva Bioska-jätepussi. Paperinkeräys tehdään erillisiin astioihin, jotka siivoojat tyhjentävät ja toimittavat ulkona sijaitseviin paperinkeräysastioihin. Siivoojat saavat siivoustyöhön perehdyttämistä, siivoustyönohjausta ja pienimuotoista siivouskoulutusta siivoustyönohjaajalta aina tarvittaessa. Ulkopuolisiin siivous- ja ympäristöalan koulutuksiin osallistutaan mahdollisuuksien mukaan. Siivousaineiden toimittajilta saadaan uusien aineiden ollessa kyseessä perehdyttämiskoulutusta ja myös aina, kun koulutustarvetta ilmenee.

Vuonna 2007 pyritään vähentämään siivousainevalikoimaa 2–3 tuotteella. Vuosien 2005–2006 aikana liuottimien, kloorien ja vahvojen emäksien käyttöä on vähennetty siivouksessa. Siivouksessa käytetään pääsääntöisesti mikrokuitutuotteita. Siivousvälineet valitaan käyttöön kestävyiden ja pestävyyden mukaan. Kertakäyttöisiä siivoustuotteita ei käytetä. Seurakuntayhtymään on hankittu eri kiinteistöihin pesukoneita siivouspyykkiä varten, joka on lisännyt siivousliinojen ja moppien käyttöikä. Vahanpoistoja vältetään mahdollisimman pitkään. Vahauksia suoritetaan harvemmin ja suositaan paikkavahausta. Siivouksessa on siirrytty kohti vedettömämpiä menetelmiä ja siivouksessa pyritään käyttämään oikean lämpöistä vettä energiataloudellisuuden kannalta. Siivousliinat ja mopit kostutetaan valmiiksi ennen siivouksen alkua, jotta siivousvaunuissa ei kuljeteta turhia vesimääriä mukana. Lattioiden likaantumista on ennaltaehkäisty riittävän kattavilla tuuli-

kaappimatoilla sekä sisääntuloaulojen ja eteiskäytävien osalta Lindström Oy:n vaihtomatoilla. (Koso 2007)

Koska siivoojilla on halua osallistua hygieniapassin hankkimiseen, täytyisi heille antaa mahdollisuus sen suorittamiseen. Jossakin määrin voidaan lisätä vaihtoehtoisten tuotteiden käyttöä esimerkiksi etanolia desinfiointiin ja etikkaa huuhteluaineena. Vuonna 2001 asetetut tavoitteet ovat toteutuneet melko hyvin. Hankintojen ympäristövaikutukset huomioidaan ja monilla Lahden seurakuntayhtymään siivoustuotteita toimittavilla yrityksillä on käytössään 9001 laatujärjestelmä sekä 14001 ympäristöjärjestelmä. Lisäksi kuljetusmatkat on otettu huomioon. Puhdistusaineet toimitetaan keskitettyyn varastoon RTV:n kautta, joka sijaitsee Lahdessa. Siivouspuolella on käytössä joitakin ympäristömerkittyjä tuotteita. Puhdistusaineiden oikeaoppista annostelua pystytään seuraamaan keskitetyn varaston kautta ja tarvittaessa aiheesta opastetaan henkilökohtaisesti. Jokaisen kiinteistön lukitus- ja siivouskomerossa on käyttöturvallisuuskansio. Syntyvien jätteiden määrää on pyritty vähentämään muun muassa hankkimalla joihinkin kiinteistöihin pesukoneita siivousvälineiden puhdistamista varten, jolloin puhdistusliinujen ja moppien käyttöikä kasvaa. Täystiivisteitä kokeiltiin, mutta ne havaittiin epäkäyttölliseksi ja niiden käytöstä luovuttiin, sillä puhdistuspintojen todettiin säilyvän pidempään paremmassa kunnossa oikeanlaisella annostelulla. Ympäristödiplomiin lisäpisteitä saa ympäristömerkityistä tuotteista. Eri toimialojen ympäristömerkityt tuotteet on eritelty tarkemmin liitteessä kuusi.

2.11 Kiinteistönhoito

2.11.1 Energian ja veden kulutuksen seuranta

Lahden seurakuntayhtymässä sähkön, kaukolämmön ja veden kulutuksen seurataan vuosittain eri kiinteistöissä. Sähkön, kaukolämmön ja veden kulutuksen seurantataulukot ovat liitteissä 10–12. Lämmön osalta kulutusluvut on hyvä ilmoittaa myös lämmitystarveluvulla korjattuna. Kun kulutusluvut korjataan lämmitystarveluvuilla, säätilojen vaihtelu eri vuosina eliminoituu. Kunkin vuoden lämmitystar-

veluvun saa Ilmatieteen laitokselta. Lämmitystarveluku saadaan laskemalla yhteen kunkin kuukauden päivittäisten sisä- ja ulkolämpötilojen erotus. Kuukauden lämmitystarveluku on vuorokautisten lämmitystarvelukujen summa ja vuoden lämmitystarveluku on kuukausittaisten lämmitystarvelukujen summa. Lämmitystarveluvun laskennassa ei oteta huomioon päiviä, joiden keskilämpötila on keväällä yli +10 °C ja syksyllä yli +12 °C.

TAULUKKO 1 Vuosien 2001–2006 Lahden alueen lämmitystarveluvut

Vuosi	Lämmitystarveluku
2002	4426
2003	4357
2004	4321
2005	4131
2006	4134

Kun lämmitystarveluku halutaan ottaa huomioon, kulutusluvussa tulee ensin jakaa tarkasteluvuoden asteluku 4510:lla. Tämän jälkeen tule kiinteistössä käytetyn veden määrä (m³) kertoa 26,25:llä. Saatu Q (Q = 26,25 x g (vesi)) miinustetaan energiankulutuksesta (kWh). Luku kerrotaan vielä tämän jälkeen laskutoimituksen alussa saadulla suhdeluvulla. Lämmön kulutusluku ilmaistaan yleensä (MWh).

2.11.2 Energiakatselmus

Lahden seurakuntayhtymässä käynnistyi vuonna 2006 energiaprojekti. Projekti on eräänlainen energiansäästöhanke, jonka aikana suoritetaan Lahden seurakuntayhtymän tärkeimmissä kiinteistöissä energiakatselmus. Energiakatselmuksella selvitetään kiinteistöjen nykytila ja pyritään löytämään kehityskohteita, joilla saavutetaan energian säästöä. Projektilla tavoitellaan talotekniikan päivittämistä, ilmanvaihdon ja olosuhteiden parantamista, energiankulutuksen pienentämistä sekä kiinteistöjen arvojen säilymistä. Projektin esikartoitus suoritettiin 6.2.2007 ja esikartoituksen purkutilaisuus pidettiin 10.3.2007. Tämän jälkeen oli vuorossa tar-

jouskilpailu ja kumppanin valinta, josta päätös tehtiin 15. huhtikuuta. Projektia hoitamaan valittiin TAC Finland Oy. Projektin kehityksestä eteenpäin on sovittu 31.7.2007. Projektinkehityksen purkutilaisuus pidettiin lokakuussa. Tavoitteena on asennusvaiheen valmistuminen 2008. Projektissa ovat mukana Ristinkirkko, Salpausselän kirkko, Mukkulan seurakuntakoti, Liipolan seurakuntakoti sekä Siikaniemen leiri- ja kurssikeskus. (Rantanen 2007) TAC Finland Oy:sta on enemmän liitteessä 13.

2.11.3 Henkilöstön koulutus ja energiavastuuhenkilön nimeäminen

30.1.2007 järjestettiin ympäristökoulutus kiinteistöhenkilöstölle, vahtimestareille, suntioille sekä siivoojille. Koulutuksen aiheena oli energiansäästö ja jätehuolto. Koulutukseen osallistui 32 kiinteistötoimen työntekijää. Järjestetystä koulutuksesta Lahden seurakuntayhtymä saa yhden lisäpisteen ympäristödiplomia varten.

Energiavastuuhenkilöksi on nimetty huoltomestari Pasi Suontama. Hänen tehtäväänään on vastata seurakuntayhtymän talotekniikasta. Huoltomestari on osallistunut muun kiinteistöhenkilökunnan kanssa Motivan järjestämään yhteiskoulutukseen. Koulutuksen aiheena oli energiansäästö.

2.11.4 Ekosähkö ja – lämpö sekä uusiutuvan energian käyttö

Lahden seurakuntayhtymä ei käytä ekosähköä tai – lämpöä. Syynä ovat kustannuskysymykset. Tulevaisuudessa on ennustettu sähkön hinnan kuitenkin kallistuvan, jolloin myös Lahden seurakuntayhtymän kannattaa harkita siirtymistä Norppasähkön käyttöön. Siirtyminen ekosähkön ja – lämmön käyttöön olisi seurakuntayhtymältä iso ekoteko. Lahti Energia myy tariffisähkönä tuulisähköä, josta peritään lisähintaa 0,67 snt/ kwh normaalitariffeihin verrattuna. Vuonna 2006 sähkökustannukset olivat 221 730 €. Mikäli seurakuntayhtymä siirtyisi tuulisähkön käyttöön, nousisivat sähkökustannukset vuodessa 27 410 €, jos sähkön kulutus pysyisi entisellään. Lahden seurakuntayhtymä käyttää lämpö- ja sähköyhtiönään

Lahden Energia Oy:tä. Lahti Energian uusiutuvien energianlähteiden osuus yhtiön voimantuotannosta on 19.8 %. Diplomiin pisteitä saa yhden kun uusiutuvan energian osuus on 10 % ja kaksi kun uusiutuvan energian osuus on 20 %. Lahden seurakuntayhtymä ei ole osallistunut energiansäästöviikkoon. Joka syksy lokakuussa järjestettävään valtakunnalliseen Energiansäästöviikkoon voi osallistua ilmoittautumalla Motivaan, joka on tapahtuman pääjärjestäjä. Energiansäästöviikon aikana on henkilökunnan koulutusta, tietoiskuja energiankäytöstä, yleisötapahtumia, tuote-esittelyitä jne. Käytännön järjestelyistä vastaavat kulloinkin mukaan lähtevät kunnat, yritykset, yleisöt, koulut ja oppilaitokset. Mikäli seurakuntayhtymä osallistuisi energiansäästöviikkoon, se saisi jokaisesta järjestämästään tapahtumasta yhden pisteen ympäristödiplomia varten. Mikäli seurakuntayhtymä olisi Energiansäästöviikon pysyvä jäsen, seurakuntayhtymä saisi tästä ympäristödiplomiin kaksi lisäpistettä.

2.11.6 Kiinteistöhuollon muut toimenpiteet

Lahden seurakuntayhtymässä seurataan kiinteistöjen käyttöastetta sähköisen varausjärjestelmän sekä kiinteistöissä olevien taulukkojen avulla. Taulukkojen ylläpitäminen on kiinteistöjen käyttäjien vastuulla. Kiinteistövalvomo on hankittu keväällä 2000. Kiinteistövalvomolla saadaan aikaisiksi energiansäästöä ilmastointikoneita ohjelmoimalla ja seuraamalla. Lisäksi kiinteistöjen lämpötiloja voidaan säädellä tarkemmin ja poikkeamat normaalista on helpompi havaita. Suurimpiin kiinteistöihin on asennettu hiilidioksidianturit, jotka mittaavat huoneilman hiilidioksidipitoisuutta. Pitoisuuksia voidaan seurata valvomosta käsin. Valvomoon on kytketty saneerausten yhteydessä lisää kiinteistöjä. (Haara 2007.)

2.11.7 Kiinteistöhoiton kehittämisehdotukset ja asetettujen tavoitteiden toteuttaminen

Vuonna 2001 asetettu tavoite kiinteistökohtaisten huoltokirjojen sekä pelastussuunnitelmien osalta tulee saattaa loppuun. Syksyn aikana ympäristökatselmuksen

tekijä suorittaa kiinteistökierron loppuun ja täyttää jokaisesta kiinteistöstä yhtenäisen taulukon, josta näkee kiinteistöjen kehittämistarpeen selvästi. Keskustan kiinteistöjä saneerattaessa voidaan harkita aurinkokeräinten asentamista katoille. Vuonna 2001 asetetut tavoitteet ovat toteutuneet osittain. Energian kulutusta on pyritty vähentämään, ja joissakin kiinteistöissä tähän tavoitteeseen on päästy. Siikaniemessä harkitaan siirtymistä uusiutuvan energian käyttöön aurinkokeräimillä sekä porakaivolla. Energiakatselmus on teetetty alan asiantuntijoilla. Upilan kurssikeskus ja Heinäsaaren leirikeskus ovat liittyneet vuoden 2001 jälkeen kunnalliseen jätevesiverkostoon. Maaperän ja pohjaveden likaantumista on vältetty. Lahden seurakuntayhtymän säästötavoitteet asetetaan energiansäästöhankeen yhteydessä. Lämmön, sähkön ja veden kulutuksen tarvetta on pyritty vähentämään joka vuosi, mutta varsinaisia tavoitearvoja ei ole asetettu aiemmin.

2.12 Keittiöt ja ruokalot

2.12.1 Lahden seurakuntayhtymän ruokalot

Lahden seurakuntayhtymän henkilöstöravintola sijaitsee Seurakuntayhtymän virastotalossa. Henkilöstöravintola on auki viitenä päivänä viikossa ja lounasravintolassa käy reilut 7300 lounasruokailijaa vuodessa. Lisäksi henkilöstöravintola tarjoaa kahvi- ja ateriapalveluja seurakuntien ja seurakuntayhtymän eri tilaisuuksiin. Henkilöstöravintolassa työskentelee tällä hetkellä kaksi henkilöä. Siikaniemen kurssikeskus ja Upilan leirikeskus hoitavat ruokahuoltojärjestelynsä itsenäisesti. Siikaniemessä henkilökuntaa on neljä henkilöä ja Upilassa kaksi henkilöä. Kesäaikana leiri- ja kurssikeskusten henkilökuntaa lisätään. Heinäsaaren leirikeskukseen ruokapalvelut ostetaan Amicalta. Välillä pitopalvelua joudutaan myös käyttämään. Yhteistyössä Lahden kaupungin kanssa Lahden seurakuntayhtymä pyörittää Takataskua. Lisäksi Mariankamarissa on oma keittiö, jossa valmistetaan kahvilan tarjoilut. (Koivisto 2007.) Kirkoissa ja seurakuntakodeilla on myös omat keittiönsä, mutta ne rajataan jätehuoltoselvityksen sekä energiakatselmuksen ulkopuolelle.

2.12.2 Keittiöiden ja ruokaloiden jätehuoltoselvitys ja energiakatselmus

Jätehuolto on kokonaisuudessaan käsitelty omana lukunaan, mutta tässä kyseisessä kappaleessa kiinnitetään huomiota juuri keittiöissä ja ruokaloissa tapahtuvaan lajitteluun. Henkilöstöruokalassa jätteet lajitellaan kaatopaikkajätteeseen, energiajätteeseen ja biojätteeseen. Erikseen kerätään myös lasit, metallit sekä kartonki- ja pahvipakkaukset. Lasijakeen erilliskeräyksestä ollaan luopumassa. Jätteitä ei jätetä yöksi keittiöön, vaan viedään keräyspisteisiin työpäivän päätteeksi. Ruoka osataan mitoittaa kävijämäärää kohden oikein, eikä ruokaa yleensä jää yli. Marian kammariissa noudatetaan samaa lajittelua kuin henkilöstöruokalassa. Upilaan on äskettäin rakennettu uusi jätekatos, jossa on erilliset astiat energia-, bio-, seka-, pahvi-, metalli- sekä lasijätteelle. Sisällä majoitushuoneissa on tällä hetkellä vain yksi roska-astia, mutta jatkossa roska-astioita tulee olemaan kaksi, joihin lajitellaan energia- ja kaatopaikkajäte. Lisäksi päärakennuksen aulaan on suunniteltu jätevaunua, johon sijoitetaan astiat energia-, bio- sekä kaatopaikkajätteelle.

Energiakatselmus on kokonaisuudessaan käsitelty kohdassa kiinteistönhuolto, mutta tässä luvussa tarkastellaan hieman lähemmin keittiöiden ja ruokaloiden energiankulutukseen vaikuttavia tekijöitä. Erityisesti huomioita kiinnitetään sähkölaitteisiin ja muihin laitteisiin tai koneisiin. Henkilöstöruokalan monitoimi uunit ovat kaksi vuotta vanhat ja ovat saaneet paljon kiitosta henkilöstöruokalan työntekijöiltä. Uunissa voidaan valmistaa aiempaa enemmän ruokaa kerralla, sillä uuniin mahtuu kerralla kuusi peltiä. Monitoimiuuneissa on höyrytysominaisuus, jonka ansiosta veden säästäminen ruoanvalmistuksessa on mahdollista. Esimerkiksi kasvit voidaan höyrystä keittämisen sijaan. Höyrystämisen etuna ovat myös paremmat ruoka-aineiden ravinnearvot. Rasvassa paistamista on myös vähennetty entisestään monitoimiuunien tultua. Vanhimmat sähkökäyttöiset laitteet henkilöstöruokalassa ovat 80-luvulta. 1980-luvulta ovat peräisin yleiskone, kaksi kylmiötä sekä tiskikone. Vanhempi yleiskone on hankittu 1983 ja pienikotikone on hankittu 2004. Molemmat koneet ovat melkein päivittäin käytössä. Kylmiössä säilytetään maito- sekä vihannestuotteet. Tiskikone on helppokäyttöinen läpivietävä malli ja toiminut hyvin. (Koivisto 2007.)

Mikäli henkilöstöruokalan toiminta jatkuu remontin jälkeen, tulee kylmiöiden uusimista harkita. Lisäksi tulee selvittää onko tiskikoneeseen soveltuvia ympäristömerkittyjä pesuaineita saatavilla. Muita henkilöstöruokalan sähköä kuluttavia laitteita ovat kolme laitospakastinta, kahvinkeitin, vedenkeittimet sekä linjasto. Henkilöstöruokalassa on energiansäästölamput. Myös Heinäsaassa kiertoilmahuuuni on vaihdettu monitoimihuuniin. Kaasuliesi on hyvässä kunnossa. Kylmälaitteet ja astianpesukone ovat myös hyvässä kunnossa. Pakastinarkku pitäisi Heinäsaassa uusia. Upilan keittiössä kaikki sähköiset laitteet ja koneet ovat uusia. Ainoastaan varapakastin on vanhempaa mallia, mutta se on vain vähän käytössä.

2.12.3 Reilun kaupan tuotteet, lähituotteet sekä luomutuotteet

Reilun kaupan perusajatuksena on luoda tuotteiden merkintäjärjestelmä, jonka perusteella kuluttaja voi tehdä ostopäätöksensä. Reilun kaupan merkki tuotteessa tarkoittaa, että tuotantoketju noudattaa merkkijärjestöjen kattojärjestön, FLO:n reilun kaupan kriteerejä. Reilun kaupan periaatteisiin kuuluu tuotteen hinta, joka kattaa tuotantokustannukset, takaa tuottajan toimentulon, sekä takaa tuottajayhteisön sosiaalisen kehityksen. Järjestelmän periaatteisiin kuuluu kansainvälisen työjärjestön ILO:n sopimusten, Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien sekä lastenoikeuksien julistuksien noudattaminen. Periaatteisiin kuuluvat myös luonnonsuojelulliset näkökohdat. Suomessa tällä hetkellä myydyimmät Reilun kaupan tuotteet ovat kahvi ja banaanit. Reilun kaupan seurakunta – nimeä voivat hakea kaikki seurakunnat, jotka sitoutuvat noudattamaan seurakunnan Reilun kaupan kriteerejä. Evankelisluterilainen kirkko kampanjoi seurakunnille Reilun kaupan tuotteita. Kampanjan taustalla ovat Suomen Lähetysseura, Kirkon Ulkomaanapu, Reilun kaupan edistämisyhdistys sekä Changemaket verkosto. (Reilukauppa)

Henkilöstöravintolassa on kokeiltu Reilun kaupan kahvia, mutta koska mausta ei pidetty, siitä luovuttiin. Nyt Reilun kaupan kahvi on ollut uudemman kerran kokeilussa. Heinäsaassa on Reilun kaupan tuotteista käytössä kahvi, tee, banaanit, sokeri sekä appelsiinituoremehu. Upilassa ei ole tällä hetkellä käytössä mitään

säännöllistä Reilun kaupan tuotetta. Reilun kaupan tuotteiden käyttöä aiotaan lisätä tulevaisuudessa. (Koivisto 2007.)

Lähituotteilla tarkoitetaan lähialueilla valmistettuja raaka-aineita sekä tuotteita. Henkilöstöravintolaan perunat ostetaan Markkulalta Vesivehmaalta. Lahden kauppatorilta ostetaan marjoja, sieniä, hedelmiä sekä joskus leipää. Sokokselta viedään elintarvikkeet Diakoniatyön tarpeisiin ympäri kaupunkia. Leipomotuotteita ostetaan Pulla Pojilta Hollolasta. Upilassa käytetään kesäisin lähialueen mansikoita. Toinen leiri- ja kurssikeskuksessa käytetty tuote on hunaja. Siikaniemessä käytetään samoja lähituotteita kuin Upilassa. (Koivisto 2007) Luomu tarkoittaa luonnonmukaisesti viljeltyä tai luonnonmukaisesti tuotettua elintarviketta. Luonnonmukainen viljely tarkoittaa sitä, ettei viljelyssä käytetä teollisia lannoitteita, eikä myrkkijä. Kotieläintaloudessa kiinnitetään erityistä huomiota eläinten lajityypilliseen käyttäytymiseen ja hyvinvointiin sekä luonnollisten, lajinmukaisten rehujen käyttöön. Kasvuhormoneja tai antibiootteja ei käytetä. Luomumerkki voidaan myöntää paitsi viljellyille ja jalostetuille elintarvikkeille, myös luonnosta kerätyille tuotteille, mikäli tuotteiden keruualue on tarkastettu luomusäännösten mukaisesti. Luomuviljelijät on rekisteröity, ja heiltä edellytetään säännöllistä ammatillista kouluttautumista. (Luomu)

Henkilöstöravintolassa luomutuotteita käytetään vaihtelevasti. Säännöllisessä käytössä ovat sämpyläjauhot, pellavansiemenet, kauraleseet sekä peruna- ja ruisjauhot. Luomupiimää sekä luomuappelsiinimehua on tarjolla välillä. Upilassa luomutuotteita käytetään leivottaessa. Upilan emäntä on tehnyt päättötyönsä luomutuotteista. Tavoitteena on toinen porras luomuportaissa, joka tarkoittaisi käytännössä päivittäin käytettävän neljää luomuraaka-ainetta säännöllisesti sekä lisäksi neljää luomuraaka-ainetta säännöllisesti ruoan valmistuksessa tai aterian osana. (Koivisto 2007.) Suomessa viranomaiset valvovat luomuviljelyä, luomutuotteiden valmistusta sekä kuljetusta. Luomutuotteen tunnistaa siitä, että se on merkitty tekstillä ”Luonnonmukainen maataloustuotanto - EY:n valvontajärjestelmä”. Merkintä tarkoittaa, että vähintään 95 % tuotteen ainesosista on tuotettu luonnonmukaisesti, tuote on virallisen tarkastusjärjestelmän sääntöjen mukainen, suljettuun pakkaukseen pakattu tuote on lähtöisin suoraan tuottajalta tai valmistajalta ja että

tuotteessa on tuottajan, valmistajan tai myyjän nimi sekä tarkastuselimen nimi tai kooditunnus. Lisäksi luomutuotteiden markkinoinnissa käytetään erilaisia luomumerkkejä, joita on käytössä useita. Tunnetuimmat ovat aurinkomerkki ja leppäkerttumerkki, jotka ovat kansallisia merkkejä. Näillä merkeillä merkityt alkutuotteet tai jalosteet ovat 95 %:sti luonnonmukaisesti tuotettuja. (Luomu)

Heinäsaarella tarjolla olevasta ruisleivästä luomuruisleipää on 10–15 %. Lisäksi luomujauhot ovat vakituksessa käytössä leivottaessa. Luomutuotteita käytetään vakituksella leivottaessa. Heinäsaarella leivonnassa käytetään luomujauhoja säännöllisesti ja tarjoillaan luomuruisleipää. Henkilöravintolassa sämpylöihin lisätään luomupellavansiemeniä tai kauraleseitä. (Koivisto 2007.) Vakituksella käytössä olevista tai tarjoiltavista luomutuotteista saa yhden lisäpisteen ympäristödiplomiin. Maksimipistemäärä on viisi.

Ruoat valmistetaan kaikissa paikoissa noudattaen ravintosuosituksia ruokarajoitukset ja allergiat huomioiden. Ruokatarjonta on monipuolista ja vaihtuvaa. Henkilöstöravintolassa on tarjolla jokaisena aukiolopäivänään kasvisvaihtoehto. Heinäsaarella kasvisvaihtoehto suunnitellaan valmiiksi listoille ja sen saa etukäteen pyydettyä. Myös Upilassa ja Siikaniemessä on kasvisruokavaihtoehto tarjolla pyydettyä. (Koivisto 2007.)

2.12.4 Kehittämisehdotukset sekä asetettujen tavoitteiden toteutuminen

Reilun kaupan kahvit tulee ottaa käyttöön uudelleen. Ympäristödiplomi edellyttää, että kahvi- ja teehankinnoista osa on pysyvästi reilun kaupan tuotteita. Lisäksi säännölliseen käyttöön voidaan ottaa reilun kaupan banaanit, hunaja, sokeri sekä mehut. Myös luomu- ja lähituotteiden lisäämistä keittiöissä voidaan harkita. Keittiöissä tulee jossain vaiheessa suorittaa energiakatselmus osana energiansäästö-hanketta.

Vuonna 2001 asetetut tavoitteet ovat toteutuneet osittain. Annospakkauksien käytöstä on luovuttu lähes kokonaan. Raaka-aineet tilataan mahdollisimman suurissa

pakkauksissa. Energiakatselmusta ei ole suoritettu keittiöissä. Tarjoilulomakkeessa on kohta, josta voi valita tarjottavaksi reilun kaupan kahvia. Tämä ei kuitenkaan ole lisännyt reilun kaupan tuotteiden käyttöä merkittävästi. Ravintosuosituksia noudatetaan ja yksilölliset ruokavaliot huomioidaan. Luomu- ja lähiruoan käytön lisääntyminen ei ole ollut merkittävää.

2.13 Toimistotyö

Lahden seurakuntayhtymän suurimmat toimistotyön pisteet sijaitsevat Kirkkokadulla sekä Hämeenkadulla. Lajittelussa noudatetaan jätehuoltokappaleessa ilmi käyneitä kyseisten kiinteistöjen lajitteluperiaatteita. Toimistotilojen yhteydessä olevissa taukokuoneissa, joissa voi evästä, on mahdollisuus biojätteen lajitteluun. Hautausmaiden yhteydessä olevissa toimistotiloissa lajitellaan erikseen valkoinen toimistopaperi.

Toimistotyöskentelyyn soveltuvia energiansäästöohjeita löytyy seurakuntayhtymään laaditusta eko-oppaasta. Erityisesti toimistoissa tulee kiinnittää huomiota huoneilman lämpöön. Käytössä olevat koneet lämmitävät huoneilmaa itsestään, jolloin pattereiden lämpötilaa voi laskea. Lisäksi valoja pidetään turhaan päällä silloin kun luonnon oma valo riittäisi. Kopioiden määrä on pienentynyt viimeisten vuosien aikana 100 000 kopiota/vuodessa. Tavoitteena on ollut paperin kulutuksen vähentäminen. Merkittävin vaikuttaja kopiopapereiden määrän vähenemiseen on sähköisen viestinnän lisääntyminen sekä atk-osaamisen lisääntyminen. Kopioitaessa on siirrytty entistä enemmän ottamaan vihkomallisia kopioita, jolloin paperin käyttö pienenee ja hyötysuhde maksimoituu. Trendi värillisistä vihkosista on muuttunut niin, että ainoastaan kannet ovat enää väripaperista ja sisältö on valkoisella paperilla. Ympäristödiplomissa paperin kulutuksen vähentämisestä voi saada lisäpisteitä yhdestä viiteen pisteeseen riippuen asetetuista tavoitteista sekä keinoista, jolla tavoitteet on saavutettu.

Toimistotilojen viihtyvyyttä tulee parantaa lisäämällä luonnonvalon määrää sekä huonekasveja, joilla on todettu olevan myönteinen vaikutus huoneilman laatuun.

Toimistopaperi tulee työhuoneissa lajitella erilleen kotikeräyspaperista. Tätä varten Paperinkeräys Oy:ltä voidaan hankkia siistejä keräyslaatikoita, joissa on selkeät lajitteluohjeet. Vuonna 2001 asetetut tavoitteet ovat toteutuneet osittain. Työhuoneissa oli jonkin aikaa käytössä kaksi keräysastiaa, joista toiseen lajiteltiin toimistopaperi ja toiseen kotikeräyspaperi. Lajittelusta kuitenkin luovuttiin jossain vaiheessa. Energiakatselmusta ei ole toimistotiloissa tehty. Hankintoja tehtäessä tuotteen ja palvelun aiheuttamat ympäristökuormitukset huomioidaan. Paperin kulutus on vähentynyt.

2.14 Hautausmaat

2.14.1 Lahden alueen hautausmaat

Levon hautausmaan pinta-ala on noin 43,6 hehtaaria. Levon hautausmaa sijaitsee Villähteentien varressa. Alue on aidattu vapaasti kasvavalla kurtturehtiruusuaidanteella. Veteraanien arkkuhauta-alueen kohdalla on metallinen aita köynnöskaariseen, pensaiseen ja puineen. Hautausmaan puusto koostuu pääasiassa istutetuista havu- ja lehtipuista. Kappelin edustalla on myös muita istutettuja puutarhakasveja. Valon kappelin edustalle on tarkoitus lisätä vielä puutarhakasvien istutusta. Muis-tolehto (2kpl) ja urnahautaosasto (3kpl) ovat luonnontilaisia. Alueella on runsaasti suuria kiviä, joita ei ole erikseen siirretty sinne. Hautausmaan eläimistöön kuuluvat yleiset linnut. Muun muassa variksia, tiaisia ja västäräkkejä on havaittu. Alueella liikkuu paljon myös oravia, joille on rakennettu erilliset pelastussillat vedenottoaikoihin. Levon hautausmaa-alue sijaitsee Salpausselän Lakkiharjun pohjavesialueen muodostumisalueella. Muodostumisalueeseen kuuluu hautausmaan lisäksi sen lähialueita. Maaperä on pääasiassa heikkaa, paikoitellen myös soraa. Kappelirakennus on valmistunut 1958, mutta rakennusta on saneerattu tämän jälkeen. Saneerauksen yhteydessä työntekijöiden sosiaalituloja lisättiin, omaisten odotustilat uusittiin sekä LVI-toimintoja parannettiin. Krematorio sijaitsee kappelirakennuksessa. Levolla on oma vedenottamo, josta käyttövesi saadaan. Kappelissa ja taukotuvassa jätevedet kerätään umpisäiliöihin. Muissa rakennuksis-

sa on saostuskaivot, jotka loka-auto tyhjentää säännöllisesti. Kaikki rakennukset lämpiävät maakaasulla.

Läntinen hautausmaa sijaitsee Metsäkankaalla Kärpäsenmäellä Hämeenlinnan tien varressa. Hautausmaan toinen reuna ulottuu Jalkarannan Tapanilaan. Hautausmaa koostuu neljästä eri hautaosastosta, joiden yhteispinta-ala on noin 12 hehtaaria. Hautausmaan Hämeenlinnantien puoleinen sivu on aidattu mustaksi maalatulla teräsrakenteisella aidalla. Pohjois- ja länsisivua rajaa kiviaita. Hautausmaan puusto koostuu havu- ja lehtipuista. Pääasiassa alueella on koivuja sekä mäntyjä. Pääkäytävää lukuun ottamatta käytävät ovat nurmipintaisia. Hautausmaan eläimistöön kuuluvat yleisimmät linnut, oravat sekä rusakot. Läntinen hautausmaa sijaitsee Salpausselän harjulla, Urheilukeskuksen vedenottamon vaikutusalueella. Kappeli sijaitsee hautausmaan keskellä. Kappeli on valmistunut 1955 ja sen on suunnitellut Tauno Niemioja. Kerrosalaa kappelissa on 345 m². Käyttövesi saadaan kaupungin vesijohtoverkosta. Jätevedet johdetaan umpisäiliöön. Kappelissa on sähkölämmitys.

Vanha hautausmaa sijaitsee Radiomäellä. Hautausmaan pinta-ala on 1,8 hehtaaria. Alue on rajattu osaltaan teräsaidalla, kiviaidalla sekä pensasaidalla. Vanhaa hautausmaata hoidetaan museohautausmaana. Vanhat haudat säilytetään alkuperäisessä asussaan. Vanhoihin sukuhautoihin tehdään arkkuhautauksia, mutta uusia haupaikkoja saa ainoastaan muistolehtoon tai uurnahauta-alueelle. Hautausmaan eläimistö koostuu tavallisimmista linnuista oravista ja rusakoista. Vanha hautausmaa sijaitsee harjulla. Maaperä hautausmaalla on soraa. Vanhalla hautausmaalla ei ole kappelia. Alueella sijaitsee huoltorakennus ja varastorakennus, jotka ovat valmistuneet vuonna 1992. Rakennukset kuuluvat kaupungin vesijohtoverkkoon. Jätevedet johdetaan umpisäiliöön. Rakennuksissa on sähkölämmitys.

Mustankallion hautausmaa sijaitsee Kiveriön ja Pyhättömän mäellä. Hautausmaan pinta-ala on noin 4,7 hehtaaria. Alue on aidattu vanhalla kiviaidalla. Hautausmaan puusto on melko rikasta, mutta mäntyvaltaista. Alueella kasvaa myös koivuja, kuusia, vaahteroita, pihlajia sekä tammia. Alueen eläimistöön kuuluvat tavanomaiset linnut, oravat ja rusakot. Alueella on havaittu myös supikoira ja kana-

haukka. Alueen maaperä on pääasiassa hiekkaa. Mustankallion kappeli on rakennettu vuonna 1925. Kappelia laajennettiin vuonna 2000. Alueella oleva huoltorakennus valmistui 1984. Rakennuksissa on sähkölämmitys. Molemmat rakennukset kuuluvat kunnalliseen vesi- ja viemäriverkostoon. (Nykänen 2007.)

2.14.2 Ympäristöselvitys

Hautausmaiden toimintaa säätelee hautaustoimilaki, kirkkolaki sekä terveydensuojelulaki. Mikäli hautausmaa perustetaan pohjavesialueelle, tarvitaan lisäksi ympäristölupa. Hautausmaiden ylläpidolla on suoria ympäristövaikutuksia. Hautausmaiden ympäristöselvityksessä arvioidaan alueiden luonto- ja kulttuuriarvoja. Selvityksessä kartoitetaan alueiden hoitotarve ja – käytännöt. Katselmuksessa selvitetään myös, mitä lannoitteita ja kasvinsuojeluaineita kyseisillä hautausmailla käytetään. Hautausmaiden jätehuolto huomioidaan myös ympäristöselvityksessä. Koska Lahdessa on käytössä krematorio, tulee sen ympäristölupa tarkistaa sekä mahdollisuudet päästöjen minimoimiseen selvittää.

Ympäristöselvityksen pohjalta laaditaan tai päivitetään ympäristöohjelmaan hautausmaiden ja viheralueiden hoito-ohjeet. Hoito-ohjeiden tavoitteena on lisätä ympäristön monimuotoisuutta. Monimuotoisuutta voi lisätä keventämällä hoitoluokitusta, perustamalla niittyjä sekä metsänaluskasvillisuutta. Kotimaisia kasvilajeja sekä luonnonvaraisia kasvilajeja suosimalla voidaan kasvattaa luonnon monimuotoisuutta. Luonnonmukaisiin hoitomenetelmiin kuuluu muun muassa eloperäisten jätteiden kompostointi ja luonnonlannoitteiden käyttö. Varastossa tulee olla torjunta-aineiden käyttöturvallisuustiedotteet.

Lahden hautausmaiden hautaamattomia osia ei hoideta ollenkaan tai ne hoidetaan kevyemmin kuin muut alueet. Seurakunnan hautoja hoidetaan kevyemmin kuin seurakunnan hoitoon annettuja hautoja. Istutuksissa suositaan kotimaisia ja monivuotisia kasveja. Hautausmailla on erilliset keräilykorit omaisten kukkaruukuille. Seurakunnan istutuksista tulevat muovi- ja saviruukut kerätään myös talteen, ja niitä tarjotaan uudelleen käyttöön kasvihuoneelle sekä askarteluun kerhoille ja

kouluille. Lähes kaikki saviruukut ovat menneet uudelleen käytettäviksi. Muoviruukkujen kysyntä ei ole ollut yhtä suurta kuin saviruukkujen. Tavoitteena olisikin löytää yhteistyökumppani, joka pystyisi hyödyntämään käytetyt muoviruukut. Lehtipuhaltimien käytöstä kevätsiivouksessa on luovuttu. Pyöräkuormaajaan on asennettu imulakaisulaite, joka kerää roskat hautapedeiltä. Ruohonleikkuun jäljiltä jääviä kasoja ei kerätä pois, vaan ne hajotetaan levälleen ja haravoidaan pensaiden alle. Kaikki eloperäinen jäte, joka tulee omasta tai omaisten toiminnasta kompostoidaan ja tuleva multa käytetään istutuksissa.

Lannoitteina käytetään Biolan Extra luonnonlannoitetta kukkapesiin ja perennoille, Tikalan nurmilannoitetta nurmikoille sekä Osmocote Exactia altakastelulaatikoihin. Risut ja kannot haketetaan ja käytetään pensasistutuksille katteeksi tai sekoitetaan kompostikasaan. Rikkakasvien torjuntaan ei käytetä torjunta-aineita, vaan rikkakasvit hävitetään mekaanisesti hiekkakäytäviltä. Härmän torjuntaan käytetään myrkytöntä rypsipohjaista kiinniteainetta Garbon Kickiä. Kulkukäytäviltä torjutaan liukkautta sepelillä ja lecasora-murskeella. Suolaa ei käytetä. (Nykänen 2007.)

2.14.3 Jätehuollon järjestäminen

Hautausmailla jätehuolto on järjestetty hyvin. Omaisilla on mahdollisuus lajitella erikseen maatuva jäte, kaatopaikkajäte, muovi- ja saviruukut sekä kynttilät. Työntekijöillä lajittelu on laajempaa. Omaisten hyötyjätepisteet on eritelty tarkemmin liitteessä 14.

Kaikki muovi- ja saviruukut pyritään saamaan uudelleen käyttöön puutarhoille sekä kouluille ja kerhoille askartelutarkoituksiin. Reunakivet käytetään uudelleen viherrakentamiseen. Muovipussit siunaukukista käytetään uudelleen roskapusseina. Käytetyt kirjekuoret käytetään uudelleen sisäisessä postissa. Pahvilaatikat toimitetaan kasvihuoneelle pakkauslaatikoiksi.

Kompostiin kerätään kasvijätteet, puiden lehdet, ruohosilppu, kasvihuoneen kasvualustat ja muut maatuvat jätteet. Tuleva multa käytetään istutuksissa.

Isot määrät risuja, joiden halkaisija on alle 5 cm, toimitetaan suoraan Kujalan jäteasemalle. Pienemmät määrät risuja kerätään ns. ensimmäiseen kasaan ja toimitetaan myöhemmin Kujalan jäteasemalle. Risut, joiden halkaisija on yli 5 cm, kerätään polttopuuksi. Haketukseen menevä jäte käytetään pensasistutuksille katteeksi tai sekoitetaan kompostikasaan.

Kukkalaitteiden koeluonteinen lajittelu alkoi Levon hautausmaan ja Kujalan jäteaseman välillä 2.6.2007. Pienet havut ja kanervat kerätään yhteiseen kasaan ja toimitetaan Kujalan jäteasemalle. Muualta kuin Levolta tulevat kukkalaitteet toimitetaan sellaisenaan kaatopaikalle. Myös muovikukat ja seppeleet ovat kaatopaikkajätettä.

Tavallisen energiajätteen lisäksi erikseen kerätään muovikynttilöitä. Kynttilät ja muu energiajäte toimitetaan Kymijärven voimalaitokselle. Lasikynttilät ja steariini toimitetaan kaatopaikalle.

Valkoinen toimistopaperi kerätään erikseen. Ennen kierrätykseen pistämistä paperista käytetään molemmat puolet ja hyödynnetään muistilappuina.

Kynttilöiden metallihatut kerätään muun rautaromun kanssa yhteen ja toimitetaan siirtolavalla romuliikkeeseen. Vanhat hautakivet toimitetaan murskattavaksi. Lupa on saatu vuonna 2004.

Ongelmajätteitä varten on Levon hautausmaalla erillinen ongelmajätekontti. Konttiin toimitetaan akut, vanhat kasvinsuojeluaineet, loisteputket, patterit sekä öljyt. (Nykänen 2007.)

2.14.4 Luonnonvaraisen hoidon alueet ja luonnonmuistolehdot

Hautausmailla sijaitsevia muistolehtoja ei hoideta. Vanhalla hautausmaalla sijaitsee monivuotisin kukin istutettu urnaosasto. Urnat haudataan perennapenkkiin. Haudalle voi tuoda vain leikkokukkia. Vanhalla hautausmaalla on myös seurakunnan hallinnassa olevia niittyhautoja, joiden annetaan kasvaa alkukesästä niin kauan, kunnes kukat ovat kukkineet ja siementäneet. Vanhalla hautausmaalla on seurakunnan hallinnassa olevia hautoja, joihin on istutettu maanpeitekasveja tai perennoja. Näillä haudoilla ei ole nurmikkoja.

Levon hautausmaalla on kolme urnametsäaluetta. Urnametsään saa tuoda ainoastaan leikkokukkia ja talvella kynttilöitä. Urnametsiä ei hoideta. Levolla on B6-urnahauta-alue, jossa reunakivistä on rakennettu ympyrä, jonka sisään urnat haudataan. Keskusta on istutettu perennoilla. Kesäkukat eivät ole sallittuja.

Läntisellä hautausmaalla on EU-urnahauta-alue. Alue on luonnontilainen. Vain leikkokukat ja kynttilät ovat sallittuja. Aluetta raivataan tarpeen tullen ja rikkoutunutta maanpintaa korjataan sammaleilla.

Radanrakentajien hautausmaa on luonnontilassa. Ainoastaan roskat kerätään alueelta joka viikko. Islaminuskoisten hautaosastolle ei ole tehty minkäänlaisia istutuksia tai nurmikkoja. Alue sijaitsee Levon hautausmaalla. Sieltä kerätään säännöllisesti roskat ja vesakkoa torjutaan, muuten alue saa olla omassa tilassaan. Tunnuksen hautaosasto on myös hyvin pelkistetty alue Levolla. Alueelle on istutettu ainoastaan muutamia havukasveja. Nurmikkoja ei ole. Alueelta kerätään säännöllisesti roskat ja vesakkoa torjutaan. Mustankallion hautausmaalla ei ole luonnonmukaisen hoidon aluetta. Läntisellä hautausmaalla luonnontilaista aluetta on huoltorakennuksen ympäristö Vanhalla hautausmaalla, Levon hautausmaalla ja Läntisellä hautausmaalla ovat muistolehdot. Levolla muistolehtoja on kaksi kappaletta. Nämä ovat anonyymejä alueita. Pelkkä tuhka ilman urnaa haudataan kivikkoiseen luonnonmetsään. Omaiset voivat tuoda leikkokukkia ja kynttilöitä yhteiselle muistelupaikalle. Levon muistolehtoalueilla ei ole hoitoa. Vanhalla hautausmaalla muistolehto on pieni niittykasveilla ja muilla ruohovartisilla luonnonkasveilla is-

tutettu alue. Aluetta rajaa vapaasti kasvava aita. Omaiset voivat kiinnittää nimilaa-
tan erillisiin pylväisiin. Kukille ja kynttilöille on erillinen muistelupöytä. Läntisen
hautausmaan muistolehto on täysin luonnonmukainen pieni metsäkumpare. Omai-
set voivat halutessaan hankkia nimilaa-
tan lähistöllä oleviin kivipaaluhiin. Muisto-
lehtoa ei hoideta mitenkään, lukuun ottamatta metsien satunnaisia raivauksia.

Nurmikoilta ei torjuta rikkakasveja. Hiekkakäytäviltä rikkakasvit kitketään heilu-
riharalla. Kirvoja torjutaan mäntysuopaliuoksella. Levolla härmää vastaan käyte-
tään Garbon Kickiä. Vanhalla, Mustallakalliolla ja Läntisellä ei härmää vastaan
käytetä torjunta-aineita, vaan huonot kukat vaihdetaan uusiin. Maaleja, liuottimia
ja pesuaineita käytetään jonkin verran. Nykyisin kuitenkin valtaosa kyseisistä tuot-
teista on vesiliukoisia ja luontoon hajoavia. Nykyaineet ovat tehokkaita ja käyttö-
tarve on vähäinen. Jokaisella hautausmaalla on automaattinen sadetusjärjestelmä.
Levolla on oma vedenpumppaamo, muut hautausmaat ovat kaupungin verkostos-
sa. Sadetusjärjestelmä kytketään pois päältä manuaalisesti sadepäivinä. Hautaus-
mailla on kasteluvesialtaita omaisille: Levolla 13 kpl, Läntisellä 5 kpl, Mustankal-
lion hautausmaalla 3 kpl sekä Vanhalla 2 kpl. Kasteluvesialtaissa on oravia varten
laudat pelastussiltoina. (Nykänen 2007)

2.14.5 Krematorio

Lahden krematorio sijaitsee Levolla samassa rakennuksessa Levon kappelin kans-
sa. Krematorio on valmistunut vuonna 1969. Krematorioon on tämän jälkeen ra-
kennettu uusi uuni. Uuden uunin myötä päästöt on minimoitu. Krematorion käyt-
töluvan on myöntänyt valtioneuvosto. Lupaehdossa määrätään, että polttohau-
tausohjesääntöjä tulee noudattaa. Krematoriota ja sen toimintaa valvoo kirkko-
hallintokunta. Vahtimestari saa määräykset polttohautauksen toimittamiseen keskus-
rekisteristä. Vahtimestari suorittaa polttohautaukset. Polttohautauksista pidetään
tuhkauspäiväkirjaa. (Nykänen 2007.)

Krematorion mahdollisia päästöjä ovat elohopeapäästöt, jotka ovat lähtöisin amal-
gaamipaikoista, typen oksidit, hiilimonoksidi, haihtuvat orgaaniset yhdisteet sekä

rikkidioksidi. Lisäksi krematoriotoiminnosta syntyy hiukkaspäästöjä, joita joutuu ilmaston lisäksi uunihuoneeseen. Krematorion ympäristölupa on voimassa.

2.14.6 Hautausmaiden pisteet, kehitysehdotukset ja tavoitteiden toteutuminen

Diplomiin saa yhdestä viiteen lisäpistettä luonnonmuistolehdon tyyppisestä hautausmaasta. Vanhalla hautausmaalla, Levon hautausmaalla ja Läntisellä hautausmaalla on muistolehdot. Levon muistolehto on kivikkoisessa luonnonmetsässä. Omaiset voivat tuoda leikkokukkia ja kynttilöitä yhteiselle muistelupaikalle. Levon muistolehtoalueilla ei ole hoitoa. Myös Läntisen hautausmaan muistolehto on täysin luonnonmukainen pieni metsäkumpare. Muistolehtoa ei hoideta mitenkään, lukuun ottamatta metsien satunnaisia raivauksia. Vanhalla hautausmaalla muistolehto on pieni niittykasveilla ja muilla ruohovartisilla luonnonkasveilla istutettu alue. Aluetta rajaa vapaasti kasvava aita.

Mikäli seurakunta on vaihtanut omissa istutuksissa kesäkukkia perennoihin ja valinnut kotimaisia kestäviä pensaita, puita ja muita lajikkeita saa seurakunta yhdestä viiteen pistettä toimintojen laajuuden mukaan diplomiin. Lahden seurakuntayhtymän hautausmailla käytetään ainoastaan kotimaisia taimia. Jonkin verran kesäkukkaistutuksia on vaihdettu perennoihin, varsinkin Levon kappelilla.

Mikäli hautausmailla on erillisiä hyötyjätepisteitä saa näistä yhdestä viiteen pistettä riippuen niiden määrästä ja lajittelun tehokkuudesta. Lahden hautausmailla erillisiä hyötyjätepisteitä on maatuvalle jätteelle, muovisille hautakynttilöille, kynttilöiden metallisille hatuille sekä kukkaruukuille. Maatuvalle jätteelle keräyspisteitä hautausmailla on yhteensä 21 kappaletta, muovisille hautakynttilöille 35 kappaletta, kynttilöiden metallihatuille 27 kappaletta ja kukkaruukuille 42 kappaletta. Hyötyjätepisteistä Lahden seurakuntayhtymä voi hakea viittä pistettä.

Lahden kaikilla hautausmailla on käytössä automaattinen kastelujärjestelmä. Automaattisesta kastelujärjestelmästä saa ainakin yhden pisteen. Oravien pelastussil-

loista sekä Lahti Travelin kanssa yhteistyönä järjestetyistä opastetuista hautausmaakerroksista Lahden seurakuntayhtymä voi hakea kahta pistettä. Lahdessa hautausmaiden jätehuollon järjestäminen on hyvin pitkälle vietyä. Levolla voidaan kokeilla kesäaikana erillistä biojätteet keruuta sosiaalituloissa. Myös hautojen hoitoluokitusta on kevennetty mahdollisuuksien mukaan ja luonnon monimuotoisuus on pyritty huomioimaan mahdollisimman pitkälle. Varastoissa, joissa torjunta-aineita säilytetään, tulee olla käyttöturvallisuustiedotteet. Mikäli varastoista puuttuu käyttöturvallisuustiedotteet, on ne saatavissa käytössä olevista aineista www.kttk.fi rekisteristä. Levon ongelmajätekontin toiminta tulee saattaa ajan tasalle ja kadoksissa oleva päiväkirja tulee etsiä tai hankkia tilalle uusi.

Vuoden 2001 ympäristöohjelman tavoitteet ovat toteutuneet melko hyvin. Ympäristöohjelman tavoitteena oli tehostaa hautausmaiden jätehuoltoa, lopettaa hautausmailla muovikynttilöiden myynti, siirtyä käyttämään sidontatarvikkeina ainoastaan biologisesti hajoavia vaihtoehtoja sekä torjunta-aineiden käytöstä luopuminen. Kasvihuoneella myydään öljykynntilöitä lyhtyihin muovikynttilöiden sijaan. Sidontatarvikkeissa on saatavana ekologinen vaihtoehto ja Levolla kokeillaan erillistä lajittelua kukkalaitoksissa yhteistyössä Päijät Hämeen Jätehuolto Oyj:n kanssa. Torjunta-aineita käytetään ainoastaan härmän torjuntaan yksivuotisissa koristekasveissa.

2.15 Leiri- ja kurssikeskukset

2.15.1 Lahden seurakuntayhtymän käytössä olevat leiri- ja kurssikeskukset

Lahden seurakuntayhtymän käytössä on varsinaisesti kolme leiri- ja kurssikeskusta. Lisäksi partiolaisten käytössä on Evajärven leirikämpä. Siikaniemen kurssikeskus sijaitsee Hollolan alueella Vesijärven rannalla. Etäisyys Lahden keskustasta Siikaniemen kurssikeskukseen on noin 16 km. Alueen pinta-ala on noin 20 hehtaaria. Leirikeskuksessa järjestetään leirejä, kursseja sekä kokouksia. Varsinkin kesäisin Siikaniemessä on päiväleirejä lapsille sekä rippikoululeirejä nuorille. Ke-

sällä Siikaniemessä pidetään Järvikalapäivä. Alueen korkeuserot ovat suuria. Aluetta ympäröi metsikkö. Metsikössä kasvaa vanhoja mäntyjä ja kuusia. Alueella on runsaasti polkuja ja huoltoteitä rakennusten hajanaisen sijainnin takia, mutta varsinaista luontopolkua ei ole. Alueella liikkuu Suomen luonnossa yleisesti havaittuja eläinlajeja. Muun muassa Siikaniemen alueella on tavattu jäniksiä, kettuja ja hirviä. Vesilintukanta on runsas. Vesijärvi on osa Kymijoen vesistöä. Vesijärvi on runsas vesikasvijärvi ja hyvin rehevä järvi. Tämä johtuu osittain ihmisen toiminnasta Vesijärvellä.

Siikaniemen kurssikeskuksessa on päärakennus, jossa on 210-paikkainen juhlasali, 110-paikkainen ruokasali, keittiö, erilliset kokoustilat, sauna- ja uimaallasosasto sekä 15 kpl majoitushuoneita, joissa on oma kylpyhuone. Erillisessä majoitusrakennuksessa on 20 kpl majoitushuoneita, 80-paikkainen kokoussali sekä kaksi saunaa. Majoitusrakennuksissa WC:t sekä peseytymistilat sijaitsevat rakennuksen käytävällä. Henkilökunnalle on käytössä rivitalo, jossa on henkilökunnalle tarkoitettut asunnot. Alueella on lisäksi huoltorakennus, jonka yhteydessä on kirkkovenekatos, jätevedenpuhdistamo, partiomaja, Rysänperän kalamaja, rantasauna, uimarannan pukutilat, nuotiokatos, kota sekä leirikirkko, joka sijaitsee metsikön notkelmassa.

Upilan leirikeskus sijaitsee lähellä Siikaniemen kurssikeskusta Vesijärven rannassa. Alueen pinta-ala on noin 12 hehtaaria. Upilassa järjestetään lasten ja varhaisnuorten leirejä. Upilassa järjestettävien talvileirien määrä on lisääntynyt uuden majoitusrakennuksen valmistumisen jälkeen. Myös koululaisten leiripäiviä järjestetään Upilassa. Alueen eläinkanta muodostuu Suomen luonnolle tyypillisistä eläinlajeista. Alueella on tavattu jäniksiä, kettuja ja hirviä. Vesilintulajeja on tavattu runsaasti. Upilan vanha majoitusrakennus sekä hirsiaidat ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaita suojelukohteita. Upilaan on rakennettu muutama vuosi sitten uusi majoitusrakennus. Rannassa on rantasauna.

Heinäsaari sijaitsee Asikkalan kunnan alueella. Se on Lahden seurakuntayhtymän omistama noin 9,5 hehtaarin suuruinen saari. Heinäsaaren leirikeskus on käytössä kesäisin rippikouluksena. Talvikäyttöön soveltuu ainoastaan alueen päära-

kennus sekä sauna. Saari on lähes kauttaaltaan kaislikon ympäröimää. Ranta on pääasiassa matalahkoa hiekkarantaa. Maaston korkeuserot ovat vähäisiä. Alueen puusto on lehtipuuvältaista. Maatossa on paljon polkuja, mutta varsinaista luontopolkua alueella ei ole. Vesistölintuja alueella on tavattu jonkin verran. Lisäksi tyypillisimpiä lintu- ja nisäkäslajeja on alueella esiintynyt. Sauna ja päärakennus ovat valmistuneet 1950-luvulla. Myöhemmin Heinäsaaren on rakennuttu kaksi majoitusrakennusta, keittiö-ruokala, opetus- ja kokoustilat, peseytymiskatos ja kolme käymälää on korvattu peseytymis- ja WC-rakennuksella ja samalla leirikeskuksen kaikki rakennukset ovat liitetty Asikkalan kunnan vesi- ja viemäriverkostoon. (Vedenpää 2007.)

Evajärven leirikämpä sijaitsee Padasjoen kunnan alueella. Alueelle pääsee metsäautotietä pitkin. Alueella on päärakennus, saunarakennus sekä kaksi aittaa. Vuonna 2000 vanha tukkikämpä paloi. Palo sai alkunsa kynttilästä. Sauna ja kaksi aittaa säästyivät vahingoittumattomina tulipalosta. (Kemppainen 2001.)

2.15.2 Ympäristöselvitys ja ympäristöohjelma

Ympäristödiplomissa edellytetään, että seurakuntayhtymä tekee leirikeskusten toiminnasta erillisen selvityksen osana ympäristökatselmusta. Ympäristökatselmuksessa on hyvä kartoittaa kiinteistöjen jätteiden käsittely, käymäläjätteiden ja jätevesien käsittely, vesistön tila ja seuranta, alueiden luontoarvot, mahdolliset luontopolut alueilla, kuljetuksien järjestäminen leiri- ja kurssikeskuksiin sekä rakennusten kulttuurihistoriallinen arvo ja energian kulutus. Vesienkuntoa kartoittaessa on syytä olla yhteydessä vesiasiantuntijaan tai paikalliseen vesiensuojeluyhdistykseen. Ympäristöselvityksen pohjalta laaditaan leiri- ja kurssikeskusten ympäristöohjelma, joka tulee olla osana yleistä ympäristöohjelmaa. Ympäristöohjelmaan asetetaan tavoitteet havaittujen ympäristöongelmien poistamiseksi ja esitetään keinot sekä aikataulut ongelmien poistamiseksi. Ympäristöohjelman pohjalta voidaan laatia kullekin keskukselle erilliset ympäristöohjeet.

2.15.3 Jätehuollon järjestäminen

Lahden seurakuntayhtymän käytössä olevissa leiri- ja kurssikeskuksissa jätehuolto on järjestetty kunnan jätehuoltomääräysten mukaan. Upilaan on äskettäin rakennettu uusi jätekatos, jossa on erilliset astiat energia-, bio-, pahvi-, metalli- ja lasijätteelle. Majoitushuoneissa on Upilassa tällä hetkellä vain yksi jäteastia, mutta jatkossa jäteastioita tulee olemaan kaksi: toinen energiajätteelle ja toinen kaatopaikkajätteelle. Uuden majoitusrakennuksen aulaan on suunnitteilla jätevaunu, jossa on erilliset astiat energia-, bio- ja kaatopaikkajätteelle. Siikaniemessä lajittelu on vastaavanlainen kuin Upilassa. Erikseen kerättäviä jätelajeita ovat energia-, kaatopaikka ja biojäte. Paperijätteelle on oma astia ja pahveille erillinen rullakko. Lasi- ja metallijäte lajitellaan erikseen muusta jätteestä. Laseille ja metalleille on omat keräysastiat. Lampuille ja paristoille on varattu erillinen lukittu tila, joihin niitä kerätään. Siikaniemessä majoitushuoneissa on astiat kaatopaikkajätteelle. Rantasaunassa on erilliset astiat energia-, kaatopaikka- ja biojätteelle. Rysänperässä on jäteastia ainoastaan kaatopaikkajätteille. Kuitenkin pidetyistä kalakilpailuista syntyvät kalanperkuujätteet kerätään biojätteisiin. Mikäli perkuujätettä syntyy paljon, toimitetaan kalat kodittomille kissoille Jokimaalle. Heinäsaarella jätteistä erotellaan energiajäte, biojäte sekä kaatopaikkajäte. Lisäksi erillisiin keräilypisteisiin kerätään pahvit, lasit ja metallit. Ongelmajätteille on Heinäsaarella erillinen keräilypiste. Erikseen ongelmajättepisteessä kerätään loisteputkia sekä paristoja. Ongelmajätteet varastoidaan lukittuun tilaan, josta ne toimitetaan Kirkkokatu 5 ongelmajätteiden keräyspisteeseen aika ajoin. Heinäsaarella on käytössä erillinen kompostori. (Vedenpää 2007.)

2.15.4 Jätevesien käsittely

Siikaniemessä on oma jätevedenpuhdistamo imeytyskenttineen. Puhdistamo otettiin käyttöön 1984. Jätevedet käsitellään biologisesti. Laitoksessa on automaattinen valvonta, jota huoltomies seuraa. Järvivettä ja uima-allasveden laatua seurataan säännöllisesti. Ajanmukainen raportti uima-allasvedestä pidetään kesäaikaan

pukuhuoneen seinässä käyttäjien nähtävillä. Upilassa ja Heinäsaassa on kunnan vesi- ja viemäriverkosto. Evajärvellä on kompostikäymälät. (Haara 2007.)

2.15.5 Luonnonarvojen suojelu

Leirikeskusten lähiluonto on usein arvokasta sekä luonnonarvoilta että virkistysmielessä. Varsinaisia suojelukohteita Lahden seurakuntayhtymällä ei ole. Leiri- ja kurssikeskuksista on kuitenkin laadittu luontoselvitys. Lisäksi Heinäsaassa on erityiset luhta-alueet, jotka yritetään pitää mahdollisimman luonnollisessa tilaansa. Mikäli joitakin toimenpiteitä pitää tehdä, tehdään ne talvella. (Toukonen 2007.)

Leiri- ja kurssikeskusten maastossa risteilee useampiakin polkuja, mutta erityisiä luontopolkuja alueilla ei ole. Luontoselvityksen mukaan mahdollinen kohde luontopolulle olisi Upilan ja Siikaniemen välinen maasto. Keväällä 2007 laaditussa opinnäytetyössä on suunniteltu rastiratoja leirikeskusten maastoon. Rastirata on suunniteltu Upilan maastoon, mutta ideat ovat sovellettavissa myös muualle. Pesäpönttöjä alueilla on runsaasti. Edelliset pesäpönttötalkoot on järjestetty muutama vuosi sitten.

2.15.6 Kehitysehdotukset sekä asetettujen tavoitteiden toteutuminen

Leiri- ja kurssikeskuksien ympäröimää kaunista luontoa kannattaa hyödyntää lasten ja varhaisnuorten leireillä sekä työntekijöiden virkistyspäivissä. Täytyy kuitenkin muistaa, että toiminta ei saa vahingoittaa luontoa. Vuoden 2001 ympäristöohjelman tavoitteina on ollut luontokartoituksen tekeminen sekä opastetun luontopolun rakentaminen, ulkokäymälöiden vaihtaminen kompostikäymälöihin sekä biojätteiden kompostoiminen leirikeskuksissa. Osa tavoitteista on toteutunut. Luontokartoitus leiri- ja kurssikeskuksista teetettiin alan asiantuntijalla. Opastettua luontopolkua ei ole rakennettu. Biojäte kerätään erikseen leiri- ja kurssikeskuksissa, mutta Heinäsaarta lukuun ottamatta muualla ei ole erillisiä kompostoreita.

2.16 Liikenne

2.16.1 Liikenneselvitys

Osana ympäristökatselmusta tulee tehdä seurakuntayhtymän toimintojen liikenne- ja kuljetusselvitys. Sen tavoitteena on kartoittaa, onko liikennetarpeet hoidettu ympäristön ja myös toimintojen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla, vai voitaisiinko liikennettä ja kuljetuksia tehostaa tai lisätä ympäristön kannalta edullisten kulkumuotojen osalta. Osana Lahden seurakuntayhtymän työntekijöille laadittua kyselyä kartoitettiin työntekijöiden liikennetottumuksia. Kyselyyn vastanneista 46:sta 25 käyttää vapaa-ajallaan vähemmän autoa liikkumiseen. Vastaajista 8 kävelee työmatkat, 9 kulkee työmatkat pyörällä ja 11 käyttää julkisia kulkuvälineitä työmatkoihin.

Vuoden 2006 aikana henkilökunnalle maksettiin matkakorvauksia 165 520 euroa. Tämä tarkoittaa sitä, että jokainen työntekijä kulkee työpäivänsä aikana 5,5 km:n pituisen työmatkan. Muita matkakorvauksia vuonna 2006 maksettiin 223 340 euroa. Henkilökohtaisia koulutusmatkakustannuksia Lahden seurakuntayhtymä kustansi henkilökunnalle 20 870 euroa. Kuljetuspalveluihin käytettiin vuonna 2006 Lahden seurakuntayhtymässä 165 720 euroa. (Lahden seurakuntayhtymä 2007.)

2.16.2 Ajoneuvot, kyydit ja kuljetukset

Ruokapankilla ja kasvatustyöllä on käytössä omat autot Lahden seurakuntayhtymässä. Lisäksi ajoneuvoiksi voidaan laskea Levon hautausmaan korjaamon ajoneuvot. Ympäristödiplomi edellyttää, että seurakunnan omien ajoneuvojen energiankulutusta seurataan. Tämä asia on hoidettu pitämällä ajopäiväkirjaa. Myös määräaikaishuollot tehdään diplomin edellytysten mukaan.

Lahden seurakuntayhtymällä on käytössään yksi sähköauto. Jo tämä osoittaa ympäristönäkökohtien huomioimista autohankinnoissa. Hinta-laatusuhteella on suuri merkitys ajoneuvon valinnassa, mutta polttoaineen kulutukseen kiinnitetään myös

huomiota autohankintoja tehtäessä. Työkoneissa on siirrytty mahdollisimman ympäristöystävällisiin polttoaineisiin. Mikäli autoissa ei käytetä puhtainta mahdollista bensiniä tai dieseliä tulee sen käyttöön tulevaisuudessa siirtyä.

Kimppakyytien käytössä on yhä lisäämisen varaa. Kimppakyytikäytäntö vaihtelee yksiköittäin. Leireille ja retkikohteisiin järjestetään yhteiskuljetuksia. Kesäisin leirikyydit on jopa sovitettu niin, että sama bussi tuo uudet leiriläiset kurssikeskukseen, ja vie samalla vanhat leiriläiset pois. Lahden seurakuntayhtymän käytössä olevat leiri- ja kurssikeskukset sijaitsevat sen verran syrjässä, että julkisia kulkuneuvoja kulkee vain harvakseltaan kurssikeskuksen ohi ja mahdollisuudet tällöinkin on jäädä päätien varteen, josta itse leirikeskukseen on pitkä matka kulkea jalan. Työntekijöille laaditun kyselyn perusteella vain harvat kulkevat työmatkat pyörällä tai jalan. Syinä mainitaan ajanpuute ja epämukavuus aloittaa työpäivä hikisenä. Parhaillaan rakenteilla olevissa Vapaudenkadun tiloissa asia on huomioitu aikaisempaa paremmin. Työntekijöiden käytössä on suihku ja pukuhuonetilat. Lisäksi kiinteistöön tulee katoksellinen pyöräparkki. Lahden seurakuntayhtymällä on ollut aikaisempina vuosina käytössään yhteisomistajuuspyöriä, joita työntekijät ovat voineet hyödyntää työpäivän aikaisiin siirtymiin paikasta toiseen esimerkiksi keskusta-alueella. Yhteisomistuspyöräkanta aiotaan selvittää, ja tarkoitus on hankkia muutama pyörä lisää esimerkiksi poliisien polkupyörien huutokaupasta tai lahjoitusten kautta. Taloudellisen ajotavan koulutusta on annettu asianomaisille työntekijöille. Lahden seurakuntayhtymän työntekijöille laaditussa eko-oppaassa on myös kaikille suunnattuja taloudellisen ajotavan neuvoja. Kuorma-autoille suunnattua taloudellisen ajotavan koulutusta ei ole järjestetty, sillä kyseistä koulutusta ei aiemmin ole ollut saatavilla lähialueelta. Tilanne on kuitenkin hyvä päivittää. Voi olla, että tänä päivänä jo vastaavaa koulutusta Lahden alueella on saatavilla.

2.16.3 Kehitysehdotukset, toteutuneet tavoitteet ja pisteet

Mikäli polkupyörällä kuljetuista työmatkoista maksettaisiin edes puolet siitä, mitä autolla kuljetuista kilometrikorvauksista saa, lisäisi tämä varmasti työntekijöiden

kiinnostusta pyöräilyä kohtaan. Kirkon virkaehtosopimus asettaa tähän tietenkin omat rajoitteensa, jonka takia yleisellä motivoinnilla on tärkeä merkitys. Lisäksi tulee muistaa, että seurakuntayhtymän omistamilla pyörillä liikutuista työmatkoista ei makseta korvausta.

Vuoden 2001 ympäristöohjelman tavoitteet eivät täysin täyttyneet sellaisenaan. Vuoden 2001 ympäristöohjelman tavoitteita olivat koneiden säännöllinen huoltaminen, sähköautolla kuljetuksien korvaaminen, ympäristönäkökohtien huomiointi kokouksissa, taloudellisen ajotavan koulutuksen järjestäminen, maksettujen kilometrimäärien kokonaisseuranta, yhteispolkupyörien lisähankinta, sosiaalitulojen kehittäminen kevyenliikenteen käyttäjät huomioiden, Autottomaan päivään osallistuminen sekä työterveyden kanssa yhteistyönä järjestettävä haastekampanja. Koneita huolletaan säännöllisesti. Sähköautoa käytetään edelleen, mutta kaikkien kuljetusten korvaaminen sähköautolla ei ole täysin toteutunut sähköauton epäluotettavuuden takia. Taloudellisen ajotavan koulutusta on annettu. Maksettuja kilometrikorvauksia on seurattu. Ympäristönäkökohtia voidaan huomioida kokouksissa enemmän. Kokoukset tulee järjestää paikkaan, jonne työntekijöillä on mahdollisimman lyhyt siirtymämatka ja kimppakyytejä tulee suosia enemmän. Yhteispolkupyöriä ei ole vielä hankittu lisää. Vapaudenkadun uusissa tiloissa myös kevyenliikenteen käyttäjät huomioidaan paremmin sosiaalitulojen ansiosta. Autottomaan päivään ei ole osallistuttu muutama vuoteen, eikä haastekampanjaa yhteistyössä työterveyden kanssa ole järjestetty.

Mikäli seurakuntayhtymän työntekijät ovat saaneet taloudellisen ajotavan koulutusta, voi tästä saada yhdestä viiteen pistettä. Koska taloudellisen ajotavan koulutusta on annettu, ja työntekijöille laaditussa eko-oppaassa on ohjeita taloudellisesta ajotavasta, voi Lahden seurakuntayhtymä hakea diplomiin yhtä pistettä. Leireille tapahtuvat yhteiskuljetukset on järjestetty tehokkaasti varsinkin kesäaikaan, kun samalla bussilla saadaan kuljetettua sekä leirille tulevat, että sieltä lähtevät leiriläiset. Tämä vähentää autoilun tarvetta sekä ajokilometrejä. Yhdestä viiteen lisäpisteestä Lahden seurakuntayhtymä voi hakea kahta pistettä.

Yhteispolkupyöriä on ollut työntekijöiden käytössä ja uusia pyöriä aiotaan hankkia esimerkiksi poliisien polkupyörienhuutokaupasta. Uusiin Vapaudenkadun tiloihin tulee suihkut ja pukuhuoneet, jotka toivottavasti lisäävät pyöräilyinnostusta. Kerhonohjaajille hankitaan bussikortit, joilla kerhonohjaajat pääsevät kerhopaikalleen käyttäen julkisia kulkuneuvoja. Tämä käytäntö on ollut käytössä ainakin parina vuotena Salpausselän seurakunnan harrastekerhojen ohjaajilla. Lahden seurakuntayhtymä ei ole osallistunut Autoton päivä-tapahtumaan pariin vuoteen. Kaikista edellä mainituista toimista Lahden seurakuntayhtymä voi hakea ainakin kolmea pistettä.

3 YMPÄRISTÖDIPLOMI

3.1 Vuonna 2001 asetettujen tavoitteiden toteutuminen

Tämän työn tarkoituksena on saada Lahden seurakuntayhtymälle takaisin aiemmin menetetty ympäristödiplomi. Kun Kirkon ympäristödiplomia haetaan, täytyy tätä ennen olla tehtynä sisäinen ympäristökatselmus, niin kutsuttu esiauditointi. Esiauditointi määrittää ympäristökatselmuksessa eri toimialojen ympäristönäkökohtien tilanteen. Esiauditointi antaa arvion minimivaatimusten täyttymisestä yhdessä ympäristötoimikunnan kanssa ja pyrkii keräämään ympäristödiplomiin vaadittavat lisäpisteet. Mikäli joitakin toimenpiteitä täytyy vielä suorittaa ennen kuin ympäristödiplomia voidaan lähteä hakemaan, toimenpiteet käynnistetään esiauditoinnin toimesta. Kirkon ympäristödiplomin minimivaatimukset ovat esitetty Kirkon ympäristödiplomin käsikirjassa 2005. Minimivaatimusten toteutumista on käsitelty tarkemmin liitteessä 15.

Koska Lahden seurakuntayhtymällä on aiemmin ollut ympäristödiplomi, ovat ympäristöasiat hyvin pitkälle kehitettyjä. Täytyy kuitenkin muistaa, mikäli ympäristödiplomi halutaan saada takaisin, täytyy vuonna 2001 asetettujen tavoitteiden olla

täyttyneitä. Liitteen 15 taulukoissa on esitetty vuoden 2001 ympäristöohjelman tavoitteet ja niiden toteutuminen.

Vuonna 2001 ympäristöohjelmaan asetetut tavoitteet ovat täyttyneet pääpiirteis-
sään. Muutama tavoite ei ole täyttynyt kokonaisuudessaan, mutta tästä ei aiheudu esteitä ympäristödiplomin saamiselle, sillä tavoitteet ovat täyttyneet jossakin määrin tai tavoitteita on lähdetty toteuttamaan. Luomutuotteiden käyttöä olisi syytä lisätä ruoan valmistuksessa. Ennen ympäristödiplomin hakemista on myös varmistettava, että reilun kaupan tuotteita on riittävästi käytössä. Ongelmajäteteeseen tuotujen jätteiden ylöskirjaamista täytyy tehostaa ja ulkopuolisista roskaajista täytyy päästä eroon.

3.2 Minimikriteerit ja lisäpisteet

Saadakseen ympäristödiplomin Lahden seurakuntayhtymän on täytettävä Kirkon ympäristödiplomin käsikirjassa 2005 esitetyt minimikriteerit. Lisäksi toiminnoista täytyy kerätä sata lisäpistettä. Liitteen 16 taulukoissa on esitetty eri toimialojen saavuttamat pisteet Lahden seurakuntayhtymässä.

Ympäristödiplomiin vaaditut minimikriteerit täyttyvät lähes kokonaan Lahden seurakuntayhtymässä. Joitakin minimikriteerejä täytetään parhaillaan. Leiri- ja kurssikeskuksiin täytyy laatia omat ympäristöohjelmat.

Lisäpisteistä taulukoissa on esitetty ne osa-alueet, joilta Lahden seurakuntayhtymä voi hakea lisäpisteitä ympäristödiplomia varten. Arvioituja lisäpisteitä kertyy tällä hetkellä 91. Seurakuntayhtymän täytyy tehdä muutamia lisätoimenpiteitä yhdeksän lisäpisteen saamiseksi. Lisätoimenpiteitä tarvittavan pistemäärän saavuttamiseksi voisivat olla ympäristömerkittyjen tuotteiden, luomutuotteiden, Reilun kaupan tuotteiden sekä lähituotteiden lisäämiset. Vaihtamalla tuotteita ympäristöystävällisempiin tuotteisiin seurakuntayhtymä saisi ympäristödiplomiin viisi lisäpistettä. Muuttuvat neljä lisäpistettä seurakuntayhtymä saa järjestämällä siivoojille mahdollisuuden osallistua hygieniakoulukseen, johon siivoojat ovat osoittaneet haluk-

kuutensa sekä osallistamalla energiansäästöviikkoon, johon seurakuntayhtymän on ollut tarkoitus osallistua jo useampana vuonna.

3.3 Ympäristökatselmuksen kehittäminen

Ympäristökatselmuksprojektiä voidaan kehittää Lahden seurakuntayhtymässä eteenpäin kahdella tavalla. Ensimmäiseksi voidaan kehittää ympäristökatselmusta helpottava seurantajärjestelmä, jota päivitetään aika ajoin. Seurantajärjestelmään olisi hyvä kuulua järjestetyt ympäristökoulutukset ja - tapahtumat, seuratut lämmön, sähkön ja veden kulutukset, jätekustannukset sekä kiinteistöihin tehdyt kunnostukset. Seurantajärjestelmään voisi liittää mukaan kiinteistökohtaiset kohdekortit kunhan ne on päivitetty ajan tasalle. Tällöin helpottuisi esiauditoijan työ valtavasti, koska tiedon hakuun ei menisi enää kolmasosaa ympäristökatselmuksen käytetystä ajasta.

Toinen merkittävä kehityksen sarka on työntekijöiden mielenkiinnon yllä pitäminen ympäristöasioihin. Tehdyn ympäristökyselyn ja haastattelujen perusteella seurakuntayhtymän työntekijät eivät ole tietoisia ympäristöohjelman tavoitteista, ympäristödiplomista tai ympäristöpolitiikasta. Jotkut kyselyyn vastanneista osoittivat mielenkiintoa ympäristöasioita kohtaan, mutta kertoivat, etteivät osaa ajatella ympäristöasioita työnsä kannalta, koska eivät osaa vapaa-ajallaankaan toimia energiaa säästävasti tai lajitella jätteitä oikein. Kyselyssä toivottiin lisää ympäristökoulutusta josta olisi hyötyä myös omalla vapaa-ajalla. Havaittavissa oli myös selkeää notkahdusta ympäristöasioiden suhteen vuosien 2001 ja 2007 välillä. Edellisen ympäristödiplomin saamisen jälkeen ympäristöasiat olivat selkeästi enemmän esillä kuin viime vuosina. Tämä näkyi selvästi järjestettyjen ympäristökoulutusten määrässä sekä toimintasuunnitelmiin asetetuissa ympäristötavoitteissa. Tulevaisuudessa tärkeää olisi pitää ympäristöasioita koko ajan yllä ja oppia työskentelemään automaattisesti ympäristöasiat huomioiden. Työntekijöiden kiinnostus ympäristöasioita kohtaan saadaan pidetyksi yllä tiedottamalla seurakunnan ympäristöasioista enemmän intranetin, sisäisen lehden sekä Kirkon seudun avulla, ottamalla ympäristöasiat osaksi kokouksia ja keskusteluita sekä innostamalla työnteki-

jöitä virkistyspäivään ennemmin luonnon keskelle kuin ulkomaan risteilyille, kannustamalla työntekijöitä kimpakyytien, joukkoliikenteen sekä kevyenliikenteen käyttöön.

4 YHTEENVETO

Työn tarkoituksena on saada Lahden seurakuntayhtymälle takaisin aiemmin menetetty ympäristödiplomi. Ympäristödiplomi on kirkkohallituksen myöntämä tunnustus seurakunnalle tai seurakuntayhtymälle, joka pyrkii huomioimaan toimissaan ympäristöasiat ja kehittää niitä koko ajan eteenpäin. Kun ympäristödiplomia lähdetään hakemaan, täytyy seurakunnan tai seurakuntayhtymän nimetä ympäristötyöryhmä valmistelemaan asiaa. Ympäristötyöryhmä suorittaa ympäristökatselmuksen seurakunnassa sekä laatii tai päivittää ympäristöohjelman ajan tasalle.

Tämä opinnäytetyö on Lahden seurakuntayhtymän ympäristökatselmus. Ympäristökatselmus sisältää ympäristöjärjestelmän laadintaprosessin, toiminnan ja talouden, ympäristökasvatuksen, jätehuollon, siivouksen, kiinteistönhoidon, keittiöt ja ruokalait, hautausmaat ja viheralueet, leiri- ja kurssikeskukset sekä liikenteen.

Ympäristökatselmuksen pohjana on käytetty Kirkon ympäristödiplomin käsikirjaa 2005, joka määrittelee ympäristödiplomin minimikriteerit sekä lisäpistemahdollisuudet. Jotta Lahden seurakuntayhtymä voi saada takaisin menettämänsä ympäristödiplomin, täytyy ympäristödiplomin minimikriteerit täytyä. Lisäksi seurakuntayhtymän täytyy saada kerätyksi sata lisäpistettä muilla ympäristöteoilla.

Katselmuksen toteuttaminen oli helppoa noudattamalla Kirkon ympäristödiplomin käsikirjaa kohta kohdalta. Ongelmana kuitenkin oli, että käsikirja soveltuu paremmin pienemmälle seurakunnalle, ei niinkään seurakuntayhtymälle. Työn laajuutta ja haasteellisuutta lisäsi se, että käsikirjassa esimerkiksi jätehuoltoselvitys oli ensin käsitelty omana lukunaan ja ympäristödiplomia haettaessa vaaditaan, että jätehuolto selvitys seurakuntayhtymässä täytyy olla tehtynä. Jätehuoltoselvitys täytyi kuitenkin tehdä vielä erillisenä keittiöistä ja ruokaloista, leiri- ja kurssikes-

kuksista, hautausmailta sekä toimistotyöstä. Työn edistymistä pitkitti myös Lahden seurakuntayhtymän laajuus. Lahden seurakuntayhtymällä on käytössään paljon kiinteistöjä, joista keskeisimmät täytyi huomioida katselmuksessa. Lisäksi Lahden seurakuntayhtymässä on kolmisen sataa työntekijää. Työntekijöillä on omat vastualueet ja kun kyseisen vastualueen työntekijä oli lomalla, ei tarvittavia tietoja ympäristökatselmukseen saatu ennen kuin vastuuhenkilö oli palannut lomaltaan. Työtä hidasti myös tarvittavan tiedon etsiminen arkistoista. Esiauditointi helpottaisi, mikäli ympäristökatselmukseen tarvittava tieto kerättäisiin yhteen kansioon tai tiedostoon, jotta neljän vuoden välein, kun ympäristödiplomi pitää päivittää, tarvittavat tiedot olisivat helposti saatavilla. Seurakuntayhtymässä voisi myös olla oma ympäristövastaava, jonka työtehtävänä olisi pelkästään ympäristöasioiden hoito, jolloin ympäristökatselmuksen tekemistä ei tarvitsisi ulkoistaa.

Minimikriteerit ympäristödiplomia varten täyttyvät Lahden seurakuntayhtymässä riittävästi, jotta ympäristödiplomia voidaan hakea. Minimikriteerien täytyminen ei kuitenkaan riitä, koska Lahden seurakuntayhtymälle on myönnetty ympäristödiplomi jo aiemmin. Kun ympäristödiplomia päivitetään, täytyy aiemmin laaditun ympäristöohjelman tavoitteet täytyä. Lahden seurakuntayhtymässä vuoden 2001 ympäristöohjelman tavoitteet täyttyvät lähes kokonaan. Tavoitteet, jotka eivät täyty, eivät ole joko olennaisia ympäristödiplomin myöntämisen kannalta tai tavoitteita on lähdetty toteuttamaan.

Ympäristödiplomiin vaadittavat 100 lisäpistettä eivät ympäristökatselmuksessa aivan täyty. Ympäristökatselmuksessa yhdeksän lisäpistettä jäi uupumaan. Seurakuntayhtymä saa tarvittavat lisäpisteet muutamalla lisätoimenpiteellä, joita ympäristötyöryhmä alkaa seuraavaksi toteuttaa.

LÄHTEET

Julkaistut ja julkaisemattomat lähteet:

Helsinki Human Rights säätiö. 2008. [verkkajulkaisu] saatavissa:

<http://www.09hhr.fi>

Hämäläinen, K., Pesonen, H., Teittinen, O. 2001. Yrityksen ympäristöjärjestelmän rakentaminen. Talentum Media Oy. Tampere

Kemppainen, E. 2001. Lahden seurakuntayhtymän ympäristökatselmus

Kirkkohallitus. 2005 Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2005. Edita Prima Oy. Helsinki

Lahden seurakuntayhtymä. 2001. Lahden seurakuntayhtymän ympäristöohjelma

Luomutietopankki. 2008. [verkkajulkaisu] saatavissa:

<http://www.luomu.fi/yleista/>

Nykänen, E. 2007. Hautausmaat ja viheralueet. Lahden seurakuntayhtymä. Raportti.

Toukonen, H. 2007. Ympäristökasvatus. Lahden seurakuntayhtymä. Raportti.

Haara, K. 2007. Rakentaminen ja maankäyttö. Lahden seurakuntayhtymässä. Raportti.

Lahden seurakuntayhtymä. 2007. Talousarvio 2007. Raportti.

Lahden seurakuntayhtymä. 2003. Yhteisten työmuotojen henkilöstön ja yhteisen hallinnon henkilöstön koulutussuunnitelma 2003. Koulutussuunnitelma.

Lahden seurakuntayhtymä. 2004. Yhteisten työmuotojen henkilöstön ja yhteisen hallinnon henkilöstön koulutussuunnitelma 2004. Koulutussuunnitelma.

Lahden seurakuntayhtymä. 2005. Yhteisten työmuotojen henkilöstön ja yhteisen hallinnon henkilöstön koulutussuunnitelma 2005. Koulutussuunnitelma.

Lahden seurakuntayhtymä. 2006. Yhteisten työmuotojen henkilöstön ja yhteisen hallinnon henkilöstön koulutussuunnitelma 2006. Koulutussuunnitelma.

Lahden seurakuntayhtymä. 2007. Yhteisten työmuotojen henkilöstön ja yhteisen hallinnon henkilöstön koulutussuunnitelma 2007. Koulutussuunnitelma.

Reilukaupan edistämisyhdistys ry. 2008 [verkkajulkaisu] saatavissa:
<http://www.reilukauppa.fi>

TAC Finland Oy. 2007. Selvitys tarjoajasta. Raportti.

Teperi, S. 2007. Jätehuolto. Raportti

Haastattelut:

Haara, K. 2007. Kiinteistöinsinööri. Lahden seurakuntayhtymä. Kirkkokatu 7.
Haastattelu 20.8.2007.

Isotalo, R. Taluspäällikkö. Lahden seurakuntayhtymä. Kirkkokatu 7. Haastattelu
1.8.2007.

Koivisto, P. 2007 Taloushuoltopäällikkö. Lahden seurakuntayhtymä. Kirkkokatu

7. Haastattelu 3.8.2007

Koso, R. 2007 Siivoustyöohjaaja. Lahden seurakuntayhtymä. Kirkkokatu 7.
Haastattelu 9.8.2007.

Rantanen, R. 2007. Kiinteistöpäällikkö. Lahden seurakuntayhtymä. Kirkkokatu 7.
Haastattelu 24.8.2008

Toukonen, H. 2007. Yhteiskuntatyönpastori ja ympäristötoimikunnan puheenjohtaja. Lahden seurakuntayhtymä. Kirkkokatu 7. Haastattelu 5.6.2007.

Vedenpää, K. 2007. Leiri- ja kurssikeskusvastaava. Lahden seurakuntayhtymä.
Kirkkokatu 7. Haastattelu 1.10.2007.

Visapää, L. 2007. Tiedottaja. Lahden seurakuntayhtymä. Kirkkokatu 7. Haastattelu 12.9.2007.

LIITELUETTELO

Liite 1: Koulutussuunnitelmissa mukana olevat ympäristökoulutukset vuosilta 2002-2007

Liite 2: Koulutussuunnitelmien ulkopuolella olevat ympäristökoulutukset vuosilta 2002-2007

Liite 3: Vuosien 2001-2007 aikaiset saneeraukset ja uudet rakennukset

Liite 4: Merkittävimmät hankinnat ja investoinnit 2007

Liite 5: Ympäristömerkityt tuotteet

Liite 6: Ympäristökasvatus

Liite 7: Paikalliset jätehuoltomääräykset

Liite 8: Kiinteistöistä kerättävät jätelajit

Liite 9: Jätehuoltokustannukset

Liite 10: Kaukolämmön ja sähkön seuranta

Liite 11: Kulutusluvut lämmöntarveluvuilla korjattuna

Liite 12: Veden kulutus

Liite 13: TAC Finland Oy

Liite 14: Hyötyjätelajit hautausmailla

Liite 15: Ympäristöohjelman 2001 tavoitteet ja niiden toteutuminen

Liite 16: Ympäristödiplomin minimikriteerit ja lisäpisteet

Liite 17: Ympäristökysely

Liite 18: Ympäristökyselyn vastaukset

LIITTEET

LIITE 1/1

Vuosien 2002–2007 koulutussuunnitelman mukaiset ympäristökoulutukset

Toimi	Osallistajat	Koulutuksen aihe	Aika	Järjestäjä	Hinta
keskusrekisteri	Merja Larkio-Heini,				
	Tuija Solsa	ekotiimikoulutus	2003		200 €
kiinteistötoimi	kiinteistöjen vakina-				
	nen henkilöstö (50)	tilojen käyttö, ylläpito,			
		turvallisuus, ympäristö	huhti-syyskuu 2003	kiinteistötoimisto	1 850 €
kiinteistötoimi	siivoajat (4)	ajankohtaista siivouksesta	2003		1 350 €
kiinteistötoimi	Pirko Koivisto (talous-				
	huoltopäällikkö)	hygieniakoulutus ja testi	2003		
kiinteistötoimi	Ritva Koso (ohjaava				
	siivoaja)	ajankohtaista siivouksesta			500 €
		ammattillinen täydennys-			
		koulutus	2003		
kiinteistötoimi	Tuula Pakarinen (emän-				
	tä)				
	Margit Melin (keittiöapu-				
	lainen), Maija Häyrinen				
	(emäntä), Kaarina Wel-				
	ling				
	(emäntä)	hygieniakoulutus ja testi	2003		
Siikaniemen kurs-					
sikeskus	keittiöhenkilöstö	hygieniakoulutus	2003	aikuiskoulutuskes-	500 €
				kus	
Upilan leirikeskus	keittiöhenkilöstö	hygieniakoulutus	2003	aikuiskoulutuskes-	200 €
hautaja- ja puisto-				kus	
toimi	Mari Aartolahti, Seppo				
	Teperi	vihertuotannon valvojakurs-	2003		
Diakoniatyö	2 toim.palv.työntekijää	si			
		ekotiimikoulutus	2003	seurakuntayht.,	
				ympäristökeskus	270 €
Diakoniatyö	Eila Toivanen	erätaitokurssi	16-23.8.2003	Kirkkopalvelut/KO	534 €

LIITE 1/2

Toimi	Osallistujat	Koulutuksen aihe	Aika	Järjestäjä	Hinta
hallinto ja talous	Marko Ajakainen (atk-tukihenkilö)	ympäristön hallinta skripteillä	kevät 2004	IT Education	60 €
kiinteistötoimi	kiinteistön vakituinen henkilöstö	tilojen käyttö, ylläpito, turvallisuus ja ympäris- tö	huhti- ja syyskuu	kiinteistötoimi	1 850 €
kiinteistötoimi	Pirkko Koivisto (talous- huoltopäällikkö), Tuula Pakarinen (emäntä), Margit Melin (keittiö- apulainen, Maija Häy- rinen (emäntä), Kaari- na Welling (emäntä)	hygieniakoulutus ja testi	2004		500 €
Siikaniemi ja Upila	keittiöhenkilöstö (6)	hygieniakoulutus ja testi	2004	aikuiskoulutuskes- kus	600 €
hauta- ja puisto- toimi	Toni Kovanen, Kia Jan- tunen	torjunta-ainekoulutus	2004		

LIITE 1/2

Toimi	Osallistujat	Koulutuksen aihe	Aika	Järjestäjä	Hinta
Siikaniemi ja Upila	Raili Nurmi-Ampuja (emäntä) Heli Rajala (emäntä), 1 hlö	Luomupäivät	2006 huhtikuu	Kirkon paikat, Luomukeit- tiö	760 €
hauta- ja puistotoimi	Veli-Matti Penttilä, Tapio Sainisalmi, Heikki Sillan- pää	ongelmajätehuollon peruskurssi	8-9.3.2006	Ekokem	1 600 €

LIITE 1/3

Toimi	Osallistujat	Koulutuksen aihe	Aika	Järjestäjä	Hinta
keskurekisteri	koko henkilökunta	siirtyminen sähköiseen			
		kirkon kirjojen pitoon	2005		
hallinto ja talous	Marjatta Onnila (kanslisti), Hiikka Kokkonen (maksu- liikenteenhoitaja), Päivi Rimpilä (kanslisti)	sähköinen laskujenkäsit- tely	2005		600 €
kiinteistötoimi	kiinteistöjen vakinainen henkilöstö	tilojen käyttö, ylläpito, turvallisuus ja ympäris- tö	huhti- ja syyskuu	kiinteistötoimi	1 350 €
Siikaniemi ja Upila	1 hlö	siivous ja puhtaanapi- to, aineet ja tarvikkeet, kiin- teistöjen hoito ja talotek- niikka	17-18.1.2005	Kirkon Paikat, Savonia ammat- tikk.	550 €
hauta- ja puisto- toimi	Veli-Matti Penttilä, Tapio Sainisalmi, Heikki Sillan- pää	ongelmajätehuollon peruskurssi	2-3.3.2005	Ekokem	1 785 €

LIITE 1/3

Toimi	Osallistujat	Koulutuksen aihe	Aika	Järjestäjä	Hinta
lapsityö	20 lastenohjaajaa	metsä-mörrikoulutus	kevät tai loka- kuu	ympäristötoimi- kun- ta ja Vanamohan- ke	maksuton
lapsityö	Renkomäen ja Kunnaksen srk.kotien ohjaajat (10)	ympäristökasvatusluen- to, retki	kevät 2007	ympäristötoimi- kun- ta ja Vanamohan- ke	50 €

LIITE 2/1

Koulutussuunnitelmien ulkopuolella olevat ympäristökoulutukset 2001-2007

2001:

17.5.2001 Koulutuspäivä Siikaniemen Kurssi- ja leirikeskuksessa. Koulutuspäivän aiheena oli Luonto- ja kulttuuriympäristön hoito.

13.9.2001 Ympäristötoimikunta pohti yhdessä Lahden kaupungin ympäristönsuojelusuunnittelija Timo Permannon kanssa syksyn 2001 ympäristökoulutusta. Kokouksessa pohdittiin resursseja, vastuuta ja sitoutumista ympäristöasioihin sekä esteitä ympäristöohjelman toteutumiselle sekä pohdittiin kyseisten esteiden poistamista.

22–30.9.2001 Lahden seurakuntayhtymä osallistui ympäristöviikkoon. Ympäristöviikko alkoi 22.9 autottomalla päivällä, johon Lahden seurakuntayhtymä otti myös osaa.

syys-lokakuu 2001 ympäristötoimikunnan jäsenet tekivät kartoituksen omasta henkilökohtaisesta ympäristövastuusta.

30.11.2001 Lahden seurakuntayhtymän ympäristötoimikunnan ympäristökoulutus sai jatkoa. Koulutuksessa käytiin läpi aiemmin tehdyn välityön tuloksia.

2002:

22.2.2002 Ympäristötoimikunta järjesti koulutuksen, jonka aiheena oli ympäristöohjelman toteuttamisen keinoja

31.5.2002 Ympäristötoimikunta järjesti koulutuksen, jonka aiheena olivat tehokas tiedottaminen ja tiedottamisen ympäristönäkökohdat

10.9.2002 järjestettiin Siikaniemen Kurssi- ja leirikeskuksessa Luontoseminaari. Luontoseminaariin osallistui 16 henkilöä.

LIITE 2/2

2002 Yhteiskuntatyön pastori osallistui ympäristökasvatusseminaariin.

2002 ongelmajättekoulutukseen osallistui neljä seurakuntayhtymän työntekijää

2003:

27–28.9.2003 Lahden seurakuntayhtymä on osallistunut Luomumessuihin omalla panostuksellaan. Messut pidettiin Lahden Suur- ja Messuhallissa.

7.10.2003 päätettiin Lahden seurakuntayhtymän osallistumisesta Solina-hankkeeseen enintään 3000 eurolla kolmen vuoden aikana. SOLINA eli Kestävän kehityksen keskus-projekti on Euroopan aluekehitysrahaston tukea hakeva hanke, joka toteutettiin Päijät-Hämeen kuntien alueella.

2004:

16–17.8.2004 yhteiskuntatyön pastori Lahden seurakuntayhtymästä osallistui Auditoidijien ja seurakunnan ympäristövastaavien neuvottelupäiville.

2004 Jättekoulutukseen osallistui kaksi seurakuntayhtymän työntekijää

2004 Ilma ilman muuta – seminaariin osallistui kolme seurakuntayhtymän työntekijää

2004 Auditoidijien ja seurakunnan ympäristövastaavien neuvottelupäiville osallistui yhteiskuntatyön pastori

2005:

9.8.2005 Jäteneuvoja Eila Hellman piti jätelajittelukoulutuksen Levon hautausmaalla. Koulutukseen osallistui 40 henkilöä.

LIITE 2/3

2006:

1.2.2006 Ympäristö osaksi arkea – koulutuspäiviin osallistui 3 Lahden seurakuntayhtymän työntekijää.

2006 Luonnollisesti luomakunnassa – Kirkon ympäristöpäiville osallistui kaksi ympäristötoimikunnan jäsentä

2007:

30.1.2007 järjestettiin ympäristökoulutus kiinteistöhenkilöstölle, vahtimestareille, suntioille sekä siivoojille. Koulutuksen aiheena oli energiansäästö ja jätehuolto. Koulutukseen osallistui 32 kiinteistötoimen työntekijää.

16.3.2007 järjestettiin ympäristökasvatus koulutus nuorten ja aikuisten kanssa työskenteleville. Lahden seurakuntayhtymän työntekijöillä oli mahdollisuus osallistua koulukseen, mutta kiinnostusta ei ollut.

2007 Ympäristöpsykologi Marketta Kytän luennolle osallistui kolme kasvatus-työntekijää

LIITE 3/1

Vuosien 2001-2007 aikana tehdyt saneeraukset ja uudet rakennukset

Levon turvehalli (2001)

Launeen kirkko (1953/2001)

Launeen varasto (2001)

Kunnaksen seurakuntakoti (2002)

Siikaniemen rantsauna (2002)

Evajärven partiokämppä (2002)

Heinäsaaren peseytymistalo (2003) samalla paineviemäri otettiin käyttöön

Kirkkokatu 7 (2003–2004)

LIITE 3/2

Upilan uusi majoitusrakennus otettiin käyttöön (2005) samalla liitettiin Hollolan vesi- ja viemäriverkkoon, ennen käytössä oli umpisäiliö ja imeytyskenttä.

Joutjärven kirkon saneeraus (2006)

Levon kappelin saneeraus (2007)

Siikaniemen käyttövesiputkisto uusittiin putkivuotojen takia (2007)

Vapaudenkadun täyssaneeraus. (2007- 2008)

Vapaudenkadun täyssaneerauksen yhteydessä uusitaan koko talotekniikka, johon sisältyy LVISA-tekniikka, lämpö sekä vesi. Lisäksi kiinteistöön vaihdetaan uudet ikkunat ja lämmöneristystä parannetaan. Saneerauksen ollessa valmis kaksi ylintä kerrosta vuokrataan. Vapaudenkatu 6:en kiinteistöön tulee saneerauksen jälkeen paljon virastotilaa. Lisäksi Missionkauppa muuttaa siihen.

Kun Vapaudenkadun täyssaneeraus on valmis, aloitetaan Kirkkokatu 5:en vastaa-
vanlainen saneeraus, jonka on tarkoitus olla valmis 2010.

LIITE 4

Vuoden 2007 talousarvion mukaan rahamäärällisesti merkittävimmät hankinnat ja investoinnit

1) Rakennukset	5 108 000 €
2) Retki- ja leiritoiminta	388 000 €
3) Elintarvikkeet ja tarjottavat	335 000 €
4) Lämmitys	239 000 €
5) Sähkö	222 000 €
6) Painatukset	170 000 €
7) Kuljetuspalvelut	166 000 €
8) Matkakorvaukset henkilökunnalle	166 000 €
9) Hautausmaiden koneet ja laitteet	135 000 €
10) ATK-laitteisto	125 000 €
11) Hautausmaiden maanrakennus	67 000 €
12) Muut koneet ja laitteet	40 000 €

LIITE 5

Ympäristömerkityt tuotteet Lahden seurakuntayhtymässä

Siivouspuolen ympäristömerkityt tuotteet:

Tällä hetkellä siivouspuolella on käytössä kaksi joutsenmerkittyä siivousainetta: PuuTOLU / Henkel Norden Oy ja HAVU Mäntysuopaliuos / Henkel.

Lisäksi käytössä on KATRIN joutsenmerkityt käsipyyhepaperit ja wc-paperit. (Katrin Toilet 300 Yellow ja Katrin NonStop 2 Yellow)

Biojätteille siivouspuolella käytetään kompostoituvia Bioska jättepusseja.

Ympäristömerkityt toimistotarvikkeet:

A 4 luentolehtiset

A5 luentopaperit

Ympäristömerkillä varustettuja kouluvihkoja on kolmea kokoa (A6, A5 sekä A4)

Avolehtiöistä löytyy neljä kokoa ympäristömerkillä varustettuna (A7, A6, A5 sekä A4).

Lisäksi toimistotarvikkeissa on kahta kokoa muovikansiovihkoja sekä reseptilehtiöitä, joista löytyy ympäristömerkki.

Hautausmaapuolen ympäristömerkityt tuotteet:

Mustankallion hautausmaalla on käytössä mäntysuopa, joka on ympäristömerkitty tuote.

Levolla on käytössä joutsenmerkittyjä Katrin wc-papereita sekä käsipyyhkeitä

Keittiöiden ja ruokaloiden ympäristömerkityt tuotteet:

Keittiöissä ja ruokaloissa on käytössä luomujauhoja, -leseitä ja – jyviä leivottaessa.

LIITE 6/1

Lahden seurakuntayhtymän ympäristöaiheiset erityisjumalanpalvelukset:

- Kesäleireillä aamuhartaudet ja jumalanpalvelukset pidetään usein luonnon helmassa.
- Erityisesti Upilaan rakennetussa pihakirkossa pidetään usein jumalanpalveluksia ja hartaushetkiä.
- Avoimet päiväkerhot viettävät kirkkohetkiä luonnossa.
- Vaellus- ja purjehdusleirillä jumalanpalvelukset pidetään arvokkaassa luontoympäristössä.
- Diakoniatyön ja perhetyön leireillä suositaan ulkoilmakirkkoja.
- Lisäksi ekopainotteinen Tuomasmessu on järjestetty.

LIITE 6/1

Ympäristökasvatuksen toteutuminen useilla tehtäväalueilla:

- Nuorisotyössä on järjestetty ”7 vapaata viikkoa – kampanjaan”, vastuuviikkoon sekä kierrätykseen ja lajitteluun liittyviä keskustelutilaisuuksia.
- Lapsityössä on järjestetty luontoretkiä sekä asennekasvatusta liittyen ympäristöasioihin. Päiväkerholaiset hautasivat syksyllä maahan erilaisia tuotteita (perunan, banaanin kuoret, säilykepurkin ja mehupurkin) ja katsoivat keväällä mitä kullekin tuotteelle oli tapahtunut. Lisäksi askarteluissa käytetään paljon luonnon omia tuotteita kuten kiviä ja käpyjä sekä jonkun verran kierrätysmateriaaleja.
- Myös varhaisnuorisotyössä on järjestetty luontoretkiä. Askartelusuuntaus on lapsityön kaltainen.
- Koulutyössä on järjestetty ympäristö- ja luomakunta-aiheisia päivänavauksia.
- Seurakuntadiakoniassa on järjestetty kierrätysaiheinen talvitapahtuma, luonto-, marja- ja sieniretkiä sekä keskustelutilaisuuksia ympäristöstä, luonnosta ja luonnonsuojelusta.
- Käsityöpiirissä on käytetty kierrätystavaraa sekä paikallisten tehtaiden poistotavaraa.
- Yleisessä seurakuntatyössä on järjestetty seurakuntakodeilla pihatalkoita yhdessä kerholaisten perheiden kanssa. Maahanmuuttajatyössä on järjestet-

ty Luonnonvara ry:n aktivistien johdolla toimintaa ja tietoa ympäristö- ja luontoasioista.

- Ruokapankkitoiminnalla on yhteistyösopimus Patinan (kestävän kehityksen keskus) kanssa.
- Takataskussa on järjestetty yrttikurssi, ulkosiivoustopahtumia, polkupyöräretkiä, kaupunkikävelyitä sekä muuta virkistystoimintaa luontoon.
- Mariankammeritoiminnassa on järjestetty askarteluhetkiä kierrätysmateriaaleista.
- Äidiketoiminnassa on järjestetty ympäristöaiheisia keskustelutilaisuuksia.

LIITE 6/2

Erilliset ympäristötapaukset:

- Järvikalapäivä Siikaniemen kurssikeskuksessa 8.6.2006 ja 7.6.2007
- Älä osta mitään päivä 24.11.2006
- Luomumessut 2003
- Vesijärvinäyttely Siikaniemen kurssikeskuksessa keväällä 2002
- Vuosittainen talvitapahtuma henkilökunnalle Siikaniemessä

LIITE 7/1

Paikalliset jätehuoltomääräykset

Erikseen kerättävät jätelajit

Lahdessa jätehuollosta vastaa paikallinen Päijät Hämeen jätehuolto Oy. Kiinteistöissä tulee energiajätteille sekä kaatopaikkajätteille olla omat keräysastiat. Mikäli biojätettä tai lasijätettä syntyy 50 litraa/viikossa, tulee sitä kerätä erikseen. Metallin, pahvin tai keräyspaperin erilliskeräys tulee järjestää silloin, jos kyseistä jätettä syntyy viikossa 50 kg. Toimistopaperin erilliskeräys raja on 100 kg.

Liittyminen järjestettyyn jätteenkuljetukseen

Kaikkien kiinteistöjen tulee olla liittyneet järjestettyyn jätteenkuljetukseen. Lahdessa on koko kunnassa nk. sopimusperusteinen kuljetusjärjestelmä, jossa kiin-

teistö ja kuljetusliike sopivat jätteenkuljetuksesta keskenään. Lahden seurakuntayhtymällä on sopimus jätteiden kuljetuksesta tehty Lassila & Tikanoja Oyj:n kanssa.

LIITE 7/2

Astioiden tyhjennysvälit

Biojäteastiat ja muut pilaantuvia jätteitä sisältävät jäteastiat tulee tyhjentää kerran kahdessa viikossa. Mikäli astian lämpötila ei nouse yli 5 °C asteen, tulee astia tyhjentää vähintään kerran kuussa. Pilaantumattomia jätteitä sisältävät astiat voidaan tyhjentää 1,2,4,8 tai 12 viikon välein.

Saostuskaivot tms. tulee tyhjentää kerran vuodessa. Biojäteastiat tulee pestä kaksi kertaa vuodessa, muut jäteastiat kerran vuodessa. Jätteiden kuljetuksesta vastaavalta yritykseltä voi yleensä ostaa jäteastioiden pesupalvelua.

Jäteastiat

Keräysvälineiden ohjeelliset värit eri jätelajeille ovat seuraavat:

- vihreä: keräyskartonki, keräyspaperi, pahvi
- ruskea: biojäte
- oranssi: energiajäte
- punainen: ongelmajäte
- harmaa tai musta: kaatopaikkajäte

Keräysvälineiden merkitsemiseen voidaan käyttää myös riittävän suurta, oikean väristä kyseessä olevaan keräysvälineeseen kerättävää jätettä osoittavaa tarraa.

Keräysvälineet, jotka ovat käsin siirrettävissä, on mahdollisuuksien mukaan sijoitettava siten, että jäteautolla on esteetön pääsy vähintään kymmenen metrin päähän.

Ongelmajätteet

Jos kiinteistöllä on järjestetty keräys ongelmajätteille, siihen on varattava erillinen lukittava tai valvottu tila, jossa eri ongelmajätteet voidaan pitää erillään merkityissä keräysvälineissä. Kiinteistön haltija vastaa siitä, että tila täyttää ongelmajätteidensä varastoinnista ja käsittelystä annetut ohjeet ja määräykset. Paristoja voidaan kerätä lukolliseen astiaan. Kiinteistöllä ei saa varastoida ongelmajätteitä 12 kuukautta kauemmin.

LIITE 7/3

Kompostointi

Kiinteistöllä saa kompostoida sillä syntyvää biojätettä. Komposti on sijoitettava, rakennettava ja sitä on hoidettava niin, etteivät haittaeläimet pääse siihen ja ettei siitä aiheudu haittaa terveydelle tai ympäristölle. Muut kuin puutarhajätteet tulee kompostoida kompostisäiliössä, joka on suojattu haittaeläinten pääsylvä. Kompostoinnissa tulee noudattaa valvontaviranomaisen kulloinkin voimassa olevia ohjeita. Muun kuin puutarhajätteen kompostia ei saa sijoittaa viittätoista (15) metriä lähemmäksi kaivoa tai vesialuetta eikä ilman naapurin suostumusta 5 metriä lähemmäksi tontin rajaa. Komposti voidaan kuitenkin sijoittaa ilman erillistä naapurin suostumusta hyväksytyissä rakennuslupakuvissa merkittyyn jätehuollolle varattuun tilaan.

LIITE 8

Lahden seurakuntayhtymässä kiinteistöissä kerättävät jätejakeet

KIINTEISTÖ	JÄTEJAE	TYHJENNYSVÄLI	KOKO	LUKUMÄÄRÄ
Kirkkokatu 5	Energia	1V	660 L	2
Kirkkokatu 5	Kaatopaikka	1V	660 L	1
Kirkkokatu 5	Bio	1V	240 L	1
Kirkkokatu 5	Keräyspaperi	1V	600 L	1
Kirkkokatu 5	Keräyspahvi	2V	Rullakko	1
Pappila, Hämeenkatu 1	Energia	1V	660 L	1
Pappila, Hämeenkatu 1	Kaatopaikka	1V	660 L	1
Pappila, Hämeenkatu 1	Keräyspaperi	1V	600 L	1
Pappila, Hämeenkatu 1	Pahvi-ja paperipakkaukset	1V	660 L	1
Ristinkirkko	Energia	2V	660 L	1
Ristinkirkko	Kaato	2V	660 L	1
Ristinkirkko	Keräyspaperi	2V	660 L	1
Joutjärven kirkko	Energia	1V	660 L	1
Joutjärven kirkko	Kaatopaikka	1V	660 L	1
Joutjärven kirkko	Bio	2V	240 L	1
Joutjärven kirkko	Keräyspaperi	2V	660 L	1
Joutjärven kirkko	Keräyspahvi		660 L	1
Launeen kirkko	Energia	1V	660 L	1
Launeen kirkko	Kaatopaikka	2V	660 L	1
Launeen kirkko	Bio	2V	240 L	1
Launeen kirkko	Keräyspaperi	2V	330 L	1
Launeen kirkko	Keräyspahvi	2V	Rullakko	1
Salpausselän kirkko	Energia	2V	660 L	1
Salpausselän kirkko	Kaatopaikka	2V	660 L	1
Salpausselän kirkko	Bio	2V	240 L	1
Ahtialan seurakuntakoti	Energia	2V	600 L	1
Ahtialan seurakuntakoti	Kaatopaikka	2V	600 L	1
Ahtialan seurakuntakoti	Bio	2V	240 L	1
Mukkulan seurakuntakeskus	Energia	2V	660 L	1
Mukkulan seurakuntakeskus	Kaatopaikka	2V	660 L	1
Mukkulan seurakuntakeskus	Bio	2V	240 L	1
Mukkulan seurakuntakeskus	Keräyspaperi	8V	330 L	1
Metsäpellon seurakuntakoti	Energia	2V	660 L	1
Metsäpellon seurakuntakoti	Kaatopaikka	2V	330 L	1
Metsäpellon seurakuntakoti	Pahvi-ja paperipakkaus	4V	660 L	1

Harjunalustan seurakuntakoti	Energia	2V	660 L	1
Harjunalustan seurakuntakoti	Kaatopaikka	4V	330 L	1
Renkomäen seurakuntakoti	Energia	2V	660 L	1
Renkomäen seurakuntakoti	Kaatopaikka	4V	240 L	1
Nikkilän seurakuntakoti	Energia	4V	330 L	1
Nikkilän seurakuntakoti	Kaatopaikka	4V	330 L	1
Liipolan seurakuntakeskus	Energia	2V	660 L	1
Liipolan seurakuntakeskus	Kaatopaikka	2V	660 L	1
Liipolan seurakuntakeskus	Bio	2V	240 L	1
Jalkarannan seurakuntakoti	Energia	2V	660 L	1
Jalkarannan seurakuntakoti	Kaatopaikka	2V	330 L	1
Jalkarannan seurakuntakoti	Bio	2V	240 L	1
Jalkarannan seurakuntakoti	Keräyspaperi	8V	660 L	1
Kasakkamäen seurakuntakoti	Energia	2V	660 L	
Kasakkamäen seurakuntakoti	Kaatopaikka	2V	330 L	
Keskustan seurakuntakoti	Energia	2V	660 L	1
Keskustan seurakuntakoti	Kaatopaikka	2V	660 L	1
Harjunalustan seurakuntakoti	Energia	2V	660 L	1
Läntinen hautausmaa	Energia	2V	660 L	1
Vanha hautausmaa	Energia	4V	660L	1
Siikaniemi	Energia	1V	660 L	4
Siikaniemi	Kaatopaikka	1V	660 L	3
Siikaniemi	Bio	1V	240 L	1
Upila	Energia	2V	2x660 L + 240 L	3
Upila	Kaatopaikka	2V	660 L + 240 L	2

LIITE 9

Jätehuoltokustannukset 1.1.2007- 30.6.2007

päivämäärä		syy	summa
8.1.2007	Lassila & Tikanoja Oyj	jäteastioiden tyhjennys + kuljetus	4 722,35 €
15.1.2007	Lokapalvelu Häme OY	viemärin avaus, huuhtelu, imu:	
		Salpausselän kirkko	365,09 €
24.1.2007	Hyötypaperi Oy	asiakirjojen tuhous 240 I: Kirkko-	
		katu 5	46,36 €
1.2.2007	Päijät-Hämeen jätehuolto Oy	hautausmaiden kaatopaikkajäte-	
		maksut	608,82 €
1.3.2007	Kuljetuspiste O Stång Ky	kaivojen tyhjennys: Levo, Siika-	
		niemi, Läntinen hautausmaa	1 194,15 €
7.3.2007	Ekokem-Palvelu Oy	loisteputkien keräilylaatikon	
		vuokra	68,65 €
20.3.2007	Lassila & Tikanoja Oyj	jäteastioiden tyhjennys + kuljetus	46,63 €
30.3.2007	Kuljetuspiste O Stång Ky	kaivojen tyhjennys: Levo, Siika-	
		niemi, Läntinen hautausmaa	836,94 €
27.3.2007	Lassila & Tikanoja Oyj	pahvirullakon vuoksa: Hämeen-	
		katu 1	25,25 €
31.3.2007	Päijät-Hämeen jätehuolto Oy	puujäte- + kaatopaikkajätetak-	
		sut	369,27 €
10.4.2007	Lassila & Tikanoja Oyj	jäteastioiden tyhjennys + kuljetus	4 811,98 €
12.4.2007	Hyötypaperi Oy	asiakirjojen tuhous	46,36 €
17.4.2007	Lahti Energia Oy	arkiston tuhous	20,00 €
25.4.2007	Kuljetuspiste O Stång Ky	kaivojen tyhjennys	465,65 €
30.4.2007	Kuljetuspiste O Stång Ky	kaivojen tyhjennys	874,50 €
			14 482,00 €

LIITE 10

Kaukolämmön ja sähkön seuranta Lahden seurakuntayhtymän eri kiinteistöissä

Kiinteistö	Kaukolämpö MWh					Sähkö kWh				
	2002	2003	2004	2005	2006	2002	2003	2004	2005	2006
Ristinkirkko	320	350	340	320	310	122700	123700	118200	129500	134700
Launeen kirkko	290	280	260	250	260	7600	71600	69400	67100	68000
Joutjärven kirkko	660	640	620		470	133400	131200	128200		110000
Salpausselän kirkko	280	300	340	250	290	51300	58200	62700	57400	56000
Kirkkokatu 5	430	410	420	430	380	241200	244100	250700	265700	270800
Kirkkokatu 7	80	70	110	60	20	8900	6200	23700	24900	23400
Hämeenkatu 1	190	200	190	180	170	77800	81000	82300	84800	83100
Harjunalustan srk.koti	90	80	90	70	80	14400	8300	7200	6600	5600
Jalkarannan srk.koti	120	120	110	120	110	34200	34800	30200	37300	35500
Liipolan srk.koti	200	200	200	180	200	87200	81600	89100	81600	81200
Nikkilän srk.koti	50	50	40	40	40	3100	3400	3000	2500	2900
Metsäpellon srk.koti	80	80	80	80	80	31300	24700	28500	21600	22400
Kasakkamäen srk.koti	60	60	60	50	50	12400	11900	13700	12200	13100
Mukkulan srk.koti	200	190	220	160	190	95300	96900	86400	96300	96300
Ahtialan srk.keskus	190	200	190	170	190	71300	67400	65000	68000	76100
Kunnaksen srk.koti						4200	91800	79800	63900	68400
Renkomäen srk.koti						63600	75300	79400	77500	70500
Heinäsaari						72700	83000	116500	42000	135800
Upila						168200	189200	194400	253500	281500
Siikaniemi						487200	534300	504500	486900	498500
Siikaniemi (rantasauna)						833000	805800	639000	701000	697800
Vanha hautausmaa						36300	37600	58000	48400	44400
Mustankallion hautausmaa						11100	113400	104100	102000	116100
Läntinen hautausmaa						8600	145100	134200	111000	105100
Levon hautausmaa						169900	173300	173000	186000	170800

LIITE 11

Kulutusluvut 2002-2006 lämmöntarveluvuilla korjattuna

KIINTEISTÖ	2002	2003	2004	2005	2006
Ristin kirkko	290 MWh	310 MWh	290 MWh	249 MWh	260 MWh
Launeen kirkko	270 MWh	260 MWh	240 MWh	347 MWh	230 MWh
Joutjärven kirkko	620 MWh	600 MWh	570 MWh		420 MWh
Salpausselän kirkko	270 MWh	280 MWh	320 MWh	219 MWh	260 MWh
Kirkkokatu 5	400 MWh	370 MWh	380 MWh	365 MWh	220 MWh
Kirkkokatu 7	70MWh	70 MWh	110 MWh	54 MWh	20 MWh
Hämeenkatu 1	170 MWh	180 MWh	170 MWh	152 MWh	160 MWh
Harjunalustan seurakuntakoti	80 MWh	70 MWh	80 MWh	66 MWh	70 MWh
Jalkarannan seurakuntakeskus	110 MWh	110 MWh	100 MWh	108 MWh	100 MWh
Liipolan seurakuntakoti	190 MWh	190 MWh	180 MWh	149 MWh	180 MWh
Nikkilän seurakuntakoti	40 MWh	40 MWh	40 MWh	40 MWh	40 MWh
Metsäpellon seurakuntakoti	70 MWh	80 MWh	70 MWh	60 MWh	70 MWh
Kasakkamäen seurakuntakoti	60 MWh	50 MWh	50 MWh	40 MWh	50 MWh
Mukkulan seurakuntakeskus	190 MWh	180 MWh	200 MWh	140 MWh	160 MWh
Ahtialan seurakuntakeskus	180 MWh	180 MWh	180 MWh	150 MWh	170 MWh

LIITE 12

Veden kulutus Lahden seurakuntayhtymän eri kiinteistöissä vuosina 2002-2006

Kiinteistö	Veden kulutus m ³				
	2002	2003	2004	2005	2006
Ristinkirkko	1070	1030	1450	1690	1210
Launeen kirkko	360	360	370	390	370
Joutjärven kirkko	790	690	1200		270
Salpausselän kirkko	410	390	410	410	380
Kirkkokatu 5	1050	950	990	1000	960
Kirkkokatu 7	40	20	50	40	40
Hämeenkatu 1	450	530	500	610	460
Harjunalustan srk.koti	350	190	170	40	60
Jalkarannan srk.koti	210	200	190	200	220
Liipolan srk.koti	380	330	450	460	460
Nikkilän srk.koti	40	50	60	120	90
Metsäpellon srk.koti	180	180	190	190	190
Kasakkamäen srk.koti	190	170	180	190	180
Mukkulan srk.koti	350	290	300	290	290
Ahtialan srk.keskus	230	280	250	300	410
Kunnaksen srk.koti	60	120	100	90	110
Renkomäen srk.koti	90	110	110	90	60
Heinäsaari	400	420	430	410	440
Upila				640	1620
Siikaniemi	3530	3340	3700	3380	4040
Siikaniemi (rantasauna)	970	1010	200	460	740
Mustankallion hautausmaa	3250	2470	1220	2070	3240
Läntinen hautausmaa	3050	2060	1100	1920	3090
Levon hautausmaa	9740	8570	5240	2390	10090

LIITE 13

TAC Finland Oy

TAC on Open Integrated Systems for Building IT – konseptiin perustuvien rakennusautomaattioratkaisujen toimittaja. Yrityksen liikeideana on tuottaa lisäarvoa kiinteistöjen omistajille ja käyttäjille. Kiinteistön lisäarvon tuottaminen perustuu sisäilman laadun, turvallisuuden ja energiankäytön parantamiseen. TAC:lla on taustallaan yli 80 vuoden kokemus. Työntekijöitä yhtiöllä on yli 5000 ja toimipaikkoja sekä yhteistyökumppaneita yhtiöllä on 80 maassa ympäri maailmaa. TAC-konsernin omistaja on Schneider Electric, joka on sähkönjakelu-, kiinteistönohjaus- ja rakennusautomaatiojärjestelmien asiantuntija. TAC Finland Oy, joka käyttää markkinointinimeä TAC Atmostech, aloitti toimintansa Suomessa 1977. Suomessa TAC:llä on työntekijöitä yli 250. TAC:n Suomen pääkonttori sijaitsee Vantaalla, mutta yhtiöllä on toimistoja myös Lahdessa, Turussa, Tampereella, Jyväskylässä, Vaasassa, Joensuussa, Kuopiossa, Savonlinnassa, Mikkelissä, Oulussa, Kemissä ja Kajaanissa. TAC Finland Oy:n liikevaihto vuonna 2006 oli 23.3 milj. €. TAC Finland Oy:n liiketoiminta jakautuu kolmeen eri liiketoimintayksikköön: rakennusautomaatiourakointiin, rakennusautomaatioiden elinkaaripalveluihin sekä ESCO-toimintaan (Energy Solutions). ESCO-liiketoiminnan tarkoitus on ottaa vastuu asiakkaan suurista taloteknisistä investoinneista. Asiakas saa lisäarvoa olosuhteiden ja toiminnallisuuden parantumisen myötä ilman kustannusten nousemista. Energy Solutions liiketoiminnan ja asiakkaan välisellä yhteistyöllä saavutettava energiakustannusten pienentyminen on lisäarvojen tuottamiseen käytettävä rahoituselementti. Investoinnit rahoitetaan näillä tuotoilla. TAC:n liiketoiminta perustuu ISO 9001 laatu järjestelmään.

LIITE 14

Hyötyjätepisteet omaisille Lahden hautausmailla

Hyötyjätepisteet:	Kappalemäärät			
	Levo	Läntinen	Mustakallio	Vanha
Maatuvajäte	14	3	3	1
Kaatopaikkajäte	31	16	7	8
Muoviset hautakynntilät	18	10	5	2
Metallit (kynntilöiden hatut)	18	3	4	2
Kukkaruukut	21	10	7	4

LIITE 15/1

Talous ja toiminta	Tavoitteet	Toteutuminen
	Jokaisella toimialalla on omat ympäristötavoitteet	Toteutunut uudessa toimintasuunnitelmamallissa
	Ympäristötavoitteiden toteutumisesta raportoidaan toimintakertomuksessa	Toteutunut uuden toimintakertomusmallin käyttöön oton jälkeen
	Rakentamisen ja maankäytön ympäristövaikutusten arviointi	Toteutunut
	Uudet rakennukset suunnitellaan energiatehokkaiksi	Toteutunut
	Rakennusten elinkaari huomioidaan	Toteutunut
	Kemikaaleista ei aiheudu haittaa ympäristölle	Toteutunut
	Hankintojen valintakriteereinä myös ympäristöominaisuudet	Toteutunut

LIITE 15/2

Ympäristökasvatus	Tavoitteet	Toteutuminen
	Luomisuskon perusteet ja ympäristöky-symykset ovat esillä jumalanpalveluselämässä	Toteutunut esim.Luomakunnan sunnuntaijumalanpalveluksessa
	Ympäristökasvatusta kehitetään rippikoulutyössä	Toteutunut osittain, aloitteilla projekti, jolla asiaa kehitetään eteenpäin
	Ympäristökasvatusta kehitetään varhaisnuoriso ja nuorisotyössä	Toteutunut varhaisnuorisotyössä, vielä kehitettävää nuorisotyössä
	Ympäristökasvatusta kehitetään lapsityössä	Toteutunut lapsityössä hyvin
	Ympäristökasvatusta kehitetään diakonia- ja yhteiskuntatyössä	Toteutunut osittain
	Ympäristökasvatusta kehitetään leiri- ja kurssikeskuksissa	Toteutunut
	Pohditaan lähetyskasvatuksen ja ympäristökasvatuksen yhteyttä	Ei ole toteutunut, mutta ei ole olennainen ympäristödiplomin kannalta
	Henkilöstön tietoa ja koulutusta ympäristöasioista ja –kasvatuksesta lisätään	Toteutunut

LIITE 15/3

Jätehuolto	Tavoitteet	Toteutuminen
	Ongelmajätteistä aiheutu- mahdollisimman vähän haittaa	Toteutunut
	Ongelmajätteiden säilytys ja kuljetus järjestetään lain ja jätehuoltomääräysten mukaan	Toteutunut, mutta ongelmajä- tepäiväkirjaa pitää täyttää sääntölisemmin ja ulkopuolis- ta roskaajista täytyy päästä eroon
	Biojätteiden lajittelua ja eril- liskeräystä lisätään	Toteutunut osittain, toteutaan lisää parhaillaan
	Toimistopaperi lajitellaan erilleen	Kokeilu on tehty, tarkoitus on siirtyä tulevaisuudessa tähän käytäntöön
	Kaatopaikkajätteen määrää vähennetään ja seurataan	Seuraaminen on vaikeaa, mää- rä on vähentynyt jonkin verran

LIITE 15/4

Siivous	Tavoitteet	Toteutuminen
	Hankintojen ympäristövaikutusten arviointi	Toteutunut
	Puhdistusaineet aiheuttaa mahdollisimman vähän haittaa ympäristölle	Toteutunut
	Syntyvien jätteiden määrää vähennetään	Toteutunut
	Siivoustyö kuormittaa mahdollisimman vähän ympäristöä	Toteutunut

LIITE 15/4

Kiinteistöhuolto	Tavoitteet	Toteutuminen
	Energian kulutuksen vähentäminen	Toteutunut
	Uusiutuvan energian käyttö	Ehkä toteutumassa
	Energiakatselmuksen tekeminen	Toteutunut
	Energiansäästöviikkoon osallistuminen	Ei ole toteutunut
	Maaperän ja pohjaveden likaantuminen on estetty	Toteutunut
	Kiinteistöjä hoidetaan niin että vältytään turhalta huolloilta	Osittain toteutunut

LIITE 15/5

Keittiöt ja ruokalot	Tavoitteet	Toteutuminen
	Jätteiden lajittelua tehostetaan	Toteutunut
	Energiaa ja vettä säästetään	Toteutunut
	Reilun kaupan tuotteita lisätään	Toteutumassa
	Ravintosuosituksia noudatetaan	Toteutunut
	Yksilölliset ruokavaliot huomioidaan	Toteutunut
	Luomu- ja lähiruuan käyttö lisääntyy	Ei ole toteutunut

LIITE 15/6

Toimistotyö	Tavoitteet	Toteutuminen
	Jätteiden lajittelu tehostuu	Toteutunut
	Energian kulutus Vähenee	Toteutunut
	Hankintoja tehtäessä huomioidaan ympäristöasiat	Toteutunut
	Paperin kulutus vähenee	Toteutunut

LIITE 15/6

Hautausmaat	Tavoitteet	Toteuma
	Jätteiden lajittelu tehostuu	Toteutunut
	Hautausvihkot ovat kokonaisuudessaan maatuivia	Toteutunut osittain
	Luonnonarvot huomioidaan	Toteutunut
	Torjunta-aineista ei aiheudu riskiä pohjavedelle	Toteutunut

LIITE 15/7

Leiri ja kurssikeskukset	Tavoitteet	Toteutuminen
	Luonnonarvot tiedotetaan ja niitä suojellaan	Toteutunut
	Jätevesien käsittelyä tehostetaan	Toteutunut
	Käymäläjätteet eivät aiheuta haittaa ympäristölle	Toteutunut
	Jätteiden lajittelua tehostetaan	Toteutunut

LIITE 15/7

Liikenne	Tavoitteet	Toteutuminen
	Koneista ei aiheudu maaperän likaantumista	Toteutunut
	Ajoneuvot ovat vähäpäästöisiä	Toteutunut
	Oman auton käyttö vähenee	Ei ole toteutunut
	Pakokaasupäästöt vähenevät	Ei toteutunut

LIITE 16/1

Ympäristöjärjestelmän laadintaprosessi	Minimikriteerit	Toteutuminen
	Kirkkoneuvosto päättää hakea ympäristödiplomia ja asettaa ympäristötyöryhmän valmistelemaan asiaa	Toteutettu
	Seurakunnan toiminnoista tehdään sisäinen ympäristökatselmus	Toteutettu
	Katselmuksessa ilmenneiden ongelmien ratkaisemiseksi asetetaan tavoitteet ympäristöohjelmassa	Toteutetaan parhaillaan
	Kirkkoneuvo hyväksyy ympäristöohjelman ja nimeää ympäristövastaavan	Toteutumassa
	Seurakunnan työntekijöille järjestetään ympäristökoulutusta	Toteutettu
	Tuomiokapitulin nimeämä auditoija tarkastaa seurakunnan ympäristöjärjestelmän	Toteutumassa
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Tehtävä alueille nimetään ympäristövastaavat	1-5	5
Työntekijöille annetaan syventävää ympäristökoulutusta	1-5	5
Ympäristöjärjestelmästä ja seurakunnan ympäristötoiminnasta tiedotetaan julkisuudessa	1-5	4
Muut toimenpiteet	1-10	2 (ympäristöasenteiden kartoitus)

LIITE 16/2

Talouden ja toiminnan suunnittelu	Minikriteerit	Toteutuminen
	Ympäristötavoitteet ovat talous- ja toimintasuunnitelmassa	Toteutunut (ensimmäisen kerran vuoden 2008 alussa)
	Rakentamisessa ja maankäytön suunnittelussa noudatetaan rakennuslain, metsälain, luonnonsuojelulain ja muiden lakien ympäristösäädöksiä	Toteutunut
	Hankinnoista tehdään ympäristöselvitys ja hankintaohjeissa ja tarjouspyynnöissä huomioidaan tuotteiden ympäristövaikutukset	Toteutunut vuonna 2007 kesällä voimaan astuneessa hankintaohjeessa
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Budjettivaroja ohjataan kansainväliseen diakoniaan ja lähetystyöhön keskimääräistä enemmän	5-10	10
Seurakunta toteuttaa ekologistia rakennushankkeita tai investointeja	1-3	2
Ympäristöindikaattorit	2-10	2
Muut toimenpiteet	1-10	3 (Suojelukohteena olevan rakennukset saneeraus)

LIITE 16/3

Ympäristökasvatus	Minimivaatimukset	Toteutuminen
	Ympäristökasvatus on seurakunnan toimintasuunnitelmassa yksi painopiste	Toteutettu
	Ympäristövastuu on esillä Luomakunnan sunnuntaina ja jumalanpalveluksissa	Toteutettu
	Ympäristökasvatusta on toteutettu vähintään kolmella tehtävällä alueella	Toteutettu
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Srk järjestää ympäristöaiheisia erityisjumalanpalveluksia	2-6	5
Muut toimenpiteet	1-10	1
Ympäristötapahtumien järjestäminen	1-5	5
Yhteistyö eri tahojen kanssa	2	2
Julkinen kannanotto ympäristökysymyksiin	1-5	1

LIITE 16/4

Jätehuolto	Minimikriteerit	Toteutuminen
	Seurakunnan toiminnoista tehdään jätehuoltoselvitys	Toteutettu
	Ongelmajätteiden käsittely on järjestetty lain ja kunnan jätehuoltomääräysten mukaan	Toteutettu
	Biojätteen käsittely on järjestetty kunnan jätehuoltomääräysten mukaan	Toteutettu
	Hyötyjätteiden keräys on järjestetty kunnan jätehuoltomääräysten mukaan	Toteutettu
	Hautakenttilöiden määrän vähentämiseen on ryhdytty	Toteutettu
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Hyötyjätteiden keräys on järjestetty tehokkaammin kuin jätehuoltomääräykset edellyttävät	2-10	2
Kertakäyttötuotteita on vaihdettu kestävämpiin	1-5	1
Jätteiden määrää on vähennetty muilla keinoin	1-10	2
Muut toimenpiteet jätehuollon tehostamiseksi	1-10	2

LIITE 16/5

Siivous	Minimikriteerit	Toteutuminen
	Siivoustoimista tehdään ympäristöselvitys	Toteutettu
	Ympäristömerkittyjä tuotteita käytetään siellä missä mahdollista	Toteutettu
	Hankinnoissa yhtenä kriteerinä on ympäristöystävällisyys	Toteutettu
	Jätehuolto ja siivousaineiden varastointi on järjestetty asianmukaisella tavalla	Toteutettu
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Henkilökunnan koulutuksessa on otettu ympäristöasiat huomioon	1-5	1
Siivouksessa käytetään kemikaaleja vähentäviä menetelmiä	1-5	1

LIITE 16/6

Kiinteistöhuolto	Minimikriteerit	Toteutuminen
	Energian ja veden kulutusta seurataan	Toteutettu
	Energiakatselmus on järjestetty	Toteutettu
	Energiavastuuhenkilö on nimetty	Toteutettu
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Säästävästä energiankäytöstä koulutetaan	1-5	2

LIITE 16/7

Keittiöt ja ruokalot	Minimikriteerit	Toteutuminen
	Keittiöiden ja ruokaloiden jätehuol- lostä tehdään selvitys	Toteutettu
	Keittiöiden ja ruokaloiden energian- käytöstä tehdään selvitys	Toteutettu
	Ympäristömerkittyjä tuotteita valitaan aina kun mahdollista	Toteutettu
	Osa tee- ja kahvihankinnoista on Reilun kaupan tuotteita	Toteutettu
	Ravitsemussuosituksen noudattaminen	Toteutettu
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Elintarvikkeista osa on luomutuotteita	1-5	1
Tarjolla on kasvisruokavaihtoehto	1-5	4

LIITE 16/8

Toimistotyö	Minimikriteerit	Toteutuminen
	Toimistojen jätehuollosta tehdään selvitys	Toteutettu
	Toimistojen energiankulutuksesta tehdään selvitys	Toteutettu
	Ympäristömerkittyjä tuotteita valitaan aina kun mahdollista	Toteutettu
	Hankintoja tehtäessä yhtenä valintakriteerinä on ympäristöominaisuudet	Toteutettu
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Paperin kulutusta vähennetään tietoisesti	1-5	3
Kertakäyttötouotteita vaihdetaan kestäviin ja uudelleen käytettäviin tuotteisiin	1-5	2

LIITE 16/9

Hautausmaat	Minimikriteerit	Toteutuminen
	Hautausmaista tehdään selvitys	Toteutettu
	Hoito-ohjeissa on otettu huomioon ympäristöasiat	Toteutettu
	Jätehuolto järjestetään kunnan jätehuoltomääräysten mukaisesti	Toteutettu
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Osa hautausmaasta kuuluu luonnonvaraisen hoidon alueeseen	1-5	4
Istutuksissa suositaan perennoja	1-5	2
Haitallisten kemikaalien käytöstä on luovuttu	1-5	2
Hautakynntilöiden määrää on vähennetty	1-5	2
Omaisille on järjestetty lajittelupisteet	1-5	4
Kasteluveden vähentämiseen on ryhdytty	1-5	2
Hautausmaalla käytetään vähäpäästöisiä koneita	1-5	1

LIITE 16/10

Leiri-ja kurssikeskukset	Minimivaatimukset	Toteutuminen
	Toiminnoista laaditaan ympäristöselvitys	Toteutettu
	Leirikeskuksiin laaditaan oma ympäristöohjelma	Ei ole toteutunut vielä
	Jätehuolto on järjestetty kunnan jätehuoltomääräysten mukaan	Toteutettu
	Jätevedet käsitellään asiallisella tavalla	Toteutettu
	Arvokkaat luontokohteet ovat säilytetyt	Toteutettu
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Alueella on pesäpönttöjä ja luontopolkuja	1-5	1
Toimivat liikenneyhteydet	1-5	1

LIITE 16/11

Liikenne	Minimivaatimukset	Toteutuminen
	Ympäristövaikutuksista tehdään selvitys	Toteutettu
	Energiankulutuksen seuranta ja huollot on järjestetty	Toteutettu
	Ympäristöominaisuudet ovat yksi valintakriteeri autoja ja työkoneita hankittaessa	Toteutettu
	Ajoneuvoissa käytetään puhtainta markkinoilla olevaa polttoainetta	Toteutuu osittain
Pisteet	Pistemäärät	Srk:n pisteet
Taloudellisen ajotavan koulutus	1-5	2
Kevyen ja joukkoliikenteen käytön edistäminen	1-10	2

LIITE 17/1**Ympäristökyselylomake Lahden seurakuntayhtymän työntekijöille**

	kävelen työmatkat
	kuljen työmatkat pyörällä
	käytän julkisia kulkuvälineitä työmatkoihin
	liikun kimpakyydillä työmatkat
	valitsen portaat hissien sijaan
	suosin sähköistä tiedottamista
	vältän turhia kopioita ja tulosteita
	käytän paperista molemmat puolet, jos mahdollista
	tuon luetut lehdet taukotilaan kotona muiden luettavaksi
	suosin kierrätettävyyttä ja yhteisomistavuutta
	teen hankinnat harkiten
	työhuoneeni patterit eivät ole täysillä
	vältän turhaa valojen käyttöä
	sammutan valot työhuoneesta pidemmäksi aikaa lähtiessäni
	sammutan tietokoneen kun lähdän ruokatunnille, kokoukseen jne.
	lomani ajaksi otan töpselit pois seinästä
	lomani ajaksi lasken työhuoneeni lämpötilaa alhaisemmaksi
	suosin eväinä lähiruokaa
	käyn lounaalla henkilöstöravintolassa
	en käytä kertakäyttö astioita
	juon päivän aikaiset kahvit samasta mukista
	lajittelen jätteet
	olen osallistunut ympäristökoulutukseen
	osallistuisin ympäristökoulutukseen jos sellainen järjestettäisiin
	olen perillä seurakuntayhtymän ympäristöhistoriasta
	tiedän koska Lahden seurakuntayhtymä sai ensimmäisen ympäristödiplomin
	tiedän että Lahden seurakuntayhtymä aikoo hakea ympäristödiplomia uudelleen
	tiedän mikä ympäristödiplomi on
	tiedän mitkä ovat Lahden seurakuntayhtymän ympäristöpolitiikan näkökulmat
	tiedän mitä ympäristöpolitiikalla tarkoitetaan
	tiedän mitkä olivat vuoden 2001 ympäristöohjelman päätavoitteet
	olen tutustunut Lahden seurakuntayhtymän ympäristöohjelmaan (2001)
	olisi mukavaa jos intranettiin tulisi ympäristöosio
	tiedostan työni kannalta merkittävimmät ympäristövaikutukset
	keskustelen ympäristöasioista työkavereitteni kanssa
	pidän työympäristöäni viihtyisenä

LIITE 17/3

EXTRA KYSYMYKSET :

Mikä on toimialasi?

Jos olet jo osallistunut työsi puolesta ympäristöalan koulutukseen, mikä oli koulutuksen aihe ja milloin koulutus pidettiin?

Jos haluaisit, että ympäristöalan koulutusta järjestettäisiin mikä olisi mielestäsi sopiva koulutusaihe?

Jos olet pohtinut työsi kannalta merkittävimpiä ympäristövaikutuksia, mitkä ne mielestäsi ovat?

Mitkä ovat mielestäsi Lahden seurakuntayhtymän vahvuuden ympäristöasioita ajatellen?

Entä mitkä ovat mielestäsi heikkoudet?

Onko sinulla kehittämissuhteita ympäristöasioiden saralla?

Mitkä koet uhkiksi sille, etteivät kehittämissuhteidesi toteudu?

Loppukommentit ja muut sydämellä olevat asiat:

LIITE 18/1

Vastaukset ympäristökyselyyn

Miten kiinnität huomiota ympäristöasioihin töissä ollessasi? Valitse sopivat vaihtoehdot.

10	kävelen työmatkat
10	kuljen työmatkat pyörällä
11	käytän julkisia kulkuvälineitä työmatkoihin
4	liikun kimpakyydillä työmatkat
37	valitsen portaat hissin sijaan
36	suosin sähköistä tiedottamista
37	vältän turhia kopioita ja tulosteita
34	käytän paperista molemmat puolet, jos mahdollista
6	tuon luetut lehdet taukotilaan kotonta muiden luettavaksi
26	suosin kierrätettävyyttä ja yhteisomistavuutta
37	teen hankinnat harkiten
22	työhuoneeni patterit eivät ole täysillä
29	vältän turhaa valojen käyttöä
31	sammutan valot työhuoneesta pidemmäksi aikaa lähtiessäni
11	sammutan tietokoneen kun lähden ruokatunnille, kokoukseen jne.
9	lomani ajaksi otan töpselit pois seinästä
1	lomani ajaksi lasken työhuoneeni lämpötilaa alhaisemmaksi
16	suosin eväänä lähiruokaa
12	käyn lounaalla henkilöstöravintolassa
30	en käytä kertakäyttö astioita
27	juon päivän aikaiset kahvit samasta mukista
44	lajittelen jätteet
11	olen osallistunut ympäristökoulutukseen
21	osallistuisin ympäristökoulutukseen jos sellainen järjestettäisiin
14	olen perillä seurakuntayhtymän ympäristöhistoriasta
16	tiedän koska Lahden seurakuntayhtymä sai ensimmäisen ympäristödiplomin
35	tiedän että Lahden seurakuntayhtymä aikoo hakea ympäristödiplomia uudelleen
26	tiedän mikä ympäristödiplomi on
14	tiedän mitkä ovat Lahden seurakuntayhtymän ympäristöpolitiikan näkökulmat
21	tiedän mitä ympäristöpolitiikalla tarkoitetaan
9	tiedän mitkä olivat vuoden 2001 ympäristöohjelman päätavoitteet
17	olen tutustunut Lahden seurakuntayhtymän ympäristöohjelmaan (2001)
23	olisi mukavaa jos intranettiin tulisi ympäristöosio
31	tiedostan työni kannalta merkittävimmät ympäristövaikutukset
24	keskustelen ympäristöasioista työkavereitteni kanssa
24	pidän työympäristöäni viihtyisänä

LIITE 18/2

Miten kiinnität huomiota ympäristöasioihin vapaa-ajallasi? Valitse sopivat vaihtoehdot.

26	käytän vähemmän autoa liikkumiseen
40	pesen täysiä koneellisia pyykkiä/astioita
20	käytän uunin ja liedan jälkilämpöä
40	käytän oikean kokoisia liesiä kattilaan nähden
43	muistan kannen kattilaan
31	lämmittän ruokani mikrossa
30	vältän turhaa elektroniikkaa
28	muistan sammuttaa laitteista valmiustilat
34	kännykän laturi tms. ei ole pistorasiassa kuin käytettäessä
37	patterini eivät porota täysillä
36	makuhuoneessa lämpötila on muita huoneita alhaisempi
35	minulla on verhot ikkunoissa
44	sammutan turhat valot pois päältä
30	käytän energiansäästölamppuja
24	suosin lähiruokaa
19	suosin kasvisruokaa
34	suosin ympäristöystävällisiä tuotteita
33	ostan kestäviä tuotteita
13	teen useasti ostoksia kirpputoreilta
43	lajittelen jätteet
36	kierrätän
28	seuraan ympäristöuutisia lehdestä
24	seuraan ympäristöuutisia telkkarista
28	keskustelen ympäristöasioista perheenjäsenten kanssa
41	en sauno joka päivä
39	en oleile suihkussa
7	osoitan ympäristökiinnostukseni muulla tavalla, miten:
	vaihdan luetut aikakauslehdet kavereiden kanssa,
	kompostoin, pidän kasvimaata, työpaikan sosiaalitallassa pidän omaa käsi-pyyhettä
	käytän kankaista kauppakassia, käytin lapsellani kestovaippoja
	kerään pulloja ja tölkkejä lenkkeillessäni, autoni on mahdollisimman vähän polttoainetta kuluttava, marjastan ja sienestän
	toimin myönteisen ympäristöajattelun edistämiseksi henkilökunnan suuntaan
	kerään roskia kaduilta, käytän mökillä ulkohuussia opetan ympäristöasioita myös lapsilleni En käytä ostoaenergiaa liikunnassa: pyörä, hiihto, sauvakävely

